

Lietuvos opozicija: padėties ir perspektyvų apžvalga

Įvadinės pastabos:

1 Šie pamąstymai grindžiami prielaida, kad nors Lietuvoje netrūksta dorų ir patriotiškų žmonių, iki šiol nėra tikros opozicijos esamai nomenklatūrinei-oligarchinei santvarkai ir ją įkūnijančiai valdžiai. Stengiamasi išsiaiškinti priežastis ir veiksnius, trukdančius esamai butaforinei ir silpnai „opozicijai“ išaugti į tikrą ir stiprų pasipriešinimo judėjimą. Tad žodį „opozicija“ visur derėtų rašyti su kabutėmis, tačiau dėl patogumo ir vengiant jomis perkrauti tekstą kabučių atsisakyta;

2 Čia pateikiamai apžvalgai perskaityti ir apmąstyti gali prireikti nemažai laiko ir kantrybės. Tekstas iš tiesų ilgas. Vienintelis pasiteisinimas galėtų būti nebent toks. Galbūt iš tiesų verta kiek sugaišti, nes skubėti nebėra kur. Prisiskubėta – nes patekta į aklavietę. Kad būtų galima pradėti iš tiesų veikti, verta nors kiek stabtelėti ir susimąstyti. Neapmąstytas veiksmas apskritai nėra joks veiksmas – tai tik nepalaujamo fizinio krutėjimo pavidalą turintis betikslis trypčiojimas arba judėjimo iliuziją kuriantis stovėjimas vietoje.

1 Nuo senovės graikų laikų politika buvo laikoma antruoju pagal kilnumą ir sudėtingumą menu po filosofijos. Manoma, kad ši savita ir itin sudėtinga veiklos rūšis reikalauja išmanymo (teorinių žinių) ir praktinių įgūdžių, kad būtų sėkminga. Gerai suprasta, kad, pvz., norint pasiūti padorius batus reikia mokytis batsiuvio amato ir įgyti tikram meistriui būtinus batsiuvystės įgūdžius. Tačiau daugelis, jei ne dauguma, Lietuvoje mėginančių užsiimti politine veikla žmonių įsitikinę, kad politikai ši taisyklė nesvarbi ir netaikytina. Įprasta vadovautis nuostata, kad politinė veikla yra „laisvų“ ir „kūrybiškų“ improvizacijų laukas, kuriame neveikia, o ir nėra svarbūs, šiai veiklos sričiai būdingi principai ir taisyklės. Todėl, užuot stengusis perprasti politikos meno taisyklės ir jomis praktiškai vadovautis, dažniausiai kliaunamasi tik gerais norais ir nuoširdžiu entuziazmu, skatinančiais griebtis grynai mėgėjiškų, *ad hoc* suimprovizuojamų ir kartais gana išradingų, bet apskritai neveiksmingų politinės veiklos būdų. Toks mėgėjiškumas yra viena iš priežasčių, kodėl Lietuvos visuomenė plačiau neremia opozicinių sambūrių pastangų kovoti su šalyje įsitvirtinusi nomenklatūriniu-oligarchiniu režimu. Visuomenė pasyvi ne tik todėl, kad didelė jos dalis abejinga tokioms pastangoms. Kad opozicija būtų plačiau remiama, jos veikla turi būti solidi ir patraukli, o tai reiškia – profesionali ir rimta. Profesionalumą ir rimtumą nesunku atpažinti ir atskirti nuo diletantizmo ir žaidybiškumo. Daugelis iš pažiūros abejingų ir pasyvių piliečių tokie yra būtent todėl, kad šį skirtumą puikiai mato. Viena yra susirūpinusiam krašto padėtimi piliečiui rizikuoti ir įsitraukti į politinę veiklą, kuri gali būti ir nesėkminga, bet vykdoma, vaizdžiai kalbant, pagal visas mūsų meno taisyklės, ir visai kas kita šlietis prie šių taisyklių nežinančių arba jų nepaisančių kovotojų grupių, kurios dėl šios priežasties iš anksto pasmerktos pralaimėti mūsų jo net nepradėjusios. Kitaip tariant, yra skirtumas tarp protingai rizikuojančio kario ir savizudžio kamikadzės. Lietuvoje veikiantys opoziciniai dariniai, deja, kol kas be išlygų turi būti vertinami kaip pakrikę tokių kamikadzių sambūriai. Tad pirmas

žingsnis sukant nuo mėgėjiškos prie profesionalesnės politinės veiklos galėtų ir turėtų būti sąmoningos ir kryptingos pastangos įveikti ar bent jau sumažinti mėgėjiškumo dėmenį tokių sambūrių veikloje. Kol šito neįvyks, tikėtis, kad opozicija bus plačiau remiama visuomenės neverta. Maža to, kviesti piliečius įsitraukti į mėgėjišką ir todėl itin pavojingą opozicinę veiklą yra neatsakinga ir net nedora.

2 Kol kas nėra pagrindo teigti, kad Lietuvoje vyksta politinis pasipriešinimas režimui. Įvairios protesto prieš esamą tvarką apraiškos laikytinos tik stichiniu bruzdėjimu prieš krašte suvešėjusias blogybes. Kaip rodo istorinė patirtis, tokie bruzdėjimai gali trukti dešimtmečius ir nepakilti į tikrą politinį lygmenį. Kad tai įvyktų, turi rasti bent minimaliai brandi politinė sąmonė, leidžianti protestų dalyviams aiškiai suvokti ir tiksliai bei suprantama politine kalba formuluoti savo siekius, reikalavimus ir tikslus. Tik tokiu atveju buitinio lygmens mėgėjiškas politikavimas galėtų peraugti į profesionalią – sąmoningą ir kryptingą politinę veiklą. Opoziciniai arba tokiais save laikantys sambūriai iš esmės nesiekia arba neįstengia nuosekliai formuoti ir skleisti politinės sąmonės, galinčios tapti alternatyva ir atsvara profesionalių režimo ideologų ir propagandininkų visuomenei primetamoms tikrovės interpretacijoms. Menka politinė savivoka yra viena svarbiausių, gal net pagrindinė, opozicijos pakrikimo ir bejėgiškumo priežastis.

3 Visavertė politinė sąmonė negali rasti be teoriškai pagrįstos politinės tikrovės analizės ir ja grindžiamo konkrečių politinių problemų supratimo. Visuomeninės ir politinės aktualijos pakylėjamos į politinių problemų lygmenį ir viešojoje erdvėje gali sulaukti atgarsio tik tada, kai jos adekvačiai interpretuojamos remiantis teorine analize. Ikiteorinis, t. y. iš esmės buitiskas, politinių realijų aiškinimas yra nekonceptualus ir neturi telkiančios galios, tad pasmerktas likti bejėgiškas ir neveiksmingas. Bent jau nuo Locke'o laikų žinoma, kad iš principo neįmanoma pakelti piliečių kovai prieš savivaliaujančią ir juos engiančią valdžią apeliuojant į konkrečių asmenų patiriamas skriaudas arba į pavienių valdžios atstovų daromas niekšybes. Asmeniui ar visuomenei svarbų reikalą paversti politiškai reikšmingu klausimu įmanoma tik tada, kai sugebama parodyti, kodėl ir kaip šis reikalas liečia jei ne visus, tai bent daugumą piliečių, o nėra asmens arba jų grupelės privati problema ar bėda. Kai to nepavyksta padaryti, visos pastangos sutelkti nors kiek didesnę skaičių piliečių aktyviems protesto ir pasipriešinimo veiksams yra bergždžios. Tokiais atvejais net į skaudžiausias aktualijas reaguoja tik jų asmeniškai paliesti (suinteresuoti) arba jų paveikti (jautrūs) žmonės, kurie visada taip ir lieka negausi mažuma. Lietuvos opozicinėje žiniasklaidoje ši seniai žinoma tiesa iš esmės ignoruojama. Joje akivaizdžiai vyrauja anaipol ne Tautos politinę sąmonę brandinantys rašiniai. Be abejo, rašyti apie konkrečias žmonių patiriamas neteisybes ir valdžios daromas niekšybes reikia. Tačiau būtina turėti omenyje, kad nei jautriai pasakojamos ir širdį veriančios asmenų nelaimės istorijos, nei sąmojingiausi ir kandžiausi valdžiažmogių blogų darbų aprašymai patys savaime niekada neišjudins Tautos masiniams protesto ir pasipriešinimo veiksams.

4 Iš moralinės apatijos ir politinio sąstingio visuomenę gali pažadinti tik kruopštus ir nuoseklus politinis ir ideologinis švietimas. Kol kas opozicinėje žiniasklaidoje galima įžvelgti tik jo užuomazgas. Visuomenę politiškai ugdančių rašinių maža, juos užgožia empiriškai/buitiškai Lietuvos kasdienio gyvenimo realijas atspindintys tekstai. Jie ne tiek ugdo politinę savivoką, kiek teikia psichologinę iškrovą ir palengvėjimą nusivylusiems esama tvarka žmonėms, tad, užuot telkę visuomenę priešintis esamai tvarkai, veikiau yra tik priemonė nuleisti susikaupusį piliečių nepasitenkinimo garą. Pagrindinis brandžios politinės sąmonės požymis – gebėjimas aiškiai suvokti šalyje egzistuojančios ekonominės, socialinės ir politinės santvarkos pagrindus ir prigimtį, visuomenės ir valstybės organizacijos ir valdymo principus bei būdus, o nelaisvos visuomenės atveju – jos sąmonės ideologinio užvaldymo ir kontrolės mechanizmus. Tik adekvačiai suvokiant šiuos pamatinius dalykus įmanoma konstruktyvi politinė, juo labiau – efektyvi opozicinė veikla. Tačiau Lietuvos opozicinė žiniasklaida suvokti šiuos dalykus kol kas padeda itin menkai. Vyrauja paviršutiniški visuomenės ir valstybės bėdų ir negalių aprašinėjimai. O pretenduojančiuose į analitiškumą rašiniuose apstu įžvalgų ir teiginių, kurie yra gryni „apytikrio“ šnekėjimo „apie politiką“ pavyzdžiai. „Užvaldyta valstybė“, „valdoma demokratija“, „susigrąžinkime valstybę“, „kuriami putiniška demokratija“, „atkurkime pilietinę demokratiją“, „merų rinkimai – žingsnelis demokratijos link“ – tai tik keli „perlai“ mėgėjiškų, nekvalifikuotų, o kalbant tiesiai – diletantiškų pseudopolitologinių „analizių“, kuriomis tiesiog užtvindyta opozicinė spauda ir tinklapiai. Iš pirmo žvilgsnio atrodydamos pagrįstos ir įtikinamos, jos iš tikrųjų yra nedalykiškos, netikslios, maža to – skiepija skaitytojams supaprastintą ir iškreiptą, taigi iš esmės klaidinančią, Lietuvos padėties ir ateities perspektyvų vaizdą.

5 Tokia padėtis yra ydinga ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu. Juk iškreiptą tikrovės vaizdą galima lyginti su klaidinga ligos diagnoze – juo ji netikslesnė, juo sunkiau gydyti ligą. Taikant šią ligos ir jos gydymo analogiją politikos sričiai, ji reikštų tai, kad pasirenkamos priemonės problemai spręsti turi atitikti jos pobūdį ir mastą. Vėžys negydomas žolelių arbatėlėmis. Žvelgiant politologiškai, galima tvirtai teigti, kad jokie Lietuvos valstybės užvaldymo nebuvo ir nėra – tai iš piršto laužtas ir neatsakingai skleidžiamas mitas. Valstybės niekas negalėjo užvaldyti mažiausiai dėl dviejų priežasčių: a) pirma, Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio Rytų Europos (toliau—VRE) šalyse, buvo sėkmingai įgyvendinta gorbačiovinė „perestroika“ – sovietinio stiliaus partinis nomenklatūrinis valdymas buvo sklandžiai pakeistas į politinę-ekonominę oligarchiją „persitvarkiusios“ buvusios komunistinės nomenklatūros „liberaliu demokratiniu“ valdymu; b) užvaldyti paprasčiausiai nėra ko, nes nėra pačios valstybės – išorinius valstybingumo atributus įgijusi buvusi TSRS provincija buvo žaibiškai įtraukta į neoliberalią globalaus valdymo sistemą, o tiksliau – jos segmentą, kuris vadinasi Europos Sąjunga (toliau – ES). Joje nacionalinės valstybės neturi teisės egzistuoti net kaip tikri federaciniai subjektai įprastine tos sąvokos prasme ir yra metodiškai naikinamos. Tai neišvengiama, nes pati ES jokia prasme nėra įprastinio tipo valstybė ar net supervalstybė, kaip ją klaidinančiai vaizduoja „eurointegracinė“ propaganda. Todėl joje iš principo negali būti net ribotai suverenių ją sudarančių valstybinių politinių darinių. Juos keičia tik išorinį valstybingumo fasadą turintys iš dalies savivaldūs ES kvaziimperijos teritoriniai-administraciniai vienetai.

6 Apskritai pati prielaida, kad Lietuva yra „tikra“ valstybė, tik „nukrypusi“ ar „tolstanti“ nuo vakarietiškos liberalios demokratinės santvarkos standarto, yra iš esmės klaidinga. Formaliai atkūrus nepriklausomą Lietuvos Respubliką net nemėginta pereiti į tokią santvarką. Buvo naujais – „vakarietiškesniais“ – pavidalais restauruota sovietmečiu egzistavusi nomenklatūrinė visuomenės sankloda ir įtvirtintas politinis, ekonominis ir ideologinis „persitvarkiusios“ komunistinės nomenklatūros viešpatavimas. Pirmuoju žingsniu atkuriant politinę nomenklatūros galią laikytinas II Sąjūdžio suvažiavimas, kai judėjimas faktiškai buvo suskaldytas ir sukurtos prielaidos pereiti prie „daugiapartinės“ politinės sistemos. Politinė nomenklatūros valdžia buvo visiškai atkurta jau po 1992 m. Seimo rinkimų. Sovietinės nomenklatūros ekonominio viešpatavimas buvo įgyvendintas per viešojo turto privatizavimą, o politiškai ir teisiškai galutinai įtvirtintas – padarytas negrįžtamu – TS(LK) ir Pramoninkų konfederacijos priešrinkiminiu 1996 m. Memorandumu, pakirtusiu bet kokias galimybes peržiūrėti ar bent koreguoti iki tol vykusio „privatizavimo“ rezultatus. Ideologinė Lietuvos visuomenės kontrolė pradėta atkūrinėti dar anksčiau – jau nuo 1990 m., kai „komunistinės visuomenės“ kūrimo projektas pradėtas keisti „vakarietiškesniu“, bet savo prigimtimi ir tikslais niekuo nuo jo nesiskiriančiu „atviros pilietinės visuomenės“ kūrimo projektu. Restauruotas nomenklatūrinis-oligarchinis režimas ideologiškai baigtas įpavidalinti ir įgijo „vakarietišką“ išvaizdą pirmosios V. Adamkaus prezidentavimo kadencijos metu.

7 Naujasis valdymo modelis yra nepalyginti modernesnis ir efektyvesnis, o pats valdymas gerokai griežtesnis, tvirtesnis ir patikimesnis negu ankstesnysis sovietinis valdymo būdas. Šis „liberalus“ valdymo modelis pranašesnis tuo, kad grindžiamas ne laisvės slopinimo, bet kur kas veiksmingesnės kontrolės formos – tikslingos „laisvės gamybos“ – principu. Ne varžyti ir drausti, bet leisti netrukdomai veikti iš anksto apskaičiuotu ir numatytu mastu – tokia yra šio valdymo modelio esmė. Vykdam „pervarką“ buvo suprasta, kad, norint perimti šį vakarietišką valdymo modelį, tereikia „tinkamai“ išspręsti vadinamąją „starto pozicijos“ problemą – iš anksto „rimtų žmonių“ ir jų grupių rankose sutelkti politinę, ekonominę ir ideologinę galią. Tai sėkmingai padarius visai nerizikuojant visose gyvenimo srityse buvo paleisti veikti išoriškai nerepresyvūs „demokratinio pliuralizmo“, „visų piliečių lygiateisiškumo“ ir „laisvos ir sąžiningos konkurencijos“ mechanizmai.

8 Toks valdymo būdas itin veiksmingas todėl, kad sukuriama ir palaikoma iliuzija, jog iš tiesų įmanoma „laisva ir sąžininga“ politinė, ekonominė, kultūrinė individų ir jų grupių konkurencija, kuriai esant visi turi galimybių laimėti ir esamos santvarkos rėmuose įgyvendinti savo teisėtus interesus ir tikslus. Užuoat atvirai slopinus esamos tvarkos priešininkus, jiems suvaldyti ir neutralizuoti pasitelkiama ne jų „atskirties“, bet „įtraukties“ strategija. Sukūrus „lygių galimybių“ iliuziją, visi „antisisteminiai“ veikėjai įtraukiami dalyvauti konkurencinėje kovoje dėl savųjų interesų ir šitaip skatinami „savanoriškai“ žaisti pagal iš anksto „sistemos“ nubrėžtas ir įtvirtintas žaidimo taisykles. Jas priėmus bet kokia „antisisteminė“ veikla, net subjektyviai nuoširdžiausios „kovos su sistema“ apraiškos, savaime ir neišvengiamai

paklūsta vidinei tokio valdymo logikai ir tampa sistemos stiprinimu – vandens pylimu ant jos malūno.

9 Esamo režimo konsolidacijos mastas ir valdymo pobūdis nepalieka abejonių, kad „persitvarkiusi“ ir „atsinaujinusi“ nomenklatūra tvirtai savo rankose laiko tris pagrindinius savo valdžios šaltinius – politinę-teisinę, ekonominę-socialinę ir ideologinę-doktrininę sąmonės valdymo galią. Pakrikusi ir demoralizuota visuomenė, taip pat ir mėginanti priešintis opozicija, kol kas neturi ką priešpriešinti šiai galiai.

10 Kaip jau minėta, demokratinio valdymo viltys buvo palaidotos jau po II Sąjūdžio suvažiavimo, kai jis buvo meistriškai suskaldytas ir išsisklaidė savaime, o dar tiksliau – paprasčiausiai išsivaikščiojo. Tačiau, žvelgiant į šito priežastis, matyti, kad formaliai atkūrus Nepriklausomybę jokių socialinių ir kultūrinių prielaidų demokratiniam valdymui beveik nebuvo. Sąjūdis, kaip pilietiškos ir politiškos Tautos užuomazga, radosi pavėluotai – jau sovietmečiu atomizuotoje ir susvetimėjusioje visuomenėje – ir buvo menkutė tos visuomenės dalis. Jam subyrėjus, toji visuomenė tuojau pat vėl tapo tuo, kuo ir buvo – jokiems bendriems tikslams nepajėgiančių susitelkti ir todėl bejėgių individų beformė ir pasyvi masė. Tokiomis sąlygomis senoji komunistinė ir naujoji sąjūdinė nomenklatūra lengvai susigražino – net ne niekada neprarastą valdžią, bet, tiksliai kalbant, Sąjūdžio pakilimo metu šiek tiek pašlijusį savo vienvaldystės monopolį – ir atkūrė trumpam sumaištavusios visuomenės kontrolę. O kokio masto ir kaip įgyvendinama ši kontrolė, puikiai iliustruoja 2009 m. sausio 16 d. elgesys su protestuotojais prie Seimo ir Garliavos įvykiai.

11 Plačiau kalbėti apie sovietinės nomenklatūros turėtos ekonominės galios konvertavimą į naują jos formą – suprivatintą ir surinkintą galią – nėra prasmės, nes privatizacijos schema ir padariniai visiems puikiai žinomi. Akivaizdžiausias šios galios išraiška yra turtinės nelygybės ir socialinės atskirties mastai, o lengviausiai pastebimas padarinys – demografinė šalies būklė. Tačiau, kaip ir politinės galios atveju, ta ekonominė galia buvo taip lengvai sutelkta nomenklatūros rankose todėl, kad Lietuvos visuomenei pati tautinio/bendruomeninio solidarumo ir socialinio teisingumo idėja jau buvo tapusi svetima ir nesuprantama. Tokia demoralizuota ir susvetimėjusi visuomenė lengvai pasidavė pagundai įsitraukti į nomenklatūros pradėtą ir jos kontroliuotą viešojo turto išgrobstymą, kuriam vykstant „nesavi“ ir „nerimti“ žmonės iš pat pradžių beveik neturėjo jokių galimybių laimėti, nes nevyko sąžiningas ir skaidrus privatizavimo procesas.

12 Naujasis režimas taip pat sugebėjo sukurti tvirtus ideologinio nomenklatūros viešpatavimo pagrindus ir net stipriau negu sovietmečių valdo piliečių sąmonę ir mąstymą. Akivaizdus šito įrodymas – mastas, kuriuo sugebėta atvirą ideologinę prievartą pakeisti subtilesne mąstymo kontrole. Nors daugybė žmonių nepatenkinti asmenine ir valstybės padėtimi ir nuolatos reiškia nepasitenkinimą bei įvairiomis formomis bruzda, per ketvirtį amžiaus režimui vos du kartus – tik dviem minėtais atvejais – prireikė panaudoti jėgą prieš protestuojančius. Neįtikėtinas Lietuvos visuomenės „kantrumas“ ir „taikumas“ laikotarpiu nuo 1990 m. puikiai patvirtina, kad „žmonės veikia pagal savo doktrinas“ – šitaip T. Hobbesas dar XVII a. apibūdino ryšį tarp politinio mąstymo ir veiksmo. Politinio ir ideologinio mąstymo principai yra

ne kas kita, kaip praktinio veikimo schemas ir programos. Lietuvos piliečių nesugebėjimas sutelktai ir veiksmingai pasipriešinti valdžios savivalei ir kovoti už savo teises kaip tik ir patvirtina šią išvalgą, nes pati politinės veiklos ir kovos praktika parodė, jog neįmanoma nieko laimėti vadovaujantis ne aiškia ideologija, bet savavališkai susigalvotais vaizdiniais apie sociopolitinę tikrovę. Pastangos kovoti su galinga „smegenų plovimo“ mašina pasitelkus „laisvas idėjines improvizacijas“ yra beviltiškos.

13 Analizuojant ir vertinant Lietuvoje įtvirtintos ideologinės kontrolės pobūdį ir mastą reikia turėti omenyje, kad, dar Vakarams nepriėmus strateginių sprendimų įtraukti VRE šalis į savo orbitą pusiau kolonijinių teritorijų teisėmis, iš karto buvo pradėta ideologiškai ruošti šiam žingsniui įgyvendinant regiono šalių „europeizavimo“ ir „vesternizavimo“ programas. Lietuvai net nespėjus realiai atkurti valstybingumo, šalyje jau pasirodė Vakarų ideologinių centrų emisarai, kurių uždavinys buvo perimti iš Maskvos rankų slystančią visuomenės ideologinę kontrolę į savo rankas. Iš pat pradžių siekta neleisti idėjiškai atkurti Lietuvos Respublikos kaip tikros ir visavertės nacionalinės valstybės stabdant jos piliečių tautinės ir valstybinės sąmonės atsigavimą ir plėtrą. Politinis šių pastangų tikslas ir prasmė buvo „iššaldyti“ jau sovietmečiu dideliu mastu spėtos ištautinti ir išvalstybinti visuomenės savivoką tokioje būklėje, kuri leistų laikinai išlaikyti Lietuvą geopolitinėje pilkojoje zonoje kaip išorinius valstybingumo atributus turintį fasadinį kvazivalstybinį darinį iki bus priimti galutiniai sprendimai dėl šios teritorijos priklausomybės ir tolesnio statuso.

14 Galiausiai buvo priimtas strateginis sprendimas įtraukti Lietuvą su virtine komunizmo atsikračiusių šalių į neoliberalistinę globalaus ekonominio valdymo sistemą. Kad ji galėtų veikti, tautos ir nacionalinės valstybės turi būti sunaikintos. Valstybės paskirtis keičiasi iš esmės – ji suvokiama nebe kaip Tautos politinės saviorganizacijos forma, turinti būti jos skydas nuo vidaus ir išorės grėsmių. Valstybė traktuojama kaip globalios rinkos segmentą administruojanti agentūra, kurios paskirtis – prižiūrėti viešąją tvarką ir kurti palankią aplinką transnacionaliniams „investuotojams“, siekiantiems ją paversti žmogiškų ir kitokių išteklių šaltiniu. Kad įvyktų tokia valstybės transformacija, jos gyventojai turi būti nupilietinti. Siekiant šio tikslo formaliai atsikūrusioje Lietuvoje buvo nutrauktas ir užblokuotas Sąjūdžio laikotarpiu prasidėjęs valstybę steigiančio politinio branduolio – lietuvių kaip politinės tautos atgimimo ir atsikūrimo vyksmas.

15 Todėl, užuot gaivinus sovietmečiu katastrofiškai sumenkusią šalies gyventojų tautinę ir valstybinę sąmonę, ją pulsta toliau naikinti: skubiai pradėtas įgyvendinti anksčiau vykusį Tautos ideologionį naikinimą gilinantis ir spartinantis „atviros pilietinės visuomenės“ kūrimo projektas. Juo siekiama iš pagrindų pakeisti Lietuvos visuomenės ir valstybės organizacijos principą – užsimota lietuvių tautą ir šalyje istoriškai egzistuojančias tautines bendrijas perdirbti į visiškai naujo tipo darinį – vadinamąją „Lietuvos tautą“. Tokia „tauta“ – visiškai sovietmečiu kurtos „Lietuvos tarybinės liaudies“ analogas ir „suvakarietintas“ pakaitalas – įkūnija „atviros pilietinės visuomenės“ idealą ir yra tobula globalaus valdymo objektas. Ji yra atomizuotų, tik formalios teisinės lygybės principo saistomų tarpusavyje konkuruojančių individų mechaninė sankaupa ar veikiau agregatas. Tokiam agregatui svetimas bet koks gilesnis

ir tvirtesnis jo narių ryšys, nes jų nesieja joks tikras tautines bendrijas saistantis dvasinis, kultūrinis ir istorinės atminties paveldas. Tokių atomizuotų individų sankauptų – „atvirų pilietinių visuomenių“ – iš principo negali saistyti jokia bendrojo tautos ir visuomenės gėrio samprata ar kokie nors tautinio ir valstybinio patriotizmo idealai. Šiuos atomizuotus ir susvetimėjusius individus sieja tik kiekvieno individo egoistiniu interesu grindžiamas išorinis ir paviršutiniškas ryšys – pasirengimas civilizuotai konkuruoti tarpusavyje paklūstant formaliai vienodoms teisinėms jų konkurenciją reglamentuojančioms normoms bei vienas savitai juo „cementuojantis“ negatyvus veiksnys – valdžios savivalės baimė. Tautos ir visuomenės bendrąjį gėrį neigianti „pilietinė visuomenė“ pačia savo prigimtimi yra savanaudiškų individų sambūris, kuriam rūpi ne Tautos ir valstybės laisvė, o tik individų laisvė nuo valstybės. Tačiau globaliai ekonominio valdymo sistemai kaip tik ir yra reikalingi tokie tautinių ir valstybinių sentimentų ir idealų neturintys individai.

16 Ketvirtį amžiaus kuriant „Lietuvos tautą“ kryptingai gaminamas „europizuoto“, „vesternizuoto“ ir „globalizuoto“ lietuvių tipas. Tai išvietintas, t. y. pripratintas nuolatos klajoti globalios darbo rinkos platybėse bešaknis individas, siekiantis bet kur ir kuo brangiau parduoti save kaip „žmogiškąjį išteklių“ ir suvokiantis save kaip abstraktų „europietį“, arba „pasaulinės pilietinės visuomenės“ narį, o ne kaip savo Tautai ir šaliai įsipareigojusį Lietuvos valstybės pilietį. Kuriant „atvirą pilietinę visuomenę“ siekiama galutinai „dekonstruoti“ XIX a. pabaigoje susiformavusios ir tarpukariu subrendusios, tačiau okupacijos laikotarpiu beveik sunaikintos lietuvių tautinės ir valstybinės savimonės likučius ir paversti lietuvius (ir kitų tautinių bendrijų atstovus) ištautinta ir beveide nupolitinta „Lietuvos tautos“ mase. Šitaip perdirbta Tauta yra ne kas kita, o „eurolietuvių“ etnosas – „vakarietiškesnė“ ir „modernesnė“ anksčiau formuotų sovietinių lietuvių-mankurtų atmaina.

17 Lietuvių tautos tirpdymo kosmopolitinėje „Lietuvos tautoje“ vyksmas ideologiškai dangstomas „europeizacijos“ ir „vesternizacijos“ šūkais. Tautos naikinimas vykdomas dviem pagrindinėmis kryptimis, o šį darbą atlieka jau nuo 1990 m. Lietuvoje pasirodę ir čia įsitvirtinę globalistinės ideologijos sklaidos centrai. Juos įsteigė iš Vakarų atvykę emisarai, kurie, padedami vietos talkininkų, sukūrė ištisą Lietuvą apraizgusių ideologinių įstaigų tinklą. Lietuvos visuomenę siekiama perdirbti į rinkos visuomenę, kad būtų galima suprekinti bei sužaliavinti šalies gyventojus – paversti Tautą atomizuota ir globalioje „žmogiškųjų išteklių“ rinkoje lengvai stumdama biomase. Todėl nuosekliai traukomi šiam perdirbimui leidžiantys priešintis Tautą vienijantys bendruomeninio ir socialinio solidarumo ryšiai. Šito siekiama jai diegiant neoliberalistinę permanentinės rinkos revoliucijos ir „grynosios“, tai yra absoliučiai „laisvos“, rinkos ideologiją. Svarbiausia ją skleidžianti institucija yra Lietuvos laisvosios rinkos institutas (toliau – LLRI).

18 Lietuvos visuomenės surinkinimo projektas įgyvendinamas lygiagrečiai kuriant tam būtinas kultūrinės prielaidas, tai yra kultūriškai „dekonstruojant“ lietuvių tautą ir šalyje seniai gyvenančias tautines bendrijas. Šios „dekonstrukcijos“ pagrindas yra ideologinė nuostata, kad XIX a. pabaigoje susiformavusi moderni lietuvių tauta ir jos sukurta nacionalinė valstybė esančios ateities neturinčios ir todėl privalančios išnykti istorinės

atgyvenos. Kultūrinį Tautos „dekonstravimą“, tai yra jos naikinimą po Lietuvos „vesternizavimo“ priedanga, pradėjo Atviros Lietuvos Fondas (toliau – ALF), vėliau jo funkcijas perėmė ir ši naikinimą organizuojančiu ir koordinuojančiu centru tapo Pilietinės visuomenės institutas (toliau – PVI). Iš jo išaugo arba su juo yra susijęs visas tinklas specializuotų ideologinio smegenų plovimo įstaigų – visokie „žmogaus teisių“ stebėsenos, visokios „įvairovės“ studijų, „lygių galimybių“ sklaidos centrai ir kitos liberalmarksistinė genderizmo ir multikultūralizmo ideologiją piliečiams diegiančios įstaigos. Šios užsienio ir/ar šalies biudžeto lėšomis išlaikomos Tautos ideologinio „švietimo“ ir „perauklėjimo“ institucijos tobulai pakeitė sovietmečiu veikusių tokių įstaigų tinklą, tik jų yra daugiau, jos veikia geriau užsimaskavusios, todėl savo funkcijas atlieka geriau, negu jų pirmtakės.

19 Šiandieninis pilietinis ir politinis Lietuvos gyventojų, ypač jaunimo, pasyvumas pirmiausia aiškintinas tuo, kad šioms institucijoms pavyko į savo rankas perimti ir joms reikiama ištautinimo ir išvalstybinimo kryptimi pasukti jaunosios kartos ugdymą. ALF veikėjų pastangomis vos atkūrus Nepriklausomybę buvo palaidota Sąjūdžio laikotarpiu puoselėta tautinės mokyklos idėja. Tautinį ir patriotinį ugdymą pakeitė kosmopolitinis „pilietinis ugdymas“, kurio paskirtis – diegti abstraktaus, bet kuriai santvarkai ir bet kuriam politiniam dariniui tinkančio pilietiško elgesio įpročius. Šitokiu „pilietiniu“ ugdymu jaunajai kartai kryptingai skiepijamas lojalumas ES kvaziimperijai kaip „plačiajai europiečių tėvynei“ ir iš jos atminties trinamas ištikimybės ir tarnavimo savo Tautai ir Lietuvos Respublikai idealas. Pilietinės visuomenės instituto vykdomas projektas „Kuriamo Respubliką“ yra tipiškas tokių jaunimą ištautinančių ir išvalstybinančių projektų pavyzdys: kuriamos „respublikos“ steigėja ir politinis branduolys yra ne lietuvių bet „Lietuvos tauta, o pati „republika“ yra suvokiama ne kaip tautinė Lietuvos valstybė, bet abstrakčiai apibrėžiama kaip nuo konkrečios tautos ir valstybės atsaistytas „viešas reikalas“. Tokį „viešą reikalą“ ginantis asmuo gali demonstruoti savo pilietiškumą kaip bet kokio politinio darinio valdinys – ar tas darinys būtų žlugusi TSRS, ar baigiama konstruoti ES imperija. Pastaroji yra tarpinė grandis pakeliui į būsimą „pasaulinę pilietinę respubliką“, tad pilietinės visuomenės ideologų kuriama „republika“ ir esmės yra į ateitį projektuojamas kosmopolitinės „pasaulio pilietijos“ teritorinis segmentas. O kol būsimasis „kosmopolis“, arba betautė „pasaulinės pilietija“, nesukurtas, Lietuvos jaunimas, paskiepytas kuriamos abstrakčios „respublikos“ ideologija, turi pamiršti tikrąjį valstybingumo idėjos turinį bei prasmę ir įgyti „pereinamąją“ politinę savimonę – patikėti, kad tapusi „tarpinio“ globalistinio darinio – ES – administraciniu vienetu, Lietuva vis dar yra „tikra“ ir „visavertė“ valstybė. Ir kaip sovietmečiu buvome mokomi pirmiausia laikyti save „tarybiniais žmonėmis“, o tik po to lietuviais, taip dabar kosmopolitinis „europiečio“ tapatumas turi užgožti ir išstumti tautinį lietuvio (ar kitos tautos atstovo) tapatumą.

20 Antitautinė ir antivalstybinė ideologija sistemiškai įtvirtinta ne tik mokykloje. Jos kūrimo ir sklaidos centrais tapo visos šalyje veikiančios aukštesnio lygmens mokymo ir ugdymo įstaigos, taip pat mokslo ir studijų institucijos. Trumpai sakant, ši smegenų plovimo sistema veikia nuo vaikų darželių iki universitetų. Visuomenės „europeizavimo“ ir „vesternizavimo“ dvasia ypač stipri humanitarinių ir socialinių tyrimų ir studijų srityse. Universitetuose ir mokslo tyrimo institutuose bei

centruose vyrauja šios dvasios persmelkti marksistinė ir liberalistinė ideologijomis grindžiami pseudomoksliniai „tyrinėjimai“. Juos vykdo ir aukštosiose mokyklose dėsto rimtos nostrifikacijos išvenge sovietmečiu ideologiškai Tautą naikinę „vedliai į šviesų komunizmo rytojų“ ir jų parengti mokiniai – naujoji Tautos naikintojų karta. Kadangi liberalizmas ir komunizmas nėra jokios priešingybės, o tik tos pačios Apšvietos ideologijos konkuruojančios versijos, tiek „komunistinės visuomenės“, tiek „atviros pilietinės visuomenės“ kūrėjai kovoja su tais pačiais trimis pagrindiniais priešais: Krikščionyste, Tauta ir Šeima. Todėl uoliems Lietuvos sovietizatoriams buvo taip lengva „persikvalifikuoti“ ir pakeisti ideologines kaukes – jie tapo uoliausiais šalies „europeizatoriais“ ir „vesternizatoriais“. Jiems net neprireikė keisti sovietmečiu vartoto ideologinius priešus keikiančio žodyno – pakako jį papildyti vos keliomis naujomis etiketėmis – „ksenofobai“, „homofobai“, o sovietmečiu plūstą „buržuazinį nacionalistą“ pavadinti tiesiog „nacionalistu“. Lietuvos mokslo ir studijų institucijos be jokio visuomenės ir pačios akademinės bendruomenės pasipriešinimo per labai trumpą laiką buvo paverstos antitautinės ir antivalstybinės ideologijos kūrimo ir sklaidos židiniais, tik sovietinę „mokslinio komunizmo“ problematiką humanitariniuose ir socialiniuose tyrinėjimuose bei šių sričių studijų programose pakeitė ne mažiau ideologizuota „mokslinės europeizacijos“ tematika.

21 Lietuvių tautos ir valstybės istorijoje inteligentija visada vaidino svarbų – nors anaiptol nevienareikšmį – vaidmenį. Ji buvo tautinio atgimimo žadintoja ir kovos už Nepriklausomybę vedlė. Tačiau sovietmečiu daugelis jos atstovų tapo nuoširdžiais sovietų kolaborantais ir veikė kaip tikri Lietuvos duobkasiai. Ši liūdna tradicija tęsiama ir atkurtosios Nepriklausomybės laikotarpiu. Tautiškai ir valstybiškai mąstantys inteligentai šiandien yra akivaizdi mažuma. Viešojoje ir kultūrinėje erdvėje vyrauja sovietmečio prisitaikėlius pakeitę naujo tipo Lietuvos išdavikai ir kolaborantai. Jus galima pavadinti *eurolaborantais*. Okupacijos laikotarpiu patriotiškos inteligentijos raida buvo nutraukta. Tautai ir valstybei įsipareigojusi inteligentija buvo sunaikinta arba emigravo, o Lietuvoje likę jos pavieniai atstovai buvo nutildyti. Todėl nutrūko patriotiškos inteligentijos kartų ir tradicijos perimamumas. Nors pokariu į universitetus atėję jauni žmonės dar prisiminė buvusią Respubliką, absoliuti jų dauguma nepajėgė atsispirti sovietinei ideologinei indoktrinacijai. Susiformavo sovietinės inteligentijos sluoksnis – žmonės, atkirsti nuo XIX a. tautinio ir valstybinio atgimimo šaknų. Nors ši inteligentija iš dalies išlaikė lietuvišką etninę ir kultūrinę savimonę, ji iš esmės tapo ištautinta ir išvalstybinta. Ištautinta reiškia tai, kad ji nebesuvokė lietuvių tautos kaip visaverčio ir savarankiško istorinio ir politinio subjekto. Išvalstybinta – ji buvo iš esmės susitaikiusi su Lietuvos kaip TSRS provincijos statusu, Lietuvos Respublikos sunaikinimas jai buvo abstraktus istorinis faktas, o ne egzistenciškai svarbi politinė problema, todėl jai taip pat nerūpėjo ir ji nesiekė atkurti nepriklausomą valstybę. Atskirų jos atstovų prisitaikymo ir kolaboravimo su režimu mastas skyrėsi ir apėmė platų elgesio spektrą – nuo mėginimų „plaukti prieš srovę“ ir „gelbėti, kas įmanoma“ iki sąmoningo ir uolaus tarnavimo okupantams. Tačiau apskritai ši sovietmečiu išugdyta inteligentija, išskyrus negausias išimtis, politiniu požiūriu buvo lojalūs imperijos valdiniai.

22 Atkurtoji Nepriklausomybė savaime nepažadino valstybinių šios inteligentijos nuostatų. Priešingai – instinktu virtęs įprotis paklusti ne Lietuvoje

esančio „šeimininko“ valiai ir jam tarnauti pasirodė toks stiprus, kad dauguma sovietinių inteligentų, užuot kritiškai apmąstę ir sąžiningai įvertinę savo ankstesnę elgesį ir nuoširdžiai stoję dirbti savo Tautai ir valstybei, suskubo ieškoti naujo šeimininko. Kolaboravimo tradicija buvo pratęsta. Tik šįkart pasukta minėto eurokolaboravimo keliu – vėl ne mažiau uoliai dirbama dabar jau „Vakarų“ globalistinių jėgų iniciatyva atnaujinto ir pratęsto Lietuvos naikinimo, t. y. jos „vesternizavimo“ ir „europeizavimo“, reikalui. Kolaboravimo priežastis yra ne tik sovietmečiu „kultūros fronto darbuotojams“ įskiepytos antitautinės ir antivalstybinės nuostatos, bet ir sukurta nauja tokį kolaboravimą skatinanti „kultūros rėmimo“ sistema. Ji leidžia „paveikti“ kultūrinę inteligentiją nenaudojant atviro ideologinio muštro ir negrasinant represijomis „neteisingai mąstantiems“ jos atstovams. Kad Lietuvos inteligentija ideologiškai „persiorientuotų“ ir būtų paklusni naujiems šeimininkams, pakako įdiegti kultūrinės veiklos bei kultūros tyrimų finansavimo tvarką, pagal kurią pirmenybė besąlygiškai teikiama ne nacionalinę kultūrą plėtojantiems ir jos savastį padedantiems išsaugoti, bet ją „vesternizuojantiems“ ir „europeizuojantiems“ projektams. Šitokios priemonės ir ideologinio smegenų plovimo pakako, kad didžioji dalis „socialistinę lietuvių kultūrą“ kūrusios inteligentijos ne tik savanoriškai, bet net entuziastingai virstų naujos „europietiškos lietuvių kultūros“ kūrėjais. Žvelgiant per tokios politinės ir ideologinės perspektyvos prizmę, dažnai kritikuojamas ir smerkiamas masinis pilietinis ir politinis Lietuvos inteligentijos konformizmas ir pasyvumas atrodo ne atsitiktinis ir greitai pasibaigsiantis nesusipratimas, bet iškyla kaip visiškai dėsningas ir neišvengiamas reiškinys. Turint omenyje inteligentijos suvaidintą vaidmenį Lietuvos istorijoje, jis yra milžiniška ir sunkiai išsprendžiama politinė dabartinės Lietuvos problema.

23 Lietuvos naikinimas, kaip ir inteligentijos kolaboravimo reiškinys, atgimė lengvai ir nepastebimai. Paradoksaliai šį virsmą palengvino – paslėpė ir legitimavo – į Lietuvą sugrįžusios išeivijos dalies veiksmai. Naujųjų kolaborantų telkimo židiniu ir jų santalkos ideologine etikete tapo į Lietuvą iš JAV atsikėlęs ir čia savo veiklą pradėjęs plėtoti Šviesos - Santaros sambūris. Nors jo gretose būta ir dar esama dorų ir nepriklausomos Lietuvos idėjos neišsižadėjusių asmenų, vertinant griežtu politiniu ir istoriniu masteliu Šviesa-Santara iš esmės buvo su okupaciniu režimu siekęs taikiai sugyventi išeivijos intelektualų sambūris. Jo reikšmė ypač išaugo sunykus ortodoksinių JAV komunistų lietuvių organizacijoms: Šviesa-Santara faktiškai perėmė jų funkcijas ir tapo didžiausia bei įtakingiausia išeivijos lietuvių kolaborantine organizacija. Liberalizmo ideologinės nuostatos, kuriomis buvo grindžiama šios organizacijos veikla, buvo svarbus jos narių palankumą ar bent „toleranciją“ sovietiniam okupaciniam režimui skatinęs veiksnys. Liguista „santariečių“ neapykanta tautinei ir krikščioniškai pasaulėžiūrai buvo tokia stipri, kad liberalizmui gimininga „internacionalinė“ ir ateistinė komunizmo ideologija vadovavęsi Lietuvos išdavikai ir kolaborantai jiems atrodė mažesni priešai negu prolietuviški ir prokatalikiški kovotojai už krašto išlaisvinimą. Šie jau išeivijoje išryškėję Šviesos-Santaros ideologijos ir veiklos ypatumai padėjo jai lengvai prigyti ir įsitvirtinti ištautintos ir nukrikščionintos sovietinės lietuviškosios inteligentijos sluoksniuose. Ši organizacija tapo prisitaikyti prie pasikeitusių sąlygų siekusios, tačiau nenorėjusios ir nesugebėjusios išsižadėti jai įskiepytų antitautinių ir antireliginių nuostatų

susovietintos inteligentijos „persiorientavimo“ ideologiniu švyturiu ir natūraliu organizaciniu traukos bei telkimosi centru. Šviesos-Santaros indėlis į neosovietinės nomenklatūrinės santvarkos restauravimą apskritai yra milžiniškas. E. Marcinkevičiūtės knygoje „Kaip nužudyti valstybę jos intelektualų rankomis“ įtikinamai atskleista, kad be Šviesos-Santaros sambūryje susitelkusių liberalių, tai yra antilietuviškai ir antivalstybiškai orientuotų intelektualų paramos komunistinė nomenklatūra nebūtų taip lengvai nei legitimavusi savo valdžios, nei įtvirtinusi savo ideologinio viešpatavimo.

24 ALF ir iš jo kilusio PVI veikla ir vaidmuo restauruojant šalyje įsitvirtinusi neosovietinį nomenklatūrinį-oligarchinį režimą iki šiol tebėra menkai suprasti, todėl deramai neįvertinti, tiek visuomenėje, tiek opoziciniuose sluoksniuose. Iš tikrųjų lyginant šias institucijas su LLRI galima teigti, kad, susiklosčius palankioms aplinkybėms ir turint politinės valios, įmanoma gana lengvai ir greitai likviduoti LLRI veiklos neigiamus padarinius iš pagrindų pakeitus jo diktuojamą Lietuvos ekonominės ir socialinės politikos kryptį. ALF ir PVI veiklos padariniai yra kur kas destruktivesni – ilgalaikiai ir sunkiau pašalinami. Jų triūso rezultatus galima trumpai apibendrinti taip: a) pačioje užuomazgoje sunaikinta tautinė mokykla, dėl ko per ketvirtį amžiaus Lietuvoje buvo išugdyta ne tautiškai ir valstybiškai susipratusių jaunų šalies piliečių, bet abstraktaus „atviro pilietiškumo“ dvasios persmelkta ištautintų ir nupolitintų vartotojų – euromankurtų karta; b) globalistinį „komunizmo statybos“ projektą kultūriškai ir ideologiškai aptarnavusi humanitarinė inteligentija buvo „perprogramuota“ aptarnauti kitą tokį pat globalistinį – globalios demokratijos plėtros ir permanentinės rinkos revoliucijos projektą; c) buvo išplėtotas išstisus Lietuvos piliečių sąmonę pavergiančių ir kontroliuojančių – juos „vesternizuojančių“ ir „europeizuojančių“ – „dukterinių“ ideologinių įstaigų tinklas. Lyginant LLRI ir ALF bei PVI „nuopelnus“ Lietuvai, vaizdžiai galima pasakyti, kad, ideologiškai pagrindęs šalyje vykdyto „privatizavimo“ schemą, LLRI padėjo Tautą apiplėšti materialiai, o sėkmingai įgyvendinę tris čia nurodytus savo misijos punktus ALF ir PVI ją apiplėšė ir toliau naikina dvasiškai ir moraliai. „Atviros pilietinės visuomenės“ ideologija įskiepyta visuomenės sąmonėje net tvirtiau, negu ankstesnioji komunistinė ideologija. Valstybę savo nuožiūra valdanti naujoji nomenklatūra praktiškai yra visagalė būtent todėl, kad ji turi tvirtą idėjinį savo valdžios pagrindą – antikrikščionišką, antitautinę ir antivalstybinę „atviros visuomenės ideologiją“. Ja indoktrinuota ir todėl neregėtu mastu atomizuota, susvetimėjusi ir fragmentuota Lietuvos visuomenė prarado gebėjimą susitelkti ir tapo pasyvi, tad ši ideologija yra mūsų visuomenę ištikusio politinės valios paralyžiaus ir jį lydinčios organizacinės krizės mentalinė priežastis.

25 LLRI veiklos ekonominius ir socialinius padarinius didelė visuomenės dalis suvokia gana aiškiai, nes daugybė šalies piliečių juos patiria savo kailiu. ALF ir PVI veiklos padarytą žalą kol kas suvokia menka visuomenės dalis, nes šios institucijos naikina Tautą kur kas subtiliau – vykdydamos tylią „kultūrinę revoliuciją“ žmonių protuose. Jos esmė – beveik neįjuntamas ir todėl nepastebimas lietuviškosios tautinės savimonės ir tapatumo „pertvarkymas“ visiškai naujais pagrindais. Kiek nepastebimai vyksta šis tautinio tapatumo perkeitimo – „versternizavimo“ „europeizavimo“ – procesas rodo tai, kad daugybė net patriotiškų žmonių nepatikliai, dažnai ir pašaipiai, vertina požiūrį,

jog, stiprėjant ES integracijai ir federalizacijai, spartėja ir vis didesnį mastą įgyja europinių tautų ir nacionalinių valstybių naikinimo procesas. TSRS ir ES lyginimas šiuo atžvilgiu laikomas ne tik klaida, bet ir tikra šventvagyste. Tipiškas tokios mąstysenos ir sunykusios tautinės savimonės pavyzdys – Baltijos kelio 25-mečio proga duotas iškilaus sąjūdininko interviu. Į klausimą, ar Lietuvos buvimas ES nekelia grėsmės išnykti lietuvių tautai, jis atsakė tokio pavojus nematęs. Pagrindinis pateiktas „argumentas“ – jokia ES nedraudžia kalbėti lietuviškai ir tik nuo mūsų pačių priklauso, ar norėsime išlikti kaip tauta. Interviu puikiai atskleidžia vieną svarbiausių Sąjūdžio pralaimėjimo priežasčių: net daugelis iš tiesų veiklių ir iškilių judėjimo narių jame dalyvavo tam tikra prasme nesąmoningai, t. y. kaip tautinės ir valstybinės sąmonės neturintys asmenys. Kadangi tokių institucijų kaip ALF ir PVI vykdoma „šviečiamoji“ veikla tokią sąmonę tik slopina, ją turinčių piliečių ne tik nepagausėjo, bet veikiau sumažėjo. Tai reiškia viena: lietuvių tautos šiandien nėra, nes realiai egzistuoja tik jos likučiai (negausi sovietiniam ištautinimui nepasidavusi gyventojų dalis) ir jos užuomazgos (tokie pat negausūs jau nepriklausomoje Lietuvoje gimę ir užaugo jauni žmonės, dėl šeimyninių tradicijų ir kitų palankių veiksnių nepasidavę nuo darželio vykdomo kosmopolitinio „pilietinio“ ugdymo poveikiui).

26 Kadangi visuomenės ištautėjimas ir išvalstybinimas vykdomas labai subtiliai, daug net gerai išsilavinusių žmonių nuoširdžiai nesupranta, kaip ir kuo ALF ir PVI veikla pakirto tautiškumo ir Lietuvos valstybingumo pagrindus ir padėjo įsitvirtinti neoliberaliam antitautiniam režimui, aptarnaujančiai transnacionalinės oligarchijos interesus. Primenami ALF ir PVI padaryti geri darbai: vykdytos įvairios kultūros ir švietimo programos, leistos knygos ir t. t. Tokių darbų iš tiesų nuveikta, jie neretai buvo naudingi ir vertingi. Tačiau reikia matyti visumą. Gerų darbų Lietuvai darė ir sovietiniai okupantai, nes joks režimas negali išsilaikyti darydamas vien bloga. Tuo laiku kai buvo žudomi laisvę gynę partizanai ir tūkstančiai žmonių buvo genami į tremtį, į šalį buvo siunčiami traktoriai ir kita naudinga technika. Kai grįžę iš kalėjimų ir tremties žmonės ėjo kryžiaus kelius, kad gautų teisę gyventi Lietuvoje, buvo statomos hidroelektrinės ir gamyklos. Vykdamas nutautinimo politiką buvo slopinama autentiška lietuvių kultūra, tačiau išleista daugybė lietuviškų knygų, iš kurių dalis turi išliekamąją vertę. Tad atsieti nuo visuminio prasminio konteksto „geri darbai“ neatspindi tikrųjų režimų ir institucijų tikslų ir todėl negali būti pagrįstas ir patikimas jų veiklos politinio vertinimo kriterijus. Panašiai norint atpažinti Lietuvoje „atvirą pilietinę visuomenę“ kuriančių įstaigų tikruosius tikslus ir objektyviai vertinti jų veiklos padarinius būtina matyti jų visumą ir suvokti juos iš ilgalaikės perspektyvos.

27 Teiginius, kad forsuojamos ES integracijos neišvengiamas padarinys yra stiprėjanti tautų ir nacionalinių valstybių naikinimo politika, Lietuvą „europeizuojančią“ ir „vesternizuojančią“ „atviros pilietinės visuomenės“ statytojai paprastai mėgina paneigti ir pašiepti vėlgi griebdamiesi iš pirmo žvilgsnio įtikinamų to paties „sveiko proto“, t. y. buitinio lygmens, argumentų. Apie kokį naikinimą galima kalbėti ir koks pavojus gali grėsti Tautai, jeigu ES skelbia „vienovės įvairovėje“ principą, lietuvių kalba yra valstybinė, tos pačios ES lėšomis finansuojama daugybė kultūrinių projektų? – tokiais ir panašiais „argumentais“ nerimą dėl ilgalaikių „eurointegracijos“ padarinių tautai ir

valstybei mėgina sklaidyti ją liaupsinanti propaganda. Reikia pripažinti, kad ją plačiai tikima. Išoriniai vykdomos ištautinimo politikos požymiai sunkiai pastebimi, nes tokios politikos tikslas yra subtiliai pakeisti asmens santykį su tautine bendruomene ir valstybe. Tautinė ir valstybinė sąmonė ištrinama taip meistriškai ir neįjuntamai, kad daugybė šalies piliečių net nesuvokia ir neįtaria, kad jos neturi. Tiesą sakant, panašus efektas buvo išgautas jau sovietmečiu. Pasibaigus atviro fizinio Tautos naikinimo tarpsniui (žudynėms ir trėmimams) buvo pereita prie gerokai „švelnesnių“ ir „lankstesnių“ visuomenės „perauklėjimo“ metodų. Jie pasirodė esą veiksmingesni negu šiurkšti ir atvira prievarta: baigiantis sovietmečiui Tautos išlikimo ir valstybės atkūrimo klausimas iš tiesų rūpėjo jau tik būreliui sąmoningiausių žmonių. Tauta praktiškai net nepajuto, o iš esmės ir šiandien nesuvokia, kad ją buvo spėta smarkiai susovietinti ir paversti „tarybine lietuvių liaudimi“. Kaip tik itin pavykęs komunistinis ištautinimo ir išvalstybinimo eksperimentas nulėmė, kad komunistinius „proletarinio internacionalizmo“ mokytojus pakeitę kosmopolitiniai „atviros pilietinės visuomenės“ formuotojai galėjo nesulaukdami net menkausio pasipriešinimo tęsti savo pirmtakų triūsą ir nekliudomai Lietuvoje diegti modifikuotą eksperimento versiją įgyvendindami „tarybinės lietuvių liaudies“ pakaitalo – kosmopolitinės „Lietuvos tautos“ projektą.

28 Skeptiškas ir įtarus „sveikas protas“ nelinkęs tikėti mūsų dienomis ES vykstančiu tautų naikinimu todėl, kad jis pirmiausiai susitelkia tik į išorinius, todėl paviršutiniškus, „tautiškumo“ požymius. Kalba, kultūra, papročiai, dainos ir šokiai – šitaip dažniausiai įsivaizduojamas požymių rinkinys, šio „sveiko proto“ požiūriu tariamai liudijantis esant tautą. Kaip tik todėl dažnai daroma pragaištinga klaida – nesuvokiama, kad tai yra ne tautos, o tik etnosu arba, kaip būdavo įvardijama sovietmečiu, „tautybės“ požymiai. Iš tikrųjų toks etnosas arba „tautybė“ virsta tikra tauta, kai minėti ir kiti panašūs požymiai tampa juos turinčio žmonių sambūrio sąmoningo savęs identifikavimo, aiškaus tapatybinio atsiribojimo nuo kitų sambūrių (tereikia prisiminti, koks egzistenciškai skausmingas daugeliui asmenų XIX –XX a. sandūroje buvo apsisprendimas, kas esi – lietuvis ar lenkas) ir galiausiai bei svarbiausiai – politinio susiorganizavimo pagrindu. Būtent tai, o ne tie „kultūrinės“ tapatybės ir savivokos požymiai yra pagrindinis ir lemiamai svarbus tikros Tautos buvimo ar nebuvimo kriterijus. Tik jai vadovaujantis įmanoma brėžti takoskyrą tarp etnosu ir tautos ir suprasti, ar „tautybė“ išaugo į brandžią tautą, taip pat, ar konkretus asmuo turi modernią tautinę sąmonę. Taigi tautos buvimą galiausiai lemia tai, koks yra lyginamasis politinis „tautiškumo“ svoris asmens savivokoje ir koks yra jo politinis ir teisinis svoris viešajame gyvenime. Nesunku suprasti, kad iki M. Valančiaus ir J. Basanavičiaus įkvėpto tautinio prabudimo tas svoris buvo beveik niekinis. Todėl valdomas svetimųjų lietuviakalbis etnosas tirpo akyse. Kokią politinę reikšmę turi brandi tautinė sąmonė ir koks esminis jos ryšys su valstybingumu, įspūdingai rodo XX a. pirmųjų dešimtmečių istorija. Šių dienų mokykliniuose istorijos vadovėliuose akcentuojant senas Lietuvos daugiatautiškumo tradicijas „droviai“ nutylimas pamatinės svarbos faktas, kurio šviesoje pati „nacionalizmo“ samprata mokinių sąmonėje įgytų visiškai kitą prasmę: nė viena šalyje gyvenusi tautinė bendrija nepritarė modernios tautinės lietuvių valstybės idėjai. Tai reiškia viena: šimtmečius Lietuvos žemėje gyvenę lietuviai nebuvo pripažįstami pagrindiniais jos gyventojais ir savo šalies šeiminkais. Tiesa, kad 1918-1920 m.

Nepriklausomybės kovose dalyvavo ne tik lietuviai, tačiau gerbtinas tokių pavienių asmenų ar grupelių indėlis kuriant Pirmąją Respubliką neduoda jokio pagrindo teigti, kad toji Respublika buvo visų tada Lietuvoje gyvenusių tautinių bendrijų „bendras kūrinys“, kaip įtaigauja „atviros pilietinės visuomenės“ ideologų surašyti istorijos vadovėliai. Priešingai – modernioji Lietuvos valstybė radosi tik todėl, kad, kone paskutinę akimirką prieš išnykdamą, spėjusi įgyti tikrą tautinę sąmonę ir politiškai susiorganizuoti lietuvių tauta išsikovojo savo valstybę grumdama ne tik su išorės veiksniais – Lenkija ir Sovietų Rusija, bet ir įveikdama šalyje gyvenusių nepalankių tokių valstybei tautinių bendrijų pasipriešinimą. Tarybinės okupacijos tarpsniu esminis Tautos naikinimo pagrindas buvo kaip tik tautiškumo kaip politinio organizuojančio principo paneigimas: tokiu organizuojančiu principu tapo tautiškumą pakeitusi klasinė (proletarinė) priklausomybė, o „socialistinės turiniu, tautinės forma“ kultūros plėtra iš esmės virto gelminių proletarinį lietuvių tapatumą „pajvairinančių“ etnokultūrinių dekoracijų gamyba. Sąjūdžio kovos už Nepriklausomybę tarpsniu laikinai vėl atgavusi politinę svarbą tautinė ir valstybinė sąmonė vos po kelerių metų pradėta slopinti, nes ji nesuderinama su visiška Lietuvos „integracija“ į transatlantines globalaus valdymo struktūras, reikalaujančia apskritai panaikinti šalies valstybingumą. Dėl glaudaus Tautos ir valstybės ryšio ši tikslą įmanoma įgyvendinti tik sunaikinant moderniosios lietuvių tautos likučius – neleidžiant atsigauti sovietmečiu nustekentai tautinei sąmonei ir tam tikra prasme sugražinant Tautą į etnokultūrinės bendrijos lygmenį, kokia ji buvo iki XIX a. Atgimimo. Tik tuometinis ikimodernus etnokultūrinis tautiškumas dabar turi užleisti vietą „postmoderniai“ šio „tautiškumo“ atmainai. Todėl XIX a. Atgimimo laikotarpiu išskleista moderni tautos samprata, vėl nepriklausoma tapusioje Lietuvoje kaip ir sovietmečiu toliau laikoma „atgyvena“ ir stengiamasi ją „sumoderninti“, t. y. „europeizuoti“ ir „vesternizuoti“ – net nesusimąstant, kad senų europinių tautų „europeizavimo“ programa savaimė yra keistas ir paradoksalus užmojis, žadinantis akivaizdžiais asociacijomis su anksčiau vykdytais „sovietizacijos“ planais. Įgyvendinant šį projektą lietuviška tautinė savimonė ir pats tautinis tapatumas – o tik jų pagrindu įmanoma įsteigti ir išlaikyti nepriklausomą valstybę – vėl, kaip ir XIX a. bei sovietmečiu, politiškai tampa „besvoriai“ ir taip pat virsta bereikšmėmis dekoracijomis, nes juos turi užgožti abstrakčiomis „europinėmis vertybėmis“ grindžiamas „platesnis“ ir „universalesnis“ lietuvių „europinis“ (pakeičiantis ankstesnį „tarybinį“) tapatumas. Juo labiau bus spartinama ir gilinama ES „federalizacija“, juo nuosekliau ir aršiau bus naikinama valstybingumą pajėgianti steigti Tauta diegiant jai nupolitintą *etnokosmopolitinę* savimonę, turinčią galutinai išstumti ir pakeisti XIX a. Atgimimo metu susiformavusią tautinę sąmonę, leidusią lietuviams tapti istorine ir politine bendruomenę bei sukurti savo nepriklausomą valstybę.

29 Didelė kliūtis suvokti, kad „nepriklausomoje“ Lietuvoje tauta ir valstybė naikinamos kaip kadaise TSRS, yra šio naikinimo ideologų sumaniai įskiepytas įsitikinimas, kad „demokratinuose“ ir „liberaliuose“ Vakaruose šitoks naikinimas iš principo neįmanomas, tad lyginti ES su TSRS esąs kažkoks absurdiškas nesusipratimas. Iš tikrųjų panašumai egzistuoja, ir jie yra ne atsitiktiniai bei paviršutiniški, bet dėsningi ir gelminiai. Visas integruojamos ES statinys rymo ant dviejų Apšvietos ideologijų – marksistinio komunizmo ir liberalizmo – pamato. Nors

šių ideologijų kai kurios sampratos (pirmiausia pageidautinos ekonominės ir socialinės santvarkos vaizdiniai) gana smarkiai skiriasi, jų požiūris į tautų kilmę, prigimtį, istorinį vaidmenį ir ateities perspektyvas yra stebėtinai panašus. Tiek komunistinis internacionalizmas, tiek liberalistinis kosmopolitizmas nuosekliai vadovaujasi prielaida, kad tautos yra dirbtiniai ir efemeriški dariniai, atsiradę konkrečiu istoriniu laikotarpiu kaip tarpinė ir laikina žmonių savi/organizacijos forma pakeliui į universalią ir vieningą betautę žmoniją. Atlikusios savo istorinį vaidmenį, jos tapo žmonijos pažangos stabdžiais ir atgyvenomis ir todėl privalo išnykti. Nors jų išnykimas yra dėsningas ir neišvengiamas, galima ir būtina jį spartinti. Ši principinė nuostata yra tiek komunistinėje TSRS, tiek liberalioje demokratinėje ES vykstančios kovos su „nacionalizmu“ idėjinė paskata ir pagrindinis ideologinis leitmotyvas. Nors išoriškai šios kovos formos skiriasi, atidžiau įsigilinus matyti, kad taikoma iš esmės ta pati tautų naikinimo strategija ir taktika.

30 Bet kuris pasaulyje egzistuojantis esinys pirmiausia apibrėžiamas dvių pamatinių – laiko ir erdvės – koordinačių sistemoje. Šitaip apibrėžiama moderni tauta suvokiama dvejopai: a) erdviškai – kaip tam tikroje žemėje/teritorijoje nuo amžių gyvenanti, tai yra joje įsišaknijusi ir už šią žemę visapusiškai atsakinga žmonių bendrija; b) laikiškai – kaip iš amžių glūdumos ateinanti, tai yra gelminiu dvasiniu ir istoriniu ryšiu susaistyta žmonių bendrija, sąmoningai ir valingai siekianti išsaugoti savo tęstinumą ir būti beribėje ateities perspektyvoje. Ištautinti tokią bendriją iš esmės reiškia pakirsti šiuos du jos tapatumą ir atsparumą laiduojančius atskaitos ir atramos taškus. Praktiškai tai vyksta kryptingai keičiant naikinamos tautos narių savimonę – skiepijant jiems visiškai kitokią erdvės ir laiko suvokimo perspektyvą. Taikant tokią strategiją tautos yra išvietinamos, arba deteritorizuojamos, ir išlaikinamos, arba nuistorinamos. Abiejų ideologijų – komunizmo ir liberalizmo – peršamos perspektyvos ir jų taikomi praktiniai ištautinimo būdai beveik nesiskiria.

31 Tauta yra deteritorizuojama, t. y. atsaistoma nuo savo žemės, skiepijant jos nariams teritorinę išvietinto „pasaulio piliečio“ sąmonę. Tokią sąmonę įkūnija ir atspindi nuostata: bet kurios tautos nario namai yra visas pasaulis, o tautos apgyventa žemė yra kiekvieno žmonijos nario namai. Tarpinė pakopa jos link yra vadinamosios „plačiosios Tėvynės“ vaizdinys. Jis yra veiksmingas tautinės ir valstybinės sąmonės griovimo įrankis, nes savaime sumenkina bet kurios Tautos nuo amžių apgyventos žemės moralinę ir politinę reikšmę – paverčia ją tik „mažąja tėvyne“, arba „tėviške“, nežadinančia jokių politinio savarankiškumo lūkesčių ir nepriklausomo valstybingumo siekių. Šia principine Tėvynės pavertimo tėviške schema grindžiama tiek TSRS vykdyta komunistinė, tiek ES vykdoma liberalistinė ištautinimo ir išvalstybinimo politika. Panašiai abiem atvejais tautos yra išlaikinamos ir nuistorinamos. Tauta iškrenta iš savo istorijos, kai yra atsaistoma nuo savosios kolektyvinės istorinės atminties ir liaujasi save suvokti kaip bendro istorinio tęstinio ryšio ir likimo saistoma bendrija. Taip nutinka, kai iš esmės pakeičiama jos istorinė savimonė ir, panašiai kaip Tėvynės ir tėviškės santykio atveju, ji pradeda laikyti savąją istoriją tik „mažąja istorija“ – visuotinės, arba „didžiosios“, istorijos, kurios tėkmę ir kryptį lemia „tikrieji

istorijos veikėjai“, tai yra gausios ir galingos tautos, „lokalium“ ir „periferiniam“, taigi nesavarankišku ir mažareikšmiu fragmentu. Šitokia tautinę savinieją ugdanti istorinė sąmonė buvo brukama ir skiepijama skirtingais pavidalais – XIX a. lietuviai buvo raginami perimti „aukštesnę“ lenkišką, rusišką ar vokišką kultūrą, XX a. okupacijos laikotarpiu jie buvo verčiami „sovietizuotis“, dabar uoliai „europeizuojami“ ir „vesternizuojami“. Nors taikyti nuistorinimo metodai skyrėsi detalėmis, visais atvejais siekta to paties tikslo: sunaikinti Tautos istorinį subjektiškumą įdiegiant jai nuostatą, kad ji niekada nebuvo ir niekada negalės būti savo politinio likimo šeimininkė ir savarankiška savo istorinės būties kūrėja. Šitaip siekiama įtikinti, kad lietuviams neatšaukiamai skirta būti tik amorfišku ir pasyviu „objektu“, arba tiesiog paklusniu ir plastišku žmogišku moliu, kuriuo tikrieji istorijos veikėjai turi nevaržomai naudotis įgyvendindami savąsias pasaulio istorijos „architektų“ ir „vedlių“ misijas.

32 Išvietinamos ir nuistorinamos Tautos savimonė keičiama subtiliais ir iš pirmo žvilgsnio visiškai „nekaltais“, tai yra akivaizdžios ir iš karto pastebimos žalos jai nedarančiais būdais. Tačiau atidžiau įsigilinus matyti, kad šie jos griovimo būdai iš esmės yra tik iš sovietinio „internacionalinio auklėjimo“ arsenalo paimti ir kiek patobulinti okupacijos tarpsniu naudoti „kovos su nacionalizmu“ ir betaučio „tarybinio žmogaus“ formavimo įrankiai. Dabar įgyvendinamos Tautos išvietinimo strategijos ašis yra jau sovietinės propagandos atkakliai kartotas ir iš jos perimtas kertinis teiginys, kad „Tarybų Lietuva“ yra visų čia gyvenančių tautų atstovų „bendri namai“, o patys šių „namų“ gyventojai yra „nauja istorinė žmonių bendrija“ – iš visų tautų atstovų sudaryta „internacionalinė tarybinės Lietuvos liaudis“, kuri savo ruožtu laikyta „didžiosios tarybinės liaudies“ segmentu. Diegiant liberalistinę kosmopolitizmą šis leitmotyvas kiek pakeistas: labiau pabrėžiamos senos Lietuvos daugiakultūriškumo tradicijos ir kur kas plačiau šiai nuostatai įtvirtinti pasitelkiamas LDK istorinis paveldas. Apskritai forsuotai į Tautos istorinę atmintį brukamas LDK vaizdinys yra paverstas ideologiniu Lietuvos „europeizavimo“ įrankiu ir tarnauja „smegenų plovimo“ tikslams. Tiesioginė jo paskirtis – padėti kuo greičiau sugriauti A. Šapokos ir jo mokinių sukurtą tariamą „etnocentrinį“ ir „lituanocentrinį“ lietuviškąjį istorinį pasakojimą. Kartu siekiama ir kito tikslo: nutylint ir klastojant tautų sudėtingų santykių LDK realijas peršamas idiliškas ir iškreiptas jų tariamai „nuostabaus“ sugyvenimo paveikslas. Šitaip visuomenei ir ypač jaunajai kartai skiepijamas „Lietuvos tautą“ padedantis kurti įsitikinimas, jog, kitaip negu „etnocentriškai uždara ir primityvi“ 1918 m. Lietuvos Respublika, senoji LDK buvo „kosmopolitine“ pasaulėžiūra grindžiama tolerancijos ir tautų gražaus sugyvenimo oazė – tikras dabartinės ES provaizdis ir modelis. Norima įteigti, kad LDK piliečiams jų tautybė buvusi „nesvarbi“, tad šitoks abejingumas turės būti ir šiandien kuriamos bei abstrakčios „europiečių liaudies“ dalimi privalančios tapti kosmopolitinės „Lietuvos tautos“ skiriamasis bruožas.

33 Kitas tautos naikinimo būdas ir aspektas – nuistorinimas. Tauta išstumiamą iš savo istorijos ir praranda savo autentišką kolektyvinę atmintį subtiliai „pertvarkant“ jos istorinį pasakojimą. Šio „pertvarkymo“ esmė ta, kad tokiame pasakojime ji išnyksta kaip tikrasis ir vienintelis savosios istorijos subjektas – jos pagrindinis veikėjas ir kūrėjas – ir turi užleisti vietą ją pakeičiančiam kitam istorijos subjektui. Kalbant dar

tiksliu – Tautos istorinis pasakojimas „perrašomas“ ir modifikuojamas taip, kad ji išvystų ir suvoktų save tik kaip kito subjekto ar subjektų kuriamos istorijos pasyvią dalyvę. Sovietmečiu taikant šią istorinės sąmonės „pertvarkymo“ schemą pamatine Lietuvos istorijos gija tapo ne ilgaamžės lietuvių tautos kovos už išlikimą ir teisę sukurti savo nepriklausomą valstybę, bet Lietuvoje gyvenančių įvairių tautų „darbo žmonių“ bendra kova prieš engėjus, kurią vainikavo LTSR „įstojimas“ į TSRS ir lietuvių tautos virsmas „internacionalinės tarybinės liaudies“ dalimi. Ta pati schema taikoma ir dabar. Tik ji „sumoderninta“ tuo požiūriu, kad, užuot pasakojus apie „daugiatautės Lietuvos darbo liaudies“ bendrą kovą su „engėjais“, pradėtas pabrėžti įvairių tautų indėlis į istorinę Lietuvos kultūros plėtrą. Lietuvių tautos kovos už savo laisvę ir valstybę galutiniu tikslu šiame istoriniame pasakojime tapo šalies narystė euroatlantinėse struktūrose, atverianti „europeizuojamai“ Tautai iš esmės tą pačią perspektyvą virsti dar vienos „naujos istorinės žmonių bendrijos“, t. y. kosmopolitinio „europeizuotų europiečių“ demoso, segmentu.

34 Šis naikinimas yra didžioji lietuviškosios tautinės ir politinės savimonės problema būtent todėl, kad jį sugebėta paversti „savanorišku“, išorinės prievartos požymių neturinčiu, taigi sunkiai suvokiamu ir nelengvai įrodomu Tautos susinaikinimo vyksmu. Visiškai akivaizdu, kad Lietuvoje nuo senų laikų gyvena kelios tautinės bendrijos, lygiai kaip nekelia abejonių jų reikšmingas įnašas į šalies kultūrą. Neįsigilinusiam į reikalo esmę stebėtoju atrodo visiškai natūralu, kad nuolatos primenami ir pabrėžiami šie nenuginčijami Lietuvos tautų taikaus sugyvenimo ir glaudaus bendradarbiavimo faktai. Nuoširdžiai tikima, kad tokios pastangos yra moraliai pagirtinos, nes visuomenėje ugdo humaniškumo ir pakantumo nuostatas, ir naudingos politiškai, nes skatina šalies piliečių santarvę ir susitelkimą. Tačiau sutelkus dėmesį tik į teigiamus tokio moralinio ir pilietinio ugdymo aspektus itin keblu susivokti, kada ir kaip pasiekama sunkiai įžvelgiama riba, kurią peržengus šitoks ugdymas perauga į savo priešingybę ir virsta tikru Tautos naikinimo įrankiu. Pamatyti šią ribą iš principo įmanoma tik gerai suprantant, kaip įvyksta ir ką iš tiesų reiškia tokio ugdymo sukeliama praktiškai neįjuntama asmens sąmonės slinktis, dėl kurios iš esmės pasikeičia pamatiniai – erdvinis ir istorinis – tautinės savivokos parametrai. Be paliovos kartojant iš pirmo žvilgsnio visiškai „nekaltą“ ir net banalią tiesą, kad Lietuva nuo amžių yra daugelio joje gyvenančių tautinių bendrijų namai ir Tėvynė, galima pasiekti stulbinamą efektą – nepastebimai ir nejučia iš Tautos sąmonės ištrinti kertinį ją įžeminantį ir įbūtinantį savivokos elementą – supratimą, kad Lietuvos žemė yra vienintelė pasaulyje vieta, kurioje įsišaknijusi lietuvių tauta gali išlikti ir išskleisti savo kūrybines galias. Praradusi tokią savivoką Tauta yra atsaistoma nuo savo žemės, t. y. išvietinama ir deteritorizuojama. Ji nustoja laikyti savo ryšį su jos gyvenama žeme laikyti ypatingu ir „privilegiuotu“ būtent šia giliausia egzistencine prasme – nebelaiko savęs tikra, o tai reiškia absoliučiai atsakinga už savo žemę, jos šeimininke. Mėginant dar tiksliu apibūdinti, kaip pasikeičia išvietintos Tautos savivoka, galima šio pokyčio esmę nusakyti šitaip: egzistenciškai atsisaisčiusi nuo savo žemės Tauta pradeda suvokti save tik kaip vieną iš daugelio toje žemėje įsikūrusių tautinių bendrijų, o tai reiškia, kad jai yra įperšama *tautinės mažumos* (kad ir gausiausios) savimonė ir jos neišvengiamai sąlygojamas naujas – be abejo, beviltiškai apribotas ir susiaurintas – politinio mąstymo ir vaizduotės akiratis.

Panašiai Tauta ir nuistorinama. Atkakliai visaip skleidžiama dar viena – tokia pat nenuginčijama ir „nekalta“ mintis, kad dabartinė Lietuvos kultūra yra visų tautinių bendrijų kultūrų ryšių ir sąveikos kūrinys ir paveldas. Šito pakanka, kad įvyktų kitas subtilus ir sunkiai įžvelgiamas asmens sąmonės pokytis. Iš jos išsitrina pamatinis laikinės savivokos ir istorinės atminties sandas – aiškus ir tvirtas supratimas, kad Tauta yra iš nežvelgiamos amžių glūdumos ateinanti ir siekianti kuo ilgiau istorijoje išlikti, taigi būtiškai ir likimiškai susaistyta žmonių bendrija. Nuo neatmenamų laikų Tautos apgyventa žemė yra toji erdvė, kurioje vyksta ir sprendžiasi jos laikiškojo buvimo ir nuolatinių pastangų išlikti pasaulio istorijoje drama. Diegiama „multikultūralizmo“ nuostata kaip tik pamažu ir pakerta, o tiksliau kalbant – išplauna šį supratimą. Tautos siekį ko tvirčiau įsišaknyti savo žemėje ir jos orientaciją į amžinybę išstumia dvi visiškai priešingos nuostatos. Pirmoji – įsitikinimas, kad Tauta savo žemėje nėra jokia šeimininkė, o tik istoriškai čia atsitiktinai atklydusi prašalaitė, turinti į šią žemę ne daugiau teisių negu bet kuris kitas čia gyvenęs, gyvenantis ar ateityje užklysiantis žmonių sambūris. Antroji – kone fatališkas susigyvenimas su šitaip „auklėjamai“ Tautai skiepijama mintimi, kad ji esanti tik efemeriškas ir laikinas, taigi iš principo neturintis prasmės ir ateities sambūris, tad privalo romiai susitaikyti su savo neišvengiamo išnykimo perspektyva.

Šis šalies piliečių tautinę ir valstybinę sąmonę niokojantis ideologinis sprogstamasis mišinys – išvietinimo ir nuistorinimo strategijų jungtis – puikiai atliko savo griaunamąjį darbą. Gelminė Tautos sąmonės transformacija iš esmės yra jau įvykęs faktas. Kaip tik šitokia transformacija galima paaiškinti tai, kad nesulaukus kokio piliečių protesto ir pasipriešinimo, valstybiniu lygmeniu buvo patvirtina ir paskelbta vadinamoji „Globalios Lietuvos“ vizija ir jos įgyvendinimo strategija. *Šios vizijos priėmimas reiškia tai, kad Lietuvos Respublika yra turbūt vienintelė pasaulyje šalis, kurioje lietuvių tautos išsisklaidymas po pasaulį ir neišvengiamas tokiomis sąlygomis jos išnykimas yra ideologiškai ir politiškai įteisintas ir atvirai paskelbtas kaip valstybei priimtina ir siektina istorinė Tautos perspektyva ir galutinis tikslas.*

„Globali Lietuva“ – tai glausta ir tiksli išvietintos ir nuistorintos Tautos egzistavimo ir jos laukiančio likimo formulė. Toks egzistavimas iš tikrųjų yra Tautos kelias į politinę ir istorinę nebūtį: juk toji „Globali Lietuva“ yra ne kas kita, o po pasaulį išsisklaidžiusių ir save tik kaip pasmerktą jame ištirpti etninę mažumą suvokiančių lietuvių virtualios – efemeriškos ir laikinos, niekam rimtai neįpareigojančios – komunikacijos ir sąveikos tinklas.

35 Vis dėlto net šis gana išsamus „atviros pilietinės visuomenės“ kūrėjų tęsiamas „komunistinės visuomenės“ statytojų pradėto Tautos dvasinio naikinimo apibūdinimas gali pasirodyti vis dar pernelyg abstraktus ir todėl ne visai aiškus ir įtikinamas. Todėl verta pamėginti dar konkrečiau ir tiksliau nusakyti, kas realiai nutinka su „globalios Lietuvos“ gyventojų verčiamu asmens tautine ir valstybine sąmone ir kas iš esmės yra toji „Lietuvos tauta“, kuria stengiamasi paversti XIX-XX a. sandūroje gimusios, tarpukariu puoselėtos, sovietmečiu naikintos, o dabar visaip „europeizuojamos“ ir „vesternizuojamos“ moderniosios lietuvių politinės tautos likučius. Nepaliaujamai europeizuojama „Lietuvos tauta“ esminiais bruožais niekuo nesiskiria nuo sovietizuotos „lietuvių liaudies“. Tiek *homo sovieticus lituanus*, tiek ir

homo aeuropeus lituanus yra mankurtai, išsižadantys lietuviškosios tautinės savasties dėl betaučio ir abstraktaus „tarybinio“ arba „europinio“ tapatumo. „Lietuvis, gruzinas, rusas, kazachas... koks skirtumas – visi mes tarybiniai žmonės“ – šitaip skambėjo „liaudiška“ sovietinio internacionalizmo formulė. „Lietuvis, vokiečių, anglas, graikas... koks skirtumas – visi mes europiečiai“ – šitaip natūraliai turi skambėti globalistinio paneuropinio kosmopolitizmo formulė. Tačiau „Lietuvos tautą“ galima apibūdinti ir kur kas konkrečiau. ALF steigėjas yra atvirai įvardijęs galutinį savo veiklos poūnistiniame VRE regione siekį ir idealą – „amerikonizuoti“ šio regiono šalis. Tai padeda susivokti, kaip šios vizijos šviesoje turi atrodyti, o tiksliau – kuo privalo tapti demografiniu, kultūriniu, o galiausiai ir politiniu požiūriu „vesternizuojamos“ ir „amerikonizuojamos“ šalys. „Atviros pilietinės visuomenės“ kūrėjų didžioji svajonė ir galutinis tikslas – pertvarkyti jose gyvenančias tautas pagal JAV standartą ir idealą, tai yra, paversti daugiarasių, daugiataučių ir daugiakultūrinių Amerikos didmiesčių klonais. Tai, kad amerikietiška rasinė, tautinė ir kultūrinė mišrainė susikūrė natūraliai iš į šią šalį suplūdusių savo tėvynės palikusių individų, o analogišką europietišką mišrainę įmanoma sukurti tik dirbtinai ir prievarta ardančiomis, t. y. „europėizacijomis“, šimtmečius gyvuojančias Europos tautas, šio proceso iniciatorių ir vykdytojų nedomina. Todėl konstruojamos „Lietuvos tautos“ paveikslą įsivaizduoti nesunku – tokia „tauta“ smarkiai primintų, pvz., Niujorko gyventojų mozaiką. Tačiau tai ne vienintelis „Lietuvos tautos“ provaizdis ir siektinas etalonas. Amerikos kosmopolitinių didmiesčių atitikmenys gyvavo ir TSRS – jų pavyzdžiais galima laikyti tokias dėl masinės kolonizacijos itin „internacionalizuotas“ teritorijas kaip, pvz., Kazachstanas, o ypač vadinamųjų „sparčiųjų komunistinių stovyklų“ aikštes, kur savo valia susitelkdavo arba būdavo suvaromos prievarta milžiniškos daugiatautės „darbo jėgos“ masės. Siekis niveluoti ir perdirbti į neapibrėžtas ir lakias multietnines „mišraines“ senas ir savitas tautas bei jų kultūras yra skiriamasis ir bendras visų globalių darinių – JAV, buvusios TSRS ir dabartinės ES – nacionalinės politikos bruožas ir svarbiausias jos tikslas. Šis panašumas neatsitiktinis. Visais atvejais siekiama to paties – politiškai neutralizuoti tautas paneigiant tautiškumą kaip galimą jų savarankiškos politinės organizacijos principą. Tai reiškia, kad praktiškai tauta sunaikinama, nes jai etniškai priklausantiems asmenims liaujasi buvusi politinė ir istorinė atskaitos bendruomenė – juos saistančių moralinių, politinių ir teisinių normų bei įsipareigojimų šaltiniu. Kadangi nebebūdamas bendrijos kolektyvinės politinės organizacijos principu tautinis tapatumas yra nupolitinamas, ta yra praranda politinį matmenį, asmens santykis su jo tauta iš esmės keičiasi. Tokiomis sąlygomis pats tautinio tapatumo išlaikymas ir puoselėjimas įgyja visiškai naują turinį ir prasmę. Tai išpūdingai iliustruoja JAV kaip „tautų katilo“ patirtis. Milijonai šios šalies gyventojų prisimena savo tautines šaknis ir net mėgina išlaikyti gimtąją kalbą ir kai kurių kultūrinių tradicijų elementus. Tačiau esmė ta, kad šitoks tautiškumo palaikymas neturi viešosios – politinės prasmės ir reikšmės. Jis tampa privačiu asmens ir/ ar to paties siekiančios grupės jo bendraminčių reikalu ir užsiėmimu. Tokia grynai privati tautiškumo raiška iš esmės yra ne kas kita, o viena iš galimų ir „laisvai“ pasirenkamų asmens vartotojiško gyvenimo formų. Išėjęs už savo siauros privataus gyvenimo erdvės šitoks savąjį etninį tautiškumą besistengiantis išlaikyti asmuo būna priverstas tapti tiesiog amerikiečiu. Kai tik šitokią – suprivatintą ir nupolitinatą – tautiškumo sampratą ir ją organizaciškai įkūnijantį „atviros pilietinės visuomenės“ modelį Lietuvoje, kaip ir kitose VRE šalyse, jau dvidešimt metų diegia

ALF, PVI ir kitos iš jų kilusios arba to paties tipo ideologinės įstaigos. Šiuo keliu nueita labai toli. Teiginys, kad lietuvių tautos praktiškai nebėra ir galima kalbėti tik apie jos likučius ir užuomazgas, nėra nė truputėlio išpūstas: didžioji lietuviškosios visuomenės dalies (beje, ir kitų tautinių bendrijų) tautinė sąmonė iš esmės sunaikinta: ji „amerikonizuota“ tik ką aptarta prasme ir „pertvarkyta“ į ištautintą ir išvalstybinę *etnokosmopolitinę* savimonę. Tokios savimonės susiformavimas ir įsitvirtinimas, o galiausiai tapimas vyraujančia, reiškia lietuvių kaip politinės tautos mirtį. XXI a. pradžioje „vesternizatorių“ ir „europeizatorių“ pastangomis Tauta faktiškai yra nublokšta į „postmodernią“ ikipolitinę etnokultūrinės grupės būklę, primenančią tą, kurioje iki XIX a. Atgimimo vegetavo ir sparčiai nyko tik ką iš baudžiavos paleistų lietuvių valstiečių sluoksnis.

36 Išvada, kad lietuvių tautos iš esmės nebėra, nes jos dauguma iš tikrųjų yra tik nepajėgus savarankiškai kurti ir išlaikyti savo valstybę apolitiškas etnosas, gali nustebinti ir papiktinti – ji atrodo laužta iš piršto, įžeidžianti ir tiesiog įžūli. Tiesą sakant, šitoks nepasitikėjimas ir pasipiktinimas yra savaip natūralus ir neišvengiamas. Kaip minėta, „mikrochirurginė“ ištautinimo operacija atliekama taip meistriškai, kad ją patyrę piliečiai net nesuvokia ją buvus ir nuoširdžiai laiko save „normaliais“, pačiais „tikriausiais“ lietuviais. Tačiau įdėmiau apsižvalgius ištautinimo požymiai bado akis kiekviename žingsnyje. Beatodairiška aistra „europeizotis“ ir greičiau tapti „tikrais europiečiais“ jau turi aiškių masinės isterijos požymių ir niekuo nesiskiria nuo daugybės XIX a. lietuvių protėvių troškimo pasidaryti aukštesnės prabos būtybėmis virstant „lenkais“ ir „šlėktų“ sluoksnio nariais. Šis aklas troškimas atsikratyti tautinės savasties toks stiprus, kad net nebepastebima, jog paklausus tokio entuziasto, ką, pvz., reiškia būtų europiečiu, iš karto stotų visiška tyla. Tautos virsmą beforme politinių drebučių mase išduoda ir toks požymis kaip visiškas nesugebėjimas pasipriešinti bet kokiems valdžios ant piliečių kailio ir jų sąskaita vykdomiems ekonominiams, socialiniams ir kultūriniais eksperimentams – ar tai būtų kiekvieno padoraus ir blaivios nuovokos nepraradusio žmogaus sveiką protą ir moralinį orumą trypiantis genderistinės ideologijos įžūlus ir jau net atvirai prievartinis brukimas, ar „darbo santykių liberalizavimu“ pavadintas visiškai tiesioginis suprivatintos, t. y. apsaugotos nuo bet kokio valstybės įsikišimo ir kontrolės, vergovės sugražinimas. Daugybė piliečių prisimena ir nevilties akimirką kartoja žinomą posakį, kad lietuviai yra „veršių tauta“. Tačiau bėda ta, kad tik mažuma aiškiai supranta, kad „veršiais“ tapo anaipol ne savaime – didele dalimi juos tokiais pavertė ankstesniųjų komunistinės, o dabar – atviros pilietinės visuomenės kūrėjų pastangos ir triūsas. Kad tautiškumo puoselėjimas, kiek jo apskritai dar esama, yra tapęs tik viena iš vartotojiškos „saviraiškos“ formų, liudija tai, kad vienintelė masinė „patriotiškumo“ apraiška yra sporto sirgalių džiaugsmo po laimėtų pergalių spontaniški proveržiai – dažniausiai girtų šūksnių „Už Lietuvą, vyrai!“ pavidalu. Užtat šiai „patriotiškai“ Tautai nė motais – maža to, ji džiūgauja, – kad Lietuvos žemė paverčiama tik „bendraeuropinės žemės rinkos“ segmentu, t. y. kad sakralinę ir politinę prasmę turėjusi tautos įsibūtinimo erdvė tampa tik komercinę vertę turinčių žemės sklypų sancaupa. Vis dėlto galbūt iškalbingiausias tautinės ir valstybinės sąmonės nykimo ir irimo požymis yra tai, kad daugelis ar net dauguma opoziciškai nusiteikusių piliečių nuoširdžiai pritaria dvigubos pilietybės idėjai. Šis pritarimas yra ne tik valstybinės sąmonės neturėjimo, bet ir visiško politinio neraštingumo sukrečiantis

pavyzdys. Jis išduoda, kokių mastų yra ištrinta ar išblukusi elementariausia nuovoka, kas yra valstybė. Vadovaudamiesi vadinamojo „sveiko proto“ logika, šios idėjos šalininkai ir rėmėjai naiviai įsivaizduoja, kad dviguba pilietybė padės išlaikyti, kaip sakoma, „emigravusių tautiečių ryšį su Tėvyne Lietuva“. Net nesusimąstoma ir savęs neklausama, kas yra toji „Lietuva“: čia likę artimieji, visa Tauta ar valstybė. Reikalavimai išeiviams automatiškai palikti Lietuvos pilietybę yra aiškus politinės sąmonės sunykimo ir pakrikimo požymis, jie rodo, kad nesuvokiamas ar nenorimas suvokti pamatinis dalykas – piliečio santykio su valstybe esmė ir jo savitumas palyginti su asmens santykiu su jo šeima ir net Tauta. Ryšį su šeima ir Tauta asmuo gali jausti ir palaikyti visur ir visada, bet kuria jam priimtina forma, nes tai privatus ir subjektyvus, grynai asmeniškais motyvais grindžiamas ir iš principo niekuo neįpareigojantis ryšys. Tuo tarpu piliečio ryšys su valstybe yra visiškai kitoks – politinis ir todėl nesavanoriškas santykis, kurį apibrėžia juridškai asmenį įpareigojanti teisių ir pareigų valstybės atžvilgiu visuma. Esminis šio ryšio skirtumas nuo minėtų dviejų yra tas, kad piliečio pareigos yra privalomos ir turi būti vykdomos nuolatos ir besąlygiškai. Gražu ir sveikintina, kai gyvenantis išeivijoje asmuo nepamiršta Lietuvos ir pagal išgales stengiasi jai padaryti ką nors gero, tačiau jokiomis aplinkybėmis tokios geranoriškos ir proginės paslaugos, išskyrus retus išties didžiulių nuopelnų atvejus, negali prilygti kasdieniam piliečio pareigų vykdymui, kuris yra absoliučiai būtina Tautos ir valstybės egzistavimo ir išlikimo sąlyga. Kalbant vaizdžiai, jeigu Lietuvoje gyvenantys krašto piliečiai vykdytų savo pareigas „savanoriškumo“ principu, kaip norėtų daryti dauguma pilietybės reikalaujančių išeivių, Lietuvos greitai neliktų, tad nebebūtų ko „mylėti“ ir kur panorėjus sugrįžti. Dvigubos pilietybės idėjos absurdiškumą ypač išryškino dėl susiklosčiusių aplinkybių vėl iškilusi šauktinių kariuomenės atkūrimo problema. Žvelgiant per šios problemos prizmę matyti, kad Lietuvoje rastųsi dviejų rūšių piliečiai: piliečiai, turintys eiti į kariuomenę ir prireikus mirti už Tėvynę, ir „piliečiai“, kurie bėdos atveju „mylėtų Lietuvą“ tik iš tolo stebėdami pirmųjų auką ir galėtų ramiai manyti, kad jie ginti kraštą nėra įpareigoti, nes jiems tai esąs tik „savanoriško apisprenimo“ reikalas. Taigi iš „sveiko proto“ pozicijų remiantieji dvigubos pilietybės idėją ir nuoširdžiai manantys, kad tokia pilietybė bus naudinga lietuvių tautai ir valstybei, iš tikrųjų patys to nenorėdami pila vandenį ant tautos ir valstybės naikinančio globalizmo malūno ir faktiškai atsiduria Lietuvos naikintojų gretose. Dvigubos pilietybės idėja yra tobulas būdas galutinai pakirsti valstybingumo pagrindus. Valstybė sužlugdoma kai sunaikinama jos piliečių valstybinė sąmonė skatinant juos pamiršti paties pilietybės instituto turinį ir prasmę. Neįmanoma veiksmingiau griauti tos sąmonės, tiksliau – jos likučių, kaip dosniai dalijant tuščią pilietybės titulą. Tokią iškreiptos ir karikatūriškos „pilietybės“ atmainą drąsiai galima vadinti ir *vartotojiška pilietybe*, paneigiančia esminį kiekvienos visavertės pilietybės bruožą – piliečio teisių ir pareigų neišardomos vienovės principą. Toks „pilietis“ – tikriausia sąmoningo ir atsakingo Lietuvos piliečio parodija – būtų asmuo, galintis kada panorėjęs prisiminti savo pilietines teises ir jomis naudotis, ir galintis niekada neprisiminti ir neatlikti nė mažiausios pilietinės pareigos jai garbingą piliečio vardą nežinia už ką dovanojusiai valstybei.

37 Visu posąjūdiniu laikotarpiu trunkantis tautinės ir valstybinės sąmonės griovimas yra svarbiausias vidaus veiksnys, politiškai paralyžiuojantis visuomenę ir darantis ją neįgalią nors kiek rimčiau priešinti Lietuvoje visapusiškai restauruotam,

konsoliduotam ir įtvirtintam nomenklatūriniam-oligarchiniam režimui. Tačiau ne mažiau šį režimą palaiko bei stiprina išorės veiksnys – gilėjantis Lietuvos įtraukimas į transatlantines struktūras, o ypač šalies integravimas į Europos Sąjungą. ES plėtra į VRE regioną visiškai nebuvo siejama su kokiais nors šio regiono šalių dekomunizavimo siekiais ir reikalavimais. Maskvai ištikimai tarnavęs komunistinis šių šalių elitas ne tik aktyviai dalyvauja integruojant jas į ES, bet daugeliu atveju vadovauja šiam procesui. Šis iškalbingas faktas daug ką pasako apie Vakarų Europos ir ES prigimtį. Komunistinė ir kolaborantiška VRE šalių valdančiojo sluoksnio praeitis ES viršūnėms yra ne trūkumas, bet pranašumas. Šioms viršūnėms kaip tik reikalingas kompradorinis naujųjų šalių valdantysis sluoksnis, neturintis jokių tautinių ir valstybinių sentimentų, tad nenorintis ir nepajėgiantis ginti į tokias globalaus valdymo struktūras kaip ES įtraukinėjamų savo šalių ir tautų interesus. VRE šalių komunistinių valdytojų įgyti paklusnumo įpročiai aptarnaujant TSRS imperiją ir išsiugdyti gebėjimai naikinti savo pačių tautas laikomi didžiai vertinga politine ir administracine patirtimi. Siekis išnaudoti šią patirtį eurointegraciniais tikslais leido ES viršūnėms be jokių moralinių skrupulų komunistinius savo tautų išdavikus ir kolaborantus įtraukti į transnacionalinio ES valdančio politinio ir biurokratinio elito sluoksnį. Sovietmečiu buvę imperijos internacionalinės nomenklatūros dalimi ir visiškai atitrūkę nuo Tautos lietuviškieji kolaborantai taip pat nėra išimtis ir lengvai „integrovosi“ į šio globalistinio kosmopolitų internacionalo gretas. Lietuviškosios sovietinės nomenklatūros valdžios ir galios šaltinis buvo maskvietiškojo „centro“ parama. Dabar aptarnaujančių naują globalistinį „integracijos“ projektą Briuselio vietininkų Lietuvoje praktiškai neribotą valdžią ir beribį pasitikėjimą savimi laiduoja tas pats jausmas, kad už nugaros stovi ir prireikus visada padės dabar jau ne Rytuose, bet Vakaruose surastas visagalis šeimininkas.

38 Itin ryškus tokios sklandžios „integracijos“ pavyzdys yra LR prezidentė. Pirmasis jos „išrinkimas“ faktiškai buvo ne kas kita, o „suvakarietinta“ ir „sudemokratinta“ anksčiau Maskvoje atliekamo direktyvinio – atviro ir tiesioginio – LKP CK pirmojo sekretoriaus paskyrimo procedūra. Prezidentė demokratinių rinkimų spektaklio forma buvo atsiųsta kaip ES provincijos – Lietuvos Eurorespublikos – valdytoja ir Briuselio vietininkė. Šį paskyrimą dideliu mastu lėmė būtent jos parodyta tvirta ištikimybė KP/TSKP, kuri veikiausiai buvo grindžiama toli gražu ne vien karjeristinėmis, bet ir idėjinėmis paskatomis. Pasirinktoji kandidatė ES valdytojams tiko būtent todėl, kad ji buvo nuosekliai antikrikščioniškos, antilietuviškos ir antišeimiškos komunistinės ideologijos produktas, parengta tarnauti bet kam, tik ne lietuvių tautai ir valstybei. Todėl stebina, kad kritikuojant prezidentės autokratinis polinkius ir veiksmus dažniausiai slystama paviršiumi ir peikiami tik jos konkretūs sprendimai ir veiksmai, nutylint jos autokratinis užmojus maitinančios ideologijos ir juos leidžiančios saugiai įgyvendinti galios šaltinius. Kol šie veiksniai bus deramai neišryškinti, iš pažiūros neretai teisinga ir aštri kritika liks iš esmės nepolitinė, taigi bus lėkšta, neįtikima ir todėl gana bejėgiška, kaip ir bet kuri kita į asmenines savybes daugiausia sutelkta ir iš platesnio politinio konteksto ištraukta konkrečių politikų kritika. Koks gali būti žalingas ideologinio ir politinio konteksto nepaisymas iškalbingai liudija ir tas faktas, kad daugelis prezidentę aršiai kritikuojančių pilietininkų ir visuomenininkų entuziastingai rėmė jos kandidatūrą per pirmuosius rinkimus. Taip galėjo nutikti tik todėl, kad, būdami persmelkti „atviros pilietinės

visuomenės“ dvasios, jie paprasčiausiai nesugebėjo blaiviai ir kritiškai įvertinti kandidatės į prezidentus komunistiniu veiklos tarpsniu sukaupto internacionalinio ir ateistinio/laicistinio ideologinio bagažo svorio bei reikšmės. Tad jie lengvai palaikė ją „sava“ ir kurstė apgaulingas iliuzijas dėl jos tikrųjų politinių nuostatų ir žadino nepamatuotas viltis, kad ši kandidatė gerai pasiruošusi ir nuoširdžiai pasiryžusi dirbti Lietuvos valstybei ir jos piliečiams. Kita vertus, toks neįžvalgumas ir nekritiškumas bent iš dalies paaiškinamas tuo, kad būsimosios prezidentės kandidatūrą parėmusiems pilietininkams ir visuomenininkams jos pasaulėžiūra ir vertybinės nuostatos turėjo atrodyti ne tik kad nepavojingos, bet gana artimos ir savos, nes daugelis jų patys vadovaujasi liberalistinės – antikrikščioniškos ir antitautinės, tradicinės moralinės vertybės neigiančios ir griaušančios – ideologijos nuostatomis.

39 Apžvelgti Tautos savimonės, Lietuvos valstybės statuso, politinės santvarkos ir integracijos į transatlantinę struktūrą ypatumai turėtų išsklaidyti visas iliuzijas dėl pilietinės ir politinės visuomenių būklės ir esamo tikrojo jų tarpusavio santykio. Pilietinė visuomenė kaip atskira nuo valstybės individų privačių interesų raiškos sritis yra ne tik reikalinga, bet ir absoliučiai būtina laisvoje šalyje. Tačiau ji niekada pati savaime negali sukurti politinės visuomenės, tai yra valstybės. Tuo tikėti yra pragaištinga klaida. Priešingai – tik visų piliečių kolektyvinės valios pastangomis įsteigiama valstybė yra vienintelė politinė terpė, kurioje gali rasti – išsidiferencijuoti ir gyvuoti – tikra ir visavertė pilietinė visuomenė. Sąjūdis iš esmės ir buvo nepavykusi pastanga vienu metu išskleisti abi – pilietinę ir politinę visuomenes. Kaip iš „apačių“ kilęs judėjimas, jis buvo visuomeninis-pilietinis darinys, kiek siekė politinio tikslo – atkurti Nepriklausomybę, jis tuo pat metu buvo tautinio išsivadavimo judėjimas, taigi politinės tautos ir valstybės užuomazga. Komunistinė buvusios LTSR nomenklatura, padedama globalistinių Vakarų veiksmų, sugebėjo nuslopinti šį tautinio išsivadavimo judėjimą. Buvo užgniaužti ir „neutralizuoti“ politiniai-patriotiniai – tautiniai ir valstybiniai – Sąjūdžio siekiai ir tikslai. Spaudžiant ir padedant išorės veiksniams ir mobilizavus greitai sutelktas naujųjų ideologinių kolaborantų pajėgas, buvo sutrukdyta atsikurti lietuvių politinei tautai kaip tikrai suverenios valstybės kūrėjai. Lietuvai buvo primestas nepolitinis visuomenės organizacijos principas, kurio įsikūnijimu ir išraiška tapo betautės „atviros pilietinės visuomenės“ kūrimas. Tokiai visuomenei sukurti skirtos milžiniškos pastangos ir lėšos dėsningai ne tik nedavė jokių teigiamų rezultatų, bet ir tapo viena svarbiausių struktūrinį ir sisteminių Lietuvos Respublikos silpnumą lemiančių priežasčių. „Pilietinė visuomenė“ statoma ne tik atsietai nuo uždavinio atkurti suverenias Tautos ir valstybės galias. Jos kūrimas tapo akstinu sunaikinti paskutinius tautiškumo ir valstybingumo likučius įgyvendinant groteskiškus kažkokios pilietinės „Respublikos“, miglotai apibrėžiamos kaip abstraktus „viešasis reikalas“, ir kitus panašius ALF ir iš jo kilusių ideologinių įstaigų inicijuojamus destruktivius projektus. Mėginama uždengti Lietuvos „namo“ stogą nepaklojus jo pamatų – nekuriant Tautos ir valstybės – ir kartu stebimasi, kodėl šalyje vis dar tokia silpna bandoma sukurti pilietinę visuomenę. Vis dar nesuvokiama arba nenorima pripažinti, kad ištautinta ir išvalstybinta pilietinė visuomenė visada buvo ir liks utopinė ir leisgyvė chimera – silpna ir negyvybingas darinys. Tad gan keistai atrodo ir opozicine savo laikančioje žiniasklaidoje sutinkami mėginimai skatinti ir drąsinti pastangas kurti „pilietinę visuomenę“ aprašant kitų šalių, pvz., JAV, vietos bendruomenių sėkmingo pasipriešinimo galingoms interesų grupėms atvejus. Jie

pateikiami kaip savotiškas padrašinimo ir įkvėpimo šaltinis – kaip ir Lietuvoje sektini pilietinės visuomenės veiklumo ir jėgos pavyzdžiai. Tokie padrašinimai iš esmės yra klaidinantys ir žalingi, nes trukdo suprasti svarbiausią skirtumą tarp šalių: seniai iš tikros demokratijos virtusiose oligarchijos valdoma šalimi JAV pilietinė visuomenė iš tradicijos vis dar šį tą reiškia ir į jo balsą šiek tiek įsiklausoma, Lietuvoje šis balsas buvo trumpai girdimas tik Sąjūdžio laikotarpiu, o dabar yra visiškai nutildytas. Be to, JAV, kitaip negu Lietuva, vis dar yra valstybė. Todėl jų politikai ir valdininkai bent iš dalies reaguoja į piliečių ir realiai esančios pilietinės visuomenės lūkesčius ir reikalavimus. Tačiau neverta žadinti nepagrįstų vilčių, kad į panašius reikalavimus gali būti reaguojama tikra valstybe taip ir netapusioje Lietuvoje, kurioje neototalitarinis nomenklatūrinis režimas buvo iš esmės restauruotas jau 1992 m., o viltis sukurti visavertę demokratiją ir tikrą pilietinę visuomenę palaidojo valdžia atgavusios nomenklatūros ir jos atrama tapusių Vakarų globalistams tarnaujančių „atviros pilietinės visuomenės“ kūrėjų bendromis pastangomis vėl sėkmingai pratęstas jau sovietmečiu toli pažengęs Tautos ideologinis ir politinis naikinimas.

40 Todėl ne „susigrąžinti valstybę“, kurios nebūta ir neturėta jau iš pat pradžių, bet atkurti visavertę tautinę ir tikrai demokratinę Lietuvos Respubliką – toks iš tiesų yra ir šitai turėtų būti tiksliai formuluojamas ir keliamas pagrindinis nūdienos politinis tikslas. Ir jį gali įgyvendinti ne atomizuotų „pilietinės visuomenės“ drebučių pavidalu egzistuojanti abstrakti „Lietuvos tauta“, bet tokią valstybę įsteigti pajėgiantis – vėl į politinę tautą susiorganizavęs – šiuo metu pakrikęs ir demoralizuotas nupolitintų lietuvių etnosas, padedamas tikros valstybės idėjai pritariančių kitų etninių bendrijų atstovų. Šitoks savivokos ir organizacijos lūžis įmanomas tik išsilaisvinus iš mąstymo „atviros pilietinės visuomenės“ vaizdiniais ir atsiribojus nuo tokios visuomenės ideologų ir propagandininkų peršamos „nacionalizmo be etninės tautos“ idėjos. Tokio betaučio nacionalizmo, vadinamo „konstituciniu patriotizmu“, sampratą ypač išpopuliarino vokiečių neomarksistas J. Habermasas, o pati ši samprata tapo viena svarbiausių ir tvirčiausių ES kosmopolitnių viršūnių vykdomos ištautinimo ir išvalstybinimo politikos atraminių stulpų. Neatsitiktinai „pilietinės visuomenės“ projektui čia tenka skirti tiek daug dėmesio: vienas didžiausių šio projekto paradoksų yra tas, kad jį įgyvendinant Lietuvoje nuosekliai ir kryptingai ugdomi tautinės ir valstybinės savivokos bei orumo neturintys klusnūs transnacionalinių korporacijų vergai ir tuo pat metu jų ugdytojai virkauja ir piktinasi, kad šie elgiasi ne pilietiškai, o būtent vergiškai.

41 Visiška režimo konsolidacija ir tvirtas neototalitarinis valdymas šalies viduje, besąlygiška Vakarų globalistinių „integracinių“ struktūrų parama šiam režimui, moralinis, ideologinis ir politinis Lietuvos visuomenės, taip pat opoziciškai nusiteikusių jos sluoksnių, pasimetimas ir organizacinis pakrikimas – tų trijų veiksmų derinys lemia, kad pakeisti esamą padėtį yra nepaprastai sunkus uždavinys. Pirmas ir galbūt lemiamas svarbus žingsnis norint bent jau pradėti jį spręsti – be iliuzijų vertinti ir sąžiningai pripažinti šio uždavinio mastą ir sudėtingumą. Iš to plauktų konkrečios praktinės išvados. Tikroji ir pamatinė Lietuvos problema yra ydinga ekonominė, socialinė ir politinė santvarka. Ją įmanoma pakeisti tik sutelktomis visos sąmoningos ir organizuotos Tautos dalies pastangomis. Kad toks telkiamasis taptų galimas ir

prasidėtų iš tiesų, būtina atsikratyti tuščių vilčių ar veikia iliuzijų, jog norint pakeisti esamą padėtį pakanka esančius valdžioje „nedorus“ ir „nesąžiningus“ žmones pakeisti „dorai“ ir „sąžiningai“ pasiryžusiais „tarnauti visuomenei“ piliečiais. Ši be galo opoziciniuose sluoksniuose gali iliuzija ydinga mažiausiai dviem atžvilgiais. Pirmą, pats tikėjimas, kad struktūrinės valstybės santvarkos ir jos nulemtas valdymo ydas galima pašalinti „blogus“ valdančiuosius pakeitus „gerais“, savaime yra politinės sąmonės nebrandumo ar net jos nebuvimo požymis. Vadovaujamas naivia moralistine prielaida, kad sudėtingos dirbtinės politinės mašinos – būtent tokia mašina yra modernioji valstybė – tinkamos sąrangos ir deramo funkcionavimo problemas galima išspręsti kliaujantis vadinamųjų „dorų žmonių“ gerais norais ir entuziazmu. Be abejonės, moralinės politikoje ir valdžioje dalyvaujančių asmenų savybės yra svarbios. Tačiau struktūrinės politinio veikimo sąlygos visada būna „stipresnės“ už pavienių asmenų moralines nuostatas ir siekius ta prasme, kad valdymo sistema kone automatiškai atrenka, taiga ir „atsijoja“, jai netinkamus žmones. Lietuva yra iškalbingos tokios sistemos galios pavyzdys: saujelė 1990 m. atėjusių į valdžios struktūras sąžiningų, protingų, patriotiškų sąjūdininkų buvo iš jų „išvalyti“ per labai trumpą laiką. Tose struktūrose liko tik tie sąjūdininkai, kurie sutiko ir siekė pritapti prie sumaniai persidažyti ir laikinai pašlijusias galią ir įtaką sugebėjusios susigrąžinti komunistinės nomenklatūros įvedinėjamų naujų „žaidimo taisyklių“, leidusių jai sukurti „demokratinio valdymo“ regimybę. Antra, ši naivi moralistinė nuostata dar pragaištingesnė tuo atžvilgiu, kad ja dangstomas paprasčiausias konformizmas ir kuriamos idealios sąlygos klestėti Lietuvos viešajame gyvenime paplitusiam reiškiniui, kurį be užuolankų reikia vadinti tikroju vardu. Tas apgailėtinas, bet spėjęs paplisti ir net tapti vyraujančiu reiškiny yra „antisistemiškai sisteminė“ – *nomenklatūrinė, oportunistinė ir net parankinė* – opozicija, kuri iš esmės lojali esamai santvarkai ir jai tarnauja tik imituodama kovą su režimu.

42 Lietuvoje tikros opozicijos režimui praktiškai nėra. Viešojoje erdvėje absoliučiai dominuoja būtent „antisistemiškai sisteminis“, tai yra nomenklatūrinis ir oportunistinis imituojamos „kovos su režimu“ žanras. Skiriamasis ir lengvai atpažįstamas tariamos, arba *simuliakrinės*, opozicijos bruožas – dvilypumas, kurį išduoda plika akimi kiekviename žingsnyje matoma praraja tarp žodžių ir veiksmų. Griežta „antisisteminė“ retorika, kurios griebiamasi kritikuojant „nomenklatūrinę“, „putinišką“ ir kitais aštriais epitetais apibūdinamą santvarką ir jos ydas, netrukdo pavieniams veikėjams ir opoziciniams dariniams kuo nuoširdžiausiai dalyvauti visiškai sisteminėse kovose dėl valdžios ir nuolankiai žaisti beviltiškus, nes iš anksto pasmerktus pralaimėti, galios žaidimus pagal sisteminės nomenklatūros primestas taisykles. Apskritai „antisistemiškai sisteminė“ opozicija nėra jokia naujovė. Dar sovietmečiu buvo paplitusi ir madinga subtilaus konformizmo ir kolaboravimo su valdančiuoju režimu praktika, kuri, kaip žinoma, buvo racionalizuojama ir pateisinama dangstantis veidmainišku posakiu, kad „reikia eiti į sistemą ir griauti ją iš vidaus“. Dabartinė opozicija paprasčiausiai tęsia šią nepasiteisinusią ir save diskreditavusią praktiką. Entuziastingai dalyvaudama režimo tvirtai kontroliuojamuose „demokratiškų rinkimų“ spektakliuose, opozicija diskredituoja ir naikina save, nes faktiškai tampa jos smerkiamos sistemos dalimi. Savaime ir nejučia įsitraukiama į kovą tik dėl „vietos po saule“ sistemoje užuot siekus

ją iš esmės keisti. Deklaruojami užmojai ir skambūs pažadai „sugriauti nomenklatūros“ valdžią ar „gražinti valstybę piliečiams“ virsta tuščiais lozungais, dangstančiais beribi valdžios godulį ir pastangas atsiplėšti savąją galios ir įtakos dalį iš vadinamųjų „sisteminių“ politinių jėgų. Daug piliečių seniai yra perpratę šį – tikrąjį, nors visai slepiamą ir niekada atvirai neįvardijamą – šitaip „kovojančios“ opozicijos tikslą. Tai neabejotinai yra viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl per rinkimus „nesisteminiai“ dariniai taip ir nesulaukia išsvajotos ženklesnės balsuotojų paramos. Kartu reguliariai dalyvaudama rinkimų farsuose opozicija daro neįkainojamą paslaugą valdantiesiems, nes objektyviai stiprina nedemokratinę politinę sistemą pildama vandenį ant jos malūno. Juk vien tokio dalyvavimo faktų palaikoma rinkimų „demokratiškumo“ regimybė ir šitaip pripažįstama bei legitimuojama kaip „normali“ nomenklatūrinė-oligarchinė krašto santvarka.

43 Radikalia „antisistemime“ retorika dangstomas susitaikėliškumas leidžia teigti, kad Lietuvoje nėra jokių tikrai antisisteminių visuomeninių ir politinių jėgų. Tikra opozicija režimui kol kas yra tik – ir tai didžiausias paradoksas – išoriškai pasyvūs piliečiai, suvokiantys konformistinę nomenklatūrinės opozicijos veiklos sistemos rėmuose pobūdį ir sąmoningai atsisakantys dalyvauti tik imituojamose „kovose“ su režimu bei vengiantys kurstyti sau patiems ir visuomenei tuščias iliuzijas, kad tokia „kova“ galima ką nors laimėti. Visi mėginimai atkreipti dėmesį į šį paradoksą kol kas atsimuša į abejingumo ar net priešiško sieną. Išgirdę klausimą, kokios yra jau du dešimtmečius trunkančio ir nieko nedavusio šitokio „sistemos griovimo iš vidaus“ perspektyvos ir prasmė, pašnekovai dažniausiai tampa „kurti“ arba darosi „nesupratingi“ ir kartais šį principinį klausimą mėgina atremti truputėlį varijuojamu klausimu, kurio esmė visada būna ta pati: ką galima pakeisti šalyje neturint valdžios? Šitaip keliamas klausimas atrodo pagrįstas tik tuo atveju, jeigu neskiriama politinė valdžia ir politinė galia. Iš tikrųjų galima turėti politinę galią neturint arba beveik neturint politinės valdžios ir neturėti arba beveik neturėti politinės galios turint net ir nemenką politinę valdžią ar jos dalį. Puikiausias šito įrodymas – Sąjūdžio pavyzdys. Jo politinės galios viršūnė buvo kaip tik laikotarpis, kai jis neturėjo jokios formalios politinės valdžios, tačiau turėjo neginčytiną moralinį autoritetą, leidusį jam prireikus mobilizuoti daugybę piliečių ir veiksmingai spausti valdžią, kad ši vykdytų Tautos valią. Toji galia kone akimirksniu ištirpo kaip pavasarinis sniegas būtent tada, kai sąjūdininkai sugužėjo į valdžią ir netruko prarasti turėtą visuomenės pasitikėjimą ir paramą, nes jos akyse tapo tik viena iš daugelio dėl valdžios trupinių kovojančių nomenklatūrinių grupuočių.

44 Tačiau ši žiauri politinė pamoka per du dešimtmečius ne tik neišmokta – nuo Sąjūdžio pralaimėjimo laikų atsiradusi „antisistemiškai sisteminė“, tai yra nomenklatūrinė, opozicija, apie ją vengia net užsiminti, juo labiau apie tai kalbėti. Apibūdinimas *nomenklatūrinė opozicija* čia vartojamas su viena griežta ir labai svarbia išlyga: šiuo terminu įvardijama būtent opozicinė nomenklatūra, o ne visi opozicinių sambūrių dalyviai. Nomenklatūra – tai pirmiausia nepamainomi vadinamųjų „antisisteminių“ partijų vadai ir visuomenininių ir pilietinių darinių vedliai – „kovotojai už viešąjį interesą“, „teisingumo gynėjai“, „pilietinės demokratijos“ šaukčiai ir kiti faktiškai etatinių „Lietuvos gelbėtojų“ vaidmenį prisiėmę ir į jį įsijautę panašūs veikėjai. Jų egoistinių interesų tenkinimo įrankiais ir politiniais

įkaitais kaip tik ir tapo daugybė Lietuvos ateitimi nuoširdžiai besirūpinančių ir jos labai pasiaukojamai triūsiančių opozicinių sambūrių dalyvių. Kita vertus, jie taip pat turėtų suvokti ir pripažinti, kad iš dalies yra atsakingi už dabartinę opozicijos būklę. Be abejo, moraliniu požiūriu yra didelis skirtumas tarp pilietinius sambūrius savanaudiškais tikslais ciniškai išnaudojančių nomenklatūrinių veikėjų ir opozicijos sunomenklatūrėjimo problemos iš tiesų nesuvokiančių bei nekritiškai paskui minėtus vedlius sekančių geravališkų piliečių. Tačiau praktinėje plotmėje šis skirtumas tampa mažareikšmis. Juk terpę suklestėti ir piktnaudžiauti savo padėtimi opozicinei nomenklatūrai sukūrė ir palaiko neretai sąmoningas aktyvių pilietininkų ir visuomenininkų nenoras gilintis į teorines ir praktines opozicijos veikimo ir jos padėties bei ateities perspektyvų problemas. Iš čia kyla perdėtas ir dažnai ne tik žalingas, bet ir pavojingas patiklumas savo vedlių atžvilgiu, skatinantis siekti neįgyvendinamų tikslų arba mėginti juos įgyvendinti visiškai netinkamomis priemonėmis.

45 Nomenklatūrinė opozicija, tiksliau – jos vedliai, nenori jokių permainų kovos su režimu stovykloje ir jas sąmoningai stabdo. Bendras nesisteminių politinių ir visuomeninių jėgų keliamų tikslų ir jų veiksmų vaizdas išties nepatrauklus ir neįkvepiantis. „Nesisteminės“ politinės partijos nuolatos skundžiasi politinės sistemos nedemokratiškumu ir „mažųjų“ partijų diskriminavimu akcentuodamos vienintelį demokratijos nebuvimo požymį – neteisingą partijų finansavimo tvarką. Kitos demokratijos stokos apraiškos joms iš esmės nerūpi ir apie jas užsimenama tik probėgšmiai. Todėl savaime kyla įspūdis, kad jeigu valdžia sumanytų skirti šioki toki finansavimą tokioms partijoms, Lietuva jų vadams greitai virstų „demokratiška“ šalimi. Ne geresnė padėtis NVO baruose. Dauguma nevyriausybinų organizacijų „kovoja“ su režimu savitu būdu. Tokią kovą pagrįstai galima vadinti „popierių karais“, kurių pagrindinis ginklas – ištisinis srautas „peticijų“, „kreipimųsi“, „pareiškimų“, „memorandumų“ ir panašių uždaruose kabinetuose vieno ar grupelės asmenų sukurpiamų dokumentų. Masiškai gaminamus tokius dokumentus atkakliai siūloma pasirašinėti piliečiams iš anksto žinant, kad valdžia nekreips į juos jokio dėmesio. Taip pat opozicijos sluoksniuose vis sklando „visuomeninio parlamento“, kuris neva turėtų „patarinėti“ valdžiai, idėja. Naujusias sumanymas – įsteigti nežinia kam atstovausiančią „tautos tarybą“, kurios įstatų projekte net numatyta galimybė – įsidėmėtinas apdairumas – kurti fondą jos veiklai išlaikyti. Kyla pagrįstas klausimas: kuo dabartinio nomenklatūrinio režimo sąlygomis tokia „patariamoji taryba“ ar „visuomeninis parlamentas“ skirtusi nuo putiniškoje Rusijoje veikiančių kišeninių „visuomeninių rūmų“ (*obščestvennaja palata*) institucijos – argi ji galėtų būti kas nors kita, o ne dar vienas santvarkos „demokratiškumą“ padedantis valdžiai imituoti ir jos gal net išlaikomas prisiplakėlių ir pataikūnų sambūris?

46 Skirtumas tarp „sisteminių“ ir „antisisteminių“ politinio gyvenimo dalyvių galutinai ir ypač akivaizdžiai išsitrynė per tik ką įvykusius savivaldos rinkimus. Valdančios nomenklatūros apsisprendimas pagaliau patenkinti atkaklius „pilietininkų“ ir „visuomenininkų“ reikalavimus „sudemokratinti“ rinkimus leidžiant juose dalyvauti vadinamiesiems visuomeniniams rinkimų komitetams buvo

iš tiesų toliaregiškas ir sumanus žingsnis naikinant paskutinius pasipriešinimo režimui židinius šalyje. Tereikėjo sukurti valdžios artumo ir pasiekiamumo mirażą, kad būtų entuziastingai pakartota lemtinga Sąjūdžio klaida. Užvaldyti aklo valdžio troškulio pilietininkai ir visuomeninkai, užuot ieškoję galimybių veiksmingiau vykdyti savo priedermę kontroliuoti valdžią, tiesmukiškai ir urmu puolė burtis į valdžios maloningai dovanotus rinkiminius komitetus. Anksčiau deklaruoti pažadai burti nors kiek platesnį ir vieningesnį antinomenklatūrinį frontą buvo akimirksniu pamiršti. Maža to, radosi „vorų butelyje“ situacija – pradėta aršiai konkuruoti tarpusavyje ir aiškintis, kas yra „tikrieji“ ir „sąžiningi“ žmonių interesų atstovai ir gynėjai. Būrimosi principai ir veikimo metodai keistai atpažįstami, nes buvo perimti iš taip smerkiamų „sisteminių“ darinių veiklos arsenalo. Vieni rinkiminių komitetų iniciatoriai kviečia burtis visus „dorus žmones nepriklausomai nuo politinių pažiūrų“, nors tokiu pagrindu susitelkusius „sistemikus“ patys vadina gaujomis. Žarstomi pažadai – taip pat įspūdingi ir niekuo nenusileidžia „sisteminių“ jėgų vilionėms. Vieni kandidatai žada „sugrąžinti demokratiją“, kiti – „atkurti savivaldą“, arba „sugrąžinti piliečiams miestą“ ar net visą valstybę. Be abejo, teoriškai ir praktiškai įmanoma, kad toks komitetas įgytų kurios nors savivaldybės taryboje net santykinę daugumą, arba koks nors „antisisteminis“ visuomenininkas būtų išrinktas meru. Tačiau stačia galva puolus į azartiškas grumtynes dėl valdžios išgaravo bet koks politinis apdairumas ir buvo prarasti net paskutiniai sveiko proto likučiai. Nemėginta nors kiek rimčiau pasvarstyti, ar iš principo įmanoma „grąžinti miestą piliečiams“ arba „atkurti demokratinę savivaldą“ šalyje, kurioje savivaldos tiesiog nėra, nes toliau egzistuoja sovietinė vykdomųjų komitetų sistema. O juk turėjo būti akivaizdu, kad sukurti tikrą savivaldą Lietuvoje įmanoma tik sugriovus minėtą sistemą ir įvykdžius esminę savivaldos reformą, o tai galima padaryti tik visos valstybės mastu. Tokio masto pertvarkoms reikalingi įstatymai galėtų būti priimti tik tuo atveju, jeigu turintį tai padaryti Seimą spaustų sutelktos piliečių jėgos arba tokių jėgų frontas hipotetiškai laimėtų parlamento rinkimus ir sudarytų tokius pokyčius pajėgiančią įgyvendinti daugumą. Kadangi strimgalviais puolusiai į savivaldos rinkimus opozicijai šie klausimai apskritai nerūpi, sunku pasakyti, kuo tik ką minėti opozicionierių pažadai rinkėjams skiriasi nuo populistinių ir demagogiškų „sisteminių“ veikėjų kalbų, skirtų tiems patiems rinkėjams vilioti.

47 Nepaisant daugybės nusivylimų ir sukauptos karčios patirties, pokyčių Lietuvoje viltys vis dar neretai ir toliau atkakliai siejamos su vadinamosiomis „nesisteminėmis“ partijomis. Tokios viltys nepagrįstos ir tuščios, nes partijų griežta šio žodžio prasme – nei „sisteminių“, nei „antisisteminių“ – Lietuvoje apskritai kol kas dar nėra. Nepakanka pasivadinti ar net nuoširdžiai norėti būti politine partija. Tikros partijos gali atsirasti ir veikti tik tam tinkamomis sąlygomis, pirmiausia joms gyvuoti būtinoje demokratinėje institucinėje ir teisinėje aplinkoje. Kai tokių sąlygų nėra, partijomis vadinami sambūriai yra ne demokratinės valstybės politinės struktūros dalis, bet iš esmės veikia kaip pseudopolitiniai privatūs susivienijimai, siekiantys teisės disponuoti valstybės valdymo aparatu pavienių asmenų ir jų grupių egoistiniais tikslais. Imitacinė ar veikiau simuliakrinė šalies partijų prigimtis lemia, kad nėra jokio principinio skirtumo tarp „sisteminių“ ir „nesisteminių“ tokio pobūdžio darinių. Šalies „partijos“ skiriasi ne kokybiškai – politinės savivokos brandumu ir veiklos turiniu, o tik kiekybiškai – dydžiu ir turima realia galia bei įtaka. Trumpai

tariant, skirtumas tarp jų yra toks pat, koks, tarkime, būna skirtumas tarp smulkios parduotuvėlės ar kioskelio savininko ir didelio pratybos tinklo valdytojo. Abu siekia to paties – kuo didesnio pelno, tačiau skiriasi veiklos mastai ir atotrūkis tarp trokštamo ir realiai pasiekiamo jos rezultato. Todėl dažniausiai mąstysena ir vertybėmis niekuo nuo stambių verslininkų nesiskiriantys smulkūs vertėivos jaučiasi esą nuskriaustos „diskriminavimo“ aukos. Į panašių „aukų“ vaidmenį yra įsijautusios ir vadinamosios mažosios „partijos“, kurios nuolatos reikalauja atkurti „teisingumą“ ir laiduoti „visiems lygias“ konkurencijos sąlygas. Tačiau savaime tai nereiškia, kad, įgijusi „sistemines“ partijos statusą ir jo atveriamas galimybes, iki tol buvusi „mažoji“ partija tuojau pat neužmirštų tik ką keltų „demokratijos“ ir „lygybės“ reikalavimų ir neperimtų „didžiųjų“ partijų įpročių, tarp jų – ir atsainaus požiūrio į „nesistemines“ liekančias partijas. Apskritai opozicija daro didelę klaidą perėmusi režimą aptarnaujančių politologų išrastą savavališką ir dirbtinę „sisteminių“ ir „nesisteminių“ partijų skirtį. Ji žalinga dvejopai. Viena vertus, ja pasinaudodama „sistemine“ propaganda visuomenės akyse menkina ir diskredituoja „mažąsias“ partijas. Antra vertus, ši skirtis ir kitaip kenkia „mažosioms“ partijoms, kurios pasiduoda pagundai kurti savąjį „antisisteminių“, tai yra „idealistiškesnių“, „doresnių“ ir todėl nuolatos patiriančių diskriminaciją, sistemos „aukų“ įvaizdį. Šiuo romantizuotu ir mažai ką bendro su tikrove turinčiu įvaizdžiu lengvai patikima, ir tai tampa akstinu vengti rimčiau analizuoti tikrąsias „nesisteminių“ partijų silpnumo ir nepabaigiamų nesėkmių priežastis. Pirmoji tikra partija Lietuvoje rasis ir bus ta, kuri suvoks, jog, užuot beviltiškai konkuravus dėl valdžios su „sistemine“ politinėmis jėgomis, iš pradžių būtina imtis parengiamojo darbo ir, laikinai atsisakiusi siaurų partinių tikslų ir su jais susijusių naivių ambicijų, kartu su demokratijos siekiančiais šalies piliečiais stengsis kurti demokratines politines ir teises partines veiklos ir sąžiningos tikrų partijų konkurencijos sąlygas. Kol kas šitaip mąstančios ir veikiančios partijos šalyje nėra.

48 Mėginantys priešintis nomenklatūrinio-oligarchinio režimo vykdomai Tautą ir valstybę naikinančiai politikai piliečiai ir jų šiam tikslui sukurti dariniai privalo rasti tinkamą organizacinį principą, apibrėžiantį dalyvavimo tokia pasipriešinime sąlygas ir būdus bei pasipriešinimo judėjimo organizacinę struktūrą. Vadinamasis „pilietinės visuomenės“ organizacinis principas yra visiškai nevykęs ir neveiksmingas. Visi iki šiol mėginti sulipdyti įvairių visuomeninių ir pilietinių sambūrių, NVO junginiai – „apskriti stalai“, „santalkos“, „forumai“, „koalicijos“ – pasirodė esą netvarūs, negyvybingi ir greitai žlugo. Nepabaigiamos tokių nesėkmių virtinės priežastis žinoma bent jau nuo J.-J. Rousseau laikų: tarp individo ir politinio susivienijimo (valstybės) įsiterpiančios „tarpinės“ pilietinės struktūros yra dvilypės pačia savo prigimtimi ir nepajėgia užtikrinti bendrojo visuomenės intereso, nes deklaruojantys kovoją už tokį interesą jų nariai tuo pat metu neišvengiamai siekia dalinio savo organizacijos intereso. Todėl interesų konfliktas, organizacinė trintis ir galiausiai skilimas būna tik laiko klausimas. Lietuvoje puikiausia šitos taisyklės iliustracija – gana viltingai prasidėjęs judėjimas „Už teisingą Lietuvą“, kuris vis tik iširo, nes jo kūrėjai iš pat pradžių slėpė siaurus ir savanaudiškus tikslus, kurie jiems rūpėjo labiau už bendrąjį darinio išsikeltą tikslą. Panaši lemtis ištiko anksčiau susikūrusią „Piliečių santalką“, kuri taip pat buvo pasmerkta tapti negyvybingu dariniu, nes organizaciniu požiūriu ji buvo sukonstruota kaip skirtingo lygmens veikėjų

– „fizinių ir juridinių asmenų“ – mechaninis konglomeratas. Veiksmingai priešintis režimui gali ne „pilietinė visuomenė“, bet save kaip Tautą suvokiantis ir tinkamai susiorganizavęs patriotiškų piliečių sambūris. Toks junginys jokių būdu negali būti įprastinė savo bejėgiškumą ir neperspektyvumą daugelį kartų įrodžiusi opozicinių darinių koalicija. Iš tiesų siekiantis tapti realia jėga pilietinis sambūris turi būti grindžiamas griežtai asmeninio dalyvavimo (narystės) principu, nes asmens kaip piliečio ryšys su valstybe negali būti kitoks, o tik grynai individualaus įsipareigojimo ir atsakomybės savajai valstybei santykis, netarpininkaujamas jokių „tarpinių“, tai yra dalinių, interesų, kai individas įsipareigojimus „savajai“ grupei (pvz., partijai) iškelia virš pareigos savo Tautai ir valstybei.

Baigiamosios ir iš dalies subjektyvios pastabos apie šio teksto pobūdį, jo atsiradimo motyvus, paskirtį ir praktinį tikslą

- a) Ši Lietuvos politinės padėties ir opozicijos būklės bei perspektyvų apžvalga nėra viena iš daugelio „nuomonių“ joje aptartais klausimais. Po veiklos Sąjūdyje grįžus į akademinį gyvenimą mano mokslinių tyrinėjimų kryptį nulėmė ne vien grynai teoriniai interesai. Ne mažiau rūpėjo išsiaiškinti ir karčios patirties padiktuotą praktinį klausimą: kodėl šitaip įspūdingai pradėjęs ir net pajėgęs formaliai atkurti Lietuvos valstybę Sąjūdis buvo lengvai užgniaužtas ir net nemėgino rimčiau stabdyti antisąjūdinės kontrevoliucijos, nauju pavidalu atkūrusios buvusios komunistinės ir prie jos prisišliejusios sąjūdinės nomenklatūros valdžią? Būtent ilgamečiai Sąjūdžio pralaimėjimo priežasčių apmąstymai leido sukaupti teorinę ir empirinę medžiagą, kuria grindžiama čia pateikiama konceptuali, mano atliktų pokomunistinės transformacijos tyrinėjimų įžvalgas atspindinti ir leidžianti jas praktiškai pritaikyti situacijos analizė. Be abejo, ji nėra tobulas ir neginčytinas „šventraštis“, dėl jos būtina diskutuoti, ją galima ir reikia plėtoti, gilinti ir tikslinti. Tačiau tokia diskusija privalo būti dalykiška ir konceptuali. Bet kokie mėginimai paneigti ar atmesti šios analizės įžvalgas remiantis tik ikiteoriniais, o kalbant tiesiai – pseudopolitiniais, taigi iš esmės buitinio lygmens politikavimo, argumentais reikštų pastangas vengti tikros diskusijos ir būtų destruktivūs ir beprasmiški.
- b) Po savivaldos rinkimų įvykęs sklandus opozicijos „integravimas“ į sistemą yra aiškus ženklas, kad artėjantys Seimo rinkimai taps dar vienu iliuzijų mugės tęsinium. Nereikia daug įžvalgumo numatyti, kad po beviltiškai pasibaigusiu savivaldos rinkimų stos sąstingis ir merdėjimas, o artėjant Seimo rinkimams vėl atgis ir stiprės viltys, kad „šį kartą pagaliau tikrai pavyks“. Tiesą sakant, toji mugė jau prasidėjo. Net nejauku klausytis skambių, bet tuščių pažadų sudaryti būsimajame Seime daugumą – tai pribloškiantys atotrūkio nuo tikrovės ir peržengiančios visas ribas demagogijos pavyzdžiai. Bet dar svarbiau tai, kad nenorima pagalvoti ir pripažinti, jog niekas Lietuvoje nepasikeistų ir tuo atveju, jei tokia dauguma stebuklingu būdu būtų laimėta. Atsitiktinai surinkto sambūrio nepakanka. Pokyčius gali įgyvendinti tik vieninga ir sutelkta, o tai reiškia – turinti aiškią ideologiją ir veiksmų programą – tikrų bendraminčių komanda. Vien tai, kad įmanoma neatsakingai švaistytis tokiais pažadais rodo, kad

neišmokta dar viena Sąjūdžio pamoka. Lemtinguose 1990 m. rinkimuose Sąjūdis laimėjo absoliučią daugumą. Tačiau šios daugumos niekas nesiejo, nes, išskyrus pavienius asmenis, išrinkti parlamentarami buvo atsitiktiniai, susovietinti – ištautintos ir išvalstybintos sąmonės – žmonės. Todėl jie sugebėjo priimti Nepriklausomybės aktą, bet nepajėgė suręsti nors kiek tvirtesnių valstybės pamatų, nes neturėjo tokiam darbui būtinos juos nukreipiančios ir telkiančios ideologinės ir programinės Lietuvos kūrimo vizijos. Kitaip negu sąjūdininkai, dabartinė opozicija neturi net bendro ir aiškiai suformuluoto tikslo, todėl hipotetiškai įsivaizduojama jos dauguma Seime subyrėtų nepradėjusi dirbti ar net nespėtų susidaryti, nes ją tuoj pat suskaldytų idėjiniai nesutarimai ir daugelį jos narių patrauktų į savo pusę arba tiesiog „perpirktų“ tos pačios „sisteminės“ jėgos. Ši fantasmagorišką iliuzijų mugės reginį papildantis ir atbaigiantis jau prasidėjusių rietenų tarp kelių rinkimuose konkuruojančių opozicinių grupuočių vaizdas tapo dar vienu kantrybės išbandymu ir paskata sudėlioti paskutinius šios apžvalgos taškus.

- c) Sumanymas rašyti šią apžvalgą brendo pamažu, ne vienerius metus stebint slogų ir, svarbiausia, nesikeičiantį opozicijos veiklos vaizdą. Žvelgiant iš laiko nuotolio lengvai pastebimas vis tas pats, monotoniškai besikartojantis šios veiklos ciklas. Sąstingio ir vegetavimo tarpsnį, kai vyksta retos ir bejėgiškos pasipriešinimo akcijos, prieš eilinius rinkimus keičia pagyvėjimo ir sukrotimo laikotarpis, kai prasideda karštligiška, tuščių vilčių varoma veikla, o po eilinės nesėkmės ir ją lydinčio nusivylimo grįžtama į pradinę apatijos ir imituojamo aktyvumo būklę. Tai tęsiasi jau du dešimtmečius, o jokio mėginimo valingai ištrūkti iš šios aklavietės nematyti. Ir tai stebina. Kad ir kaip žiauriai tai skambėtų, tenka rėžti iš peties ir pasakyti: net daugelis gyvūnų sugeba prisitaikyti prie aplinkos ir prireikus keičia elgesio įpročius. Tačiau Lietuvos opozicija net nemėgina aiškintis nepabaigiamų nesėkmių priežasčių ir, užuot ieškojusi naujų ir efektyvesnių veikimo būdų, stebisi ir piktinasi, kad visuomenė jos neremia. Monotoniškai kartojami tie patys jokio rezultato neduodantys veiksmai savaime kelia įspūdį, kad pati opozicinė veikla yra tik žaidimas, nes ji virsta ištisa grynai simbolinių akcijų grandine. Tam tikruose kontekstuose simbolinės akcijos yra naudingos ir būtinos. Tačiau be saiko jomis piktnaudžiaujant jos virsta tikslu sau – „postmoderniais performansais“, kokiais esant tenka laikyti rutiniškais ceremonijomis tampančius kaspinėlių kabinimus, piešimus kreidelėmis, susikabinimus už rankų ir kitus realaus politinio turinio ir prasmės neturinčius veiksmus. Blogiausia, kad šitaip tokių akcijų dalyviams skiepijamas įsitikinimas, kad tokie veiksmai yra „tikra“ opozicinė politinė veikla. Kur tai veda, galima suvokti pamėginus įsivaizduoti, kas būtų nutikę patriotiškam piliečiui, kuris Sąjūdžio dienomis būtų pasiūlęs išvaryti okupantą panašiu būdu – kabinėjant kaspinėlius ant KGB ir LKP CK rūmų arba spalvotomis kreidelėmis rašinėjant ant grindinio prie jų, pvz, žodžius „Laisvės“. Geriausiu atveju būtų buvę pasakyta, kad žmogeliui „ne visi namie“ – nes visi suprato, kad turima reikalo su galingu, nuožmiu ir bet kada pasiruošusiu žudyti priešu. Simbolinės akcijos buvo vykdomos, bet tik kaip daug veiksmingesnių kovos būdų ir formų priedas ir papildymas. Tačiau šiandien, kai režimas atvirai nežudo, bet dėl to nėra nė kiek mažiau griežtas ir represyvus,

opozicija kažkodėl linkusi kliautis tokiomis „žaidybinėmis“ akcijomis kaip pagrindiniu kovos įrankiu. Kita krentanti į akis blogybė labiau sietina su „nesisteminių“ partijų veikla. Lietuvoje praktiškai neįmanoma surengti jokios tikrai nacionalinio pobūdžio ir masto opozicijos akcijos, jeigu jose dalyvauja minėtos partijos. Jų nariai beveik visada stengiasi kiekvieną renginį pakreipti sau naudinga linkme – paversti savireklamos priemone ir „išspausti“ nors kiek išsvajotų politinio „reitingo“ taškų. Sunku susitarti net dėl tokio, atrodytų, paprasto dalyko, kad kai kuriais atvejais į renginius nebūtų nešamos ir demonstruojamos partijų vėliavos – tokie minimalūs reikalavimai kelia nepasitenkinimo ir pykčio audras. Būtent šie du ryškūs opozicijos veiklos bruožai – tokios veiklos pavertimas nežinia kokių tikslų siekiančiais ir todėl niekam nesuprantamais „meniniais žaidimais“, taip pat lengvai pastebimos daugelio opozicionierių pastangos kiekviename žingsnyje išspausti iš jos asmeninę ir grupinę naudą užmirštant bendrą tikslą – neabejotinai menkina opozicijos įvaizdį visuomenės akyse ir atgraso nuo noro įsitraukti į jos gretas net ir tikrai pilietiškai orientuotus, tačiau politiškai įžvalgesnius ir todėl neišvengiamai reiklesnius potencialius jos rėmėjus ir dalyvius. Tokie piliečiai pagrįstai kelia du klausimus: a) ar toji opozicinė veikla, prie kurios kviečiama prisijungti, nėra tik žaidimas? b) kokių tikslų iš tiesų siekia patraukliomis iškabomis pasidabinę antisistemiškumo“, „pilietiškumo“, „visuomeniškumo“ šūkais besišvaistantys opoziciniais save vadinantys dariniai?

- d) Ne vienam šios apžvalgos skaitytojui kai kurios joje dėstomos mintys nebus naujos. Asmeniškai bendraujant su daugeliu opozicinių sambūrių dalyvių buvo progų ne kartą atvirai išsakyti kritišką požiūrį į opozicijos būklę ir jos ateities perspektyvas. Kalbėta ir apie tai, ką reikėtų daryti ir keisti norint įveikti dabartinį sąstingį ir ištrūkti iš esamos politinės aklavietės, kurioje atsidūrė visos „nesisteminės“ visuomeninės ir politinės jėgos. Visi pašnekovai dažniausiai sutikdavo su išsakoma kritika ir iš principo pritardavo kai kuriems siūlymams, tačiau... šis pritarimas visada likdavo tik niekada praktiniais veiksmais nepatvirtinami žodžiai. Šitokia dviprasmybė kėlė ir tolydžio stiprino nuojautą, kad opozicijos sąstingio priežastis yra anaiptol ne vien supratingumo stoka. Darėsi vis aiškiau, kad ne mažiau svarbus veiksnys yra ir bloga valia – kai kurių jos vedlių sąmoningas nenoras ką nors keisti. Ir galiausiai ši nuojauta peraugo į visiškai aiškų supratimą, kad egzistuoja galingas viso pasipriešinimo režimui stabdis – jau minėtas nomenklatūrinis opozicijos sluoksnius. Tačiau jo įtakos visuomenei mastas, iki šiol atliktas politinis vaidmuo „stabilizuojant“ esamą režimą ir ypač galimybės paralyžiuoti opozicijos veiklą „išaldant“ jos dabartinį sąstingį ir bejėgiškumą neapibrėžtam laiko tarpui opozicijos sluoksniuose iš esmės tebėra tabu – niekada atvirai neapartinėjama vieša paslaptis. Tolydžio stiprėjo noras nutraukti šią neįtikėtiną ir pavojingą tylą.
- e) Vis dėlto apsispręsti rašyti šią apžvalgą nebuvo lengva, nes buvo aišku, kad tektų pasakyti nemalonią ir daugeliui nepatiksiančią nuomonę apie dabartinę opozicijos padėtį ir veiklą. Paskutiniu postūmiu apsispręsti darbo tapo mano

kritiškai įvertinta LS pozicija dėl prezidentės paskelbto propagandinio karo. Savaimė ji nėra kuo nors ypatinga ir neišsiskiria iš opozicijos sluoksniuose rengiamų ir skelbiamų panašių pareiškimų srauto. Tačiau šis tekstas tiesiog atsitiktinai (gal atėjo laikas) tapo tarsi paskutiniu lašu, perpildžiusiu kantrybės taurę. Jis yra gyvas pavyzdys, kaip nelengva padaryti net iš pirmo žvilgsnio paprastą veiksmą – dalykiškai ir tiksliai išsakyti savo poziciją konkrečiu politiniu klausimu. Kilo spontaniškas noras kritiškai išanalizuoti dokumento turinį ir duoti mažytę pamoką – šitaip parodyti, kad geri norai savaimė negali apsaugoti nuo pavojaus parengti neprofesionalų ir nekompetentingą – nedalykišką, netikslų, atvirą daugiareikšmėms politinėms interpretacijoms ir todėl potencialiai pavojingą tekstą. Kartu buvo aišku, kad dauguma opozicijos „gaminamų“ tekstų yra tokie patys ir jie ateičiai žada tik viena: jeigu nieko nebus daroma padėčiai keisti, intelektualinė sumaištis ir organizacinis pakrikimas opozicijos stovykloje niekada nesibaigs. Būtent beviltiškai neišbrendamos pelkės vaizdinys privertė liautis dvejoti ir imtis darbo. Tačiau ir vasario mėnesį jį pabaigus nebuvo aišku, ką daryti su iš esmės parašytu „darbiniu“ tekstu. Jį buvo ir tebėra galima atidėti į stalčių iki „geresnių laikų“ arba, suskaidžius dalimis, skelbti atskirais probleminiais straipsniais. Tačiau paskutiniai įvykiai ir bendras geo/politinis kontekstas lemia, kad su šia apžvalga tikslinga ir net darosi būtina supažindinti galinčius ja susidomėti opozicijos dalyvius ir jos (potencialius) šalininkus bei rėmėjus. Pirmą kartą po Nepriklausomybės atgavimo Lietuva susiduria net su keliomis visiškai realiomis grėsmėmis. Virš šalies telkiasi geopolitinės audros debesys, jos tarptautinė ir saugumo padėtis iš esmės keičiasi – ir toli gražu nepalankia kryptimi. Neokomunistų (LSDDP) siūlomas pasirašyti partijų susitarimas dėl mirties kultūrą krašte įteisinančių „žmogaus teisių“ yra aiškus ženklas, kad ES viršūnių iniciatyva ir joms remiant į kraštą mėginama atnešti visiškai tikrą eurobelševikinę „pažangiųjų vertybių“ diktatūrą. Darosi vis labiau tikėtina, kad triuškinama „europinių vertybių“ vėzdu Tauta gali atsidurti net blogesnėje padėtyje negu sovietinės komunistinės diktatūros laikais. Lietuvoje dangstantis naujo „socialinio modelio“ širma atvirai įvedama neoliberali vergovė. Tačiau net tokie iššūkiai opozicijai nėra motais. Jų akivaizdoje opoziciją linkę paremti piliečiai yra priversti stebėti, kaip niekingai riejas ir viešai drabstosi tarpusavio patyčių ir įžeidinėjimų purvais mažiausiai trys jau pasirusę vėl pulti į grumtynes dėl kelių kėdžių Seime „etatinių“ opozicionierių klaneliai. Jų elgesys ir realūs veiksmai išduoda, kad toks „mažmožis“ kaip Tautos ir valstybės likimas nomenklatūriniam opozicijos vedliams nerūpi.

- f) Ši Lietuvos ir opozicijos būklė apžvalga iš esmės buvo parašyta jau vasario viduryje, tačiau liko iki galo neužbaigta ir nepaskelbta. Šitaip nutiko todėl, kad nenorėta duoti net menkiausias dingsties priekaištams, kad juo siekta pakenkta ir/ar galimai pakenkta opozicinėms jėgoms per savivaldos rinkimus. Deja, šie rinkimai tik dar kartą patvirtino anksčiau tekste išsakytas išvagas ir nuogastavimus. Tereikėjo įteisinus rinkiminius komitetus sukurti iliuziją, kad valdžia pasiekiamą ranka, kad „kovotojai su sistema“ užkibtų ant pakišto jauko ir, vaizdžiai kalbant, būtų sukišti į maišą. Kaip ir buvo galima laukti, laimėje „antisistemikai“ buvo „integruoti“ arba „savanoriškai“ integruoti į

sistemą sudarydami koalicijas su dar vakar nomenklatūrinėmis ir sisteminėmis vadintomis politinėmis jėgomis. Pasirinkus tokios „integracijos“ kelią faktiškai atsisakyta vykdyti svarbiausią visuomeninių-pilietinių darinių funkciją – kontroliuoti valdžios veiksmus. Maža to, tapus sistemos dalimi, prarasta galimybė kritikuoti ir spausti valdančiuosius iš išorės. Laimėta tik valdžios iliuzija – jos trupiniai, nesukuriantys jokių prielaidų nors kiek rimčiau paveikti valdančiųjų partnerių. Tokiame kontekste stebėti, pvz, džiūgavimus dėl „laimėjimų“ Vilniuje tiesiog nejauku. Nepraradę sveiko proto ir elementarios politinės nuovokos komentatoriai taikliai pastebėjo, kad, jeigu Sąjūdis 1990 m. rinkimuose būtų pasiekęs tokių „laimėjimų“, tuometinėje Aukščiausioje Taryboje būtų gavęs 10-11 vietų iš 141. Džiaugiantis tokiais rezultatais tarsi nebesuvokiama, kad lemiamas bet kurio politinio darinio svorio ir įtakos veiksnys yra ne formali „mandatų aritmetika“ – iškovotų vietų skaičius, bet už to skaičiaus realiai stovinti jėga. Ir ją, deja, sudaro, ne tiek ir ne tik pabalsuojantys už kokį nors kandidatą ar sąrašą, bet politiškai organizuoti šalininkai ir rėmėjai. Vienu metu komunistinėje AT turėdamas vos du ar tris atstovus, Sąjūdis buvo rimta ir įtakinga jėga, nes bet kada galėjo sukviesti prie tokio „parlamento“ didžiulį jį galintį apsiausti ir paspausti rėmėjų būrį. Ir priešingai – per iš pažiūros trumfališkai laimėtus rinkimus gavęs didelį piliečių palaikymą ir sudaręs absoliučią daugumą AT, bet susiskaldęs ir pakrikęs Sąjūdis labai greitai tapo bedantis ir bejėgis. Belieka retoriškai paklausti: tad kokia organizuota jėga prireikus galėtų pasiremti į savivaldybių tarybas patekęs būrelis rinkimų komitetų atstovų? Žinoma, kaip visada mėginama racionalizuoti ir teisinti susidariusią keblią padėtį. Aiškinama, kad reikėjo eiti į valdžią, kad būtų galima „iš vidaus“ žinoti jos reikalus, o ypač – kruopščiai saugomas paslaptis. Tokie „argumentai“ savaime yra politinio nebrandumo požymis. Šitai mėstant apie politiką ji iš esmės suvokiama ne kaip viešoji veikla, bet kaip slaptų žinių išgavimo, užkulisinių intrigų ir kabinetinių sandėrių menas. Tikri politiniai dariniai, koks pvz., buvo Sąjūdis veikia visiškai kitaip: tokiems dariniams rūpi ne atskleisti valdžios ar teisėsaugos struktūrų paslaptis, bet tiksliai suvokti bei viešai iškelti esmines visuomenės ir valstybės gyvenimo problemas ir atviros politikos metodais siekti, kad jos būtų tinkamai sprendžiamos. Teisinant užsimezgsų kolaboravimą su nomenklatūrinėmis sisteminėmis partijomis taip pat mėginta naiviai įrodinėti, kad toks bendradarbiavimas esąs galimas, nes tose partijose išaugusi „nauja ir kitaip mėstanti“ jaunesnių politikų karta. Šis „argumentas neįtikimas ir skamba demagogiškai: juk seniai žinoma, kad visos politinės struktūroms būdinga tendencija atsigaminti laikui bėgant, nes jose pirmiausia ir beveik automatiškai kaip „netinkami“ atsijojami būtent „kitaip mėstantys“ jų nariai. Kaip tik šitoks neprincipingas ir prisitaikėliškas „nesisteminių“ jėgų ir veikėjų elgesys po savivaldos rinkimų (niekas nepanoro priimti tokiomis sąlygomis vienintelio moraliai sąžiningo ir politiškai teisingo sprendimo – būti opozicijoje) galutinai paskatino neatidėti šio jau beveik baigto rašyti teksto į stalčių, o sudėlioti paskutinius taškus ir supažindinti su juo kiek platesnį skaitytojų būrį.

- g) Nebeišeina tylėti ir apie kitą opozicijos stovyklai būdingą bruožą – plika akimi matomą atotrūkį tarp opozicinių darinių vadovų ir eilinių jų narių. Pastarieji

daugeliu atveju faktiškai yra paversti „juodadarbiais“, turinčiais paklusti nepamainomų vedlių „išmintingam vadovavimui“, ir savo pasiaukojančiu triūsu įgyvendinti net ir labiausiai nevykusius pastarųjų sumanymus. Kaip tik pagarba opozicinių darinių branduolį sudarantiems pilietiškiems žmonėms skatina be užuolankų pasakyti, kad jų pastangos neduoda apčiuopiamų rezultatų toli gražu ne tik dėl objektyvių priežasčių – todėl, kad valdantieji visada būna stipresni. Ne taip jau retai šias pastangas sužlugdo ir paleidžia vėjais opozicijos gretose vešintis politinis diletantizmas ir nesąžiningumas, peraugantis į atvirą avantiūrizmą, kai priimami nemokšiški ir neatsakingi „vadų“ sprendimai vykdyti iš anksto pasmerktas žlugti akcijas. Ryškiausias tokio lengvabūdiško ir nusikalstamo avantiūrizmo pavyzdys – paskutiniojo referendumo istorija. Milžiniškomis savanorių pastangomis surinkti parašai, leidę šiam referendumui įvykti. Tačiau ir taip menkas galimybes jame laimėti iš pat pradžių užbraukė nemokšiška sudarytas – pernelyg ilgas keturių, ir dar iš dalies prieštaraujančių vienam kitam, balsuoti pateiktų klausimų sąrašas. Į pagrįstus priekaištus, kad teikti referendumui tiek klausimų yra šturkšti klaida, o tiksliau – absurdas, buvo atrėžiama kaip tik būtinio politikavimo lygmens „argumentu“, neva ateityje surinkti tiek parašų būsią neįmanoma, tad reikia „naudotis proga“ ir pateikti kuo ilgesnį klausimyną. Kad laimėjus referendumą nors ir vienu tiksliai suformuluotu klausimu būtų buvę „pralaužti ledai“ ir sukurtas placdarmas kitiems pasipriešinimo žingsniams – toks politikos „aukštasis pilotažas“ referendumo organizatoriams pasirodė esąs neįkandamas riešutas. Maža to, pamėginus aptarinėti šią diletantišką ar piktavališką – šis svarbus klausimas yra atviras – klaidą, diskusijos buvo tuoj pat nutildytos pareiškus, kad svarstyti tokius dalykus kone šventvagiška, nes esą reikia būti „dėkingiems“ referendumo organizatoriams vien už parodytą iniciatyvą ir dėtą pastangas. O rezultatas – nesvarbu Mat „kaip jau išėjo, taip išėjo“ ir esą „nieko daugiau“ nebuvę galima padaryti. Tokia diletantizmą ir neatsakomybę teisinanti „veikimo“ kaip savaime vertingo tikslo sau „filosofija“ opozicijos sluoksniuose yra ne tik paplitusi, bet, ko gero, ir vyraujanti nuostata. Vis dėlto iškalbingiausias įrodymas, kad nomenklatūriniais vedliams visiškai nerūpi opozicinėje veikloje dalyvaujantys piliečiai yra tai, kad niekada nedėta net menkiausių pastangų apsaugoti juos nuo vis stiprėjančių valdžios persekiojimų. Šiuo požiūriu labai būdingas kad ir „Drąsos kelio“ frakcijos Seime elgesys. Frakcijos nariai ramiai sėdi šiltose Seimo narių kėdėse, o padėję jiems ten atsidurti žmonės palikti likimo valiai ir tampomi po teismus nesulaukdami jokios organizuotos pagalbos ir paramos. Opozicinė nomenklatūra juos traktuoja grynai instrumentiškai – kaip į mūšin pirmiausia siunčiamą „patrankų mėsą“, kuri prisimenama ir parūpsta tik tada, kai vėl tampa reikalinga.

- h) Taip pat atėjo metas kelti ne tik opozicijos savisaugos ir savigynos, bet ir moralinio orumo, net elementariausios savigarbos klausimą. Nuolatos skelbiami straipsniai, kuriuose skundžiamasi, kad beveik visur Lietuvoje pilietiškai aktyvesni žmonės ne tik ignoruojami valdžios ir su jais nesiskaitoma, bet jie tapo atvirų pašaipų ir patyčių taikiniais. Daug kur jie paversti tiesiog ujamų marginalų grupelėmis. Nuoširdžiai stebimasi ir piktinamasi, kad taip vyksta, maža to,

reikalaujama iš politikų „jausti atsakomybę“ prieš visuomenę. Be abejo, toks vadinamųjų „valdžiažmogių“ elgesys pasibjaurėtinas. Tačiau mąstant ne moralizuojančiai, o iš tiesų realistiškai reikia pripažinti, kad jie savaip teisūs. Juk elgiasi taip, kaip jų ujama „pilietinė visuomenė“ leidžia jiems elgtis. Jie blaiviai mąsto galios santykių kategorijomis ir tiksliai vertina su kuo turi reikalo – nesugebančiais aiškiai įvardyti savo tikslų ir reikalavimų, organizaciškai pakrikusiais ir dar tarpusavyje besiriejančiais opozicionierių sambūrėliais. Niekur pasaulyje nėra valdžios, kuri elgtųsi padoriai ir atsakingai savaime, nejausdama ir neprisibijodama sutelktos piliečių jėgos ir jų daromo spaudimo. Lietuvos valdžia nėra ir negali būti jokia išimtis, tad natūralu, kad, matydama jos engiamų piliečių bejėgiškumą, nemato reikalo ir jų bijoti bei su jais skaitytis. Galima būtų pasakyti: jeigu patirdami tokias patyčias pilietininkai ir visuomenininkai nedaro išvadų, nemėgina tvirčiau organizuotis ir tapti apčiuopiama jėga – tebūnie tai jų reikalas ir rūpestis. Juo labiau, kad esama požymių, jog kai kurie opozicionieriai tokią žeminančią padėtį yra linkę laikyti kone „natūralia“ ir neišvengiama. Tai daroma itin keistu būdu – netiesiogiai imant lyginti save su sovietmečio laikotarpio rezistentais ir disidentais, kai, pvz., opozicinius tekstus siūloma skleisti „Katalikų bažnyčios Kronikos“ leidėjų naudotais platinimo būdais. Mėginimai lygintis su rezistentais ar apeliuoti į jų patirtį ne tik abejotini moraliniu požiūriu. Jie rodo, kaip smarkiai nesuvokiamas esminis skirtumas tarp ano laikotarpio ir dabartinio laikotarpio opozicionierių padėties, kurį savo ruožtu lemia kovai su opozicija taikomi skirtingi metodai. Nors kovotojai su komunistine santvarka buvo nuožmiai persekiojami ir jiems grėsė kur kas didesni fiziniai pavojai, kai kuriais atžvilgiais grumtis su sistema jiems buvo lengviau. Ir paradoksaliai būtent todėl, kad režimas taikė atviras ir brutalias represijas jų atžvilgiu. Kiekvieno susidorojimo atveju visi nors krislę padorumo išlaikę žmonės aiškiai suprato, kas vyksta ir užjautė susidorojimo aukas. Šiandieniniai opozicionieriai nenaikinami fiziškai ir net rimtai nepersekiojami ar bent jau nesiunčiami į kalėjimus – jie marginalizuojami juos visuomenės akyse menkinant ir paverčiant nežinia ko siekiančiais juokdariais. Kad išsaugotų savo orumą ir tautiečių simpatijas bei pagarbą, sovietmečio kovotojams pakako būti drąsiems ir tvirtiems skelbiant savo įsitikinimus ir tikslus. Dabartinio pasipriešinimo sąlygos gerokai nepalankesnės. Režimui kaip pagrindinį jo slopinimo ginklą pasitelkus opozicijos marginalizavimo – išjuokimo ir menkinimo – strategiją, drąsos ir atkaklumo nebepakanka. Norint veiksmingai priešintis, būtina ne tik atlaikyti šmeižtų ir patyčių laviną, bet – ir tai kur kas svarbiau – nelengvinti opoziciją siekiantiems užgniaužti slopintojams įgyvendinti jų tikslą neapgalvotu elgesiu ir veiksmais darant save komiškais personažais visuomenės akyse. Įvardintieji opozicijos veiklos trūkumai anaiptol nėra „smulkmenos“ ir šiuo požiūriu: jie stebimi metų metais, bet nemėginama jų šalinti. Šitai susidarė ydingas psichologinis uždaras ratas, leidžiantis teigti, kad pati opozicija įneša svarų „indėlį“ marginalizuodama pati save. Viena vertus, ji turi pritraukti naujų dalyvių ir šalininkų, kad sustiprėtų ir pajėgtų pašalinti bent jau labiausiai akį rėžiančius ir komiškai atrodančius jos veiklos trūkumus, iš kurių šaiposi (tenka pripažinti, neretai gana pagrįstai ir įtaigiai) ją naikinanti propagandos mašina. Antra vertus, nesugebėjimas iš anksto pašalinti bent jau didžiausių ir pastebimiausių tos veiklos trūkumų savaime pila

vandenį ant šios propagandos malūno ir palaiko nepatrauklų – bejėgiškos ir juokingos – opozicijos įvaizdį, kuris tampa sunkiai peržengiamu moraliniu ir psichologiniu barjeru, atstumiančiu taip reikalingus naujus žmones, galinčius sustiprinti pasipriešinimo sąjūdį ir pagerinti jo įvaizdį. Šį užburtą ratą pirmiausia kuria ir palaiko būtent neatsakingas ir nemokšiškas opozicinės nomenklatūros vadovavimas. Ištrūkti iš šio rato ir iš esmės pagerinti opozicijos įvaizdį nepavyks, kol nebus išspręsta problema, kurios esmę galima vaizdžiai nusakyti šitaip: siekiančiai diskredituoti pasipriešinimą režimo propagandai dažnai nereikia daryti nieko, o tik paprasčiausiai išvardinti daugelio protesto akcijų organizatorius, kurių vien paminėjimas kelia nepatiklias ir ironiškas visuomenės šypsenas...

- i) Šią apžvalgą iš bėdos galima laikyti pirminiu – toli gražu nevisapusišku ir neišbaigtu – absoliučiai būtinos veikimo ideologijos apmatu. Tačiau kur kas tiksliau apibūdinti jos turinį ir paskirtį būtų galima pasakant, kad joje mėginama rasti atramos ir atskaitos taškus, kuriais remiantis taptų įmanoma nubrėžti momento poreikius atitinkančios politinės sąmonės kontūrus. Tokia sąmonė būtų ne kas kita, o tam tikras politinės savivokos lygmuo, leidžiantis veiksmingiau priešintis nomenklatūrianiam oligarchiniam režimui. O kalbant dar aiškiau ir be jokių užuolankų dera pasakyti: nesuvokiant šiame tekste išdėstytų pamatinių dalykų pastangos ką nors pakeisti nieko neduos ir bus bergždžios ir beviltiškos – grynas patriotiškų ir veiklių piliečių laiko ir jėgų švaistymas. Tai nėra mėginimas dirbtinai sureikšminti šį tekstą: juo tiesiog norima priminti seniausiai žinomą, nors pas mus pernelyg dažnai ignoruojamą tiesą, kad niekas ir niekada politikoje nėra nuveikęs ko nors rimto nežinodamas, ko iš tiesų nori ir siekia. Galvojant apie Lietuvos opozicijos būklę didžiausią pesimizmą žadina net ne idėjinis ir organizacinis jos silpnumas, bet dar labiau keista baimė drąsiai ir atvirai pažvelgti į tikrovę ir iš čia kylantis sąmoningas arba nesąmoningas savęs ir visuomenės apgaudinėjimas. Pirmas žingsnis norint išeiti iš beviltiškos dabartinės aklavietės – padaryti tam savęs ir kitų apgaudinėjimui galą. O tam būtina rasti jėgų ir drąsos pripažinti, kad be radikalių permainų dabartinis beviltiškas bruzdėjimas ar veikiau šurmuliavimas prieš sistemą gali tęstis dešimtmečius – tiesą sakant, kol šitaip „kovojanč“ bus sugriauti paskutiniai valstybingumo likučiai ir išnyks pati Tauta. Pakylėti pasipriešinimą į kokybiškai naują sąmoningumo ir organizuotumo pakopą ar toliau leisti jam plūduriuoti pasroviui pasmerkiant jį merdėti ir vegetuoti kaip dabar – šia apžvalga kaip tik ir siekiama išryškinti visą šios negailestingos ir neišvengiamos dilemos svarbą ir griežtumą.
- j) Šie pamąstymai opozicijos sluoksniuose bus vertinami ne tik palankiai – daug kam jie sukels nepasitenkinimą ir net pasipiktinimą. Netrūks kaltinimų, kad nėra aišku, ko jais siekiama, kad keliamas sąmyšis opozicijos gretose, skatinamas susipriešinimas ir kivirčiai, „skaldomas vieningas kovos frontas“, neišvengiamai nuskambės ir kaltinimų, kad jie naudingi nomenklatūrinei krašto valdžiai. Į tokius priekaištus pirmiausia galima atsakyti pabrėžiant, kad vienas svarbiausių šios apžvalgos tikslų kaip tik ir yra nors kiek prisidėti prie to, kad opozicijos rietenos ir skaldymasis jei ne baigtųsi, tai bent jau apmažėtų. Apskritai įtampos

ir konfliktai būna dvejopi. Vienų jų šaltinis yra principiniai nesutarimai ir ginčai, kurie sprendžiami atviromis ir sąžiningomis diskusijomis. Kitų ištakos yra savanaudiški asmeniniai ir grupiniai interesai, kurių neįmanoma viešai įvardyti ir kurie paverčia politinę veiklą intrigų laukų – skatina slaptas kovas „po kilimu“, niekingus šmeižtus ir įžeidinėjimus bei kitus panašius pasibjaurėjimą keliančius veiksmus. Maža to, pats ginčų pobūdis yra svarbus požymis, leidžiantis suprasti, ko iš tiesų siekiama. Juk Lietuva – jos Tautos ir Valstybės interesas ir likimas – savaime turėtų būti vienijantis ir telkiantis tikslas, tad net aštriausi ginčai dėl jo iš esmės turėtų būti svarstymai, kaip šį tikslą įgyvendinti. Būtent tai, kad opozicijos gretose tokių principinių diskusijų politiniais klausimais iš esmės nėra ir vyrauja priešinantys ir skaldantys barniai, savaime yra aiškus ženklas, kad daugeliui „kovotojų su sistema“ Tautos ir valstybės interesai visai nerūpi. Stebint jų tarpusavio intrigų ir rietenų vaizdą galima tvirtai pasakyti, kad labiau susikiršinti ir susiskaldyti opozicijai beveik nebeįmanoma. Šia apžvalga kaip tik ir mėginama pasiūlyti alternatyvą tiems, kuriems šis vaizdas įkyrėjo iki gyvo kaulo ir kurie galbūt norėtų permainų.

- k) Svarbiausia šios apžvalgos išvada – Lietuvoje yra dorų ir patriotiškų žmonių, bet nėra jokios opozicijos, jeigu ši suprantama kaip politiškai sąmoninga ir tinkamai organizuota politinė pasipriešinimo režimui jėga. Todėl šiais pamąstymais – jeigu į juos būtų nors kiek įsiklausyta ir jie būtų išgirsti – norėtųsi prisidėti prie to, kad būtų išjudėta iš dabartinio Lietuvos politinio sąstingio pelkės. Tad šis tekstas nėra vien teoriniai pasvarstymai. Tiesioginė jo paskirtis – noras priartinti metą, kai bus žengtas realus, o ne įsivaizduojamas opozicijos praktinio organizavimosi ir telkimosi žingsnis. Šis pirminis ir absoliučiai būtinas žingsnis – opoziciškai nusiteikusių piliečių *politinės* diferenciacijos veiksmas, turintis sukurti prielaidas korektiškai – be įprastinių intrigų ir visa opoziciją visuomenės akyse menkinančių viešų rietenų – pagaliau atsiskirti tikrų ir menamų kovotojų su sistema stovykloms. Visa opozicijos veikos patirtis aiškiai rodo, kad ligšiolinė praktika prieš kiekvienus rinkimus urmu „mestis į krūvą“ kuo platesniam savo antisistemines nuostatas deklaruojančiam asmenų ir sambūrių ratui yra absoliučiai neperspektyvi ir veda į aklavietę. Nuoširdžiai sisteminių permainų siekiantys piliečiai tampa prie tokių margų sambūrių prisišliejančių dvejopo tipo juos griaunančių iš vidaus ir galiausiai paralyžiuojančių bei niekais paverčiančių daugybės žmonių pastangas perėjūnų savanaudiškumo ir avantiūrizmo įkaitais bei aukomis. Pirmoji tokių prisiplakėlių grupė – moraliai ir intelektualiai neadekvatūs asmenys, vien savo viešais nusišnekėjimais ir ekscentriškais poelgiais sugebantys sukompromituoti bet koki gerą sumanymą ar projektą. Antroji grupė – apsukrūs ir ciniški karjeristai ir prisiplakėliai, aršia „antisistemine“ retorika dangstantys siaurus asmeninius ir /ar grupinius interesus. Tad būtinai turinčios įvykti opozicijos sluoksnių diferenciacijos politinė prasmė ir tikslas – nubrėžti aiškias takoskyras tarp žmonių, kurie nesugeba ir/ar nenori pakylėti opozicijos veiklos į kokybiškai naują lygmenį ir tų, kurie suvokia esminių pokyčių poreikį ir norėtų prisidėti, kad tokie pokyčiai pagaliau prasidėtų ir vyktų.
- l) Opozicijos diferenciacija taps galima tik vykstant politinės savivokos pokyčiams. Takoskyros linijomis gali tapti kelios prasminės ašys, tačiau vis

dėlto svarbiausi yra du naujos politinės savimonės formavimosi atramos taškai. Kitaip sakant, rimtesni poslinkiai opozicijos stovykloje prasidės tada, kai rasis bent minimalus skaičius piliečių, aiškiai suprantančių du lemiamai svarbius esamos padėtis bruožus. Pirma – Lietuvoje kol kas nėra jokios „sisteminės“ ir „nesisteminės“ visuomeninio ir politinio veikimo erdvės. Yra tik viena – nomenklatūrinio veikimo – erdvė. Praktiškai tai reiškia, kad iš esmės nėra ir negali būti ir jokios rimtesnės antisisteminės – antinomenklatūrinės ir antioligarchinės kovos, kuri yra daugiausia tik imituojama ir įsivaizduojama. Kaip „sisteminės“ partijos kontroliuoja daugiau ar mažiau su savo padėtimi susitaikiusius visuomenės sluoksnius ir jais instrumentiškai manipuliuoja, taip „nesisteminiai“ opoziciją žaidžiantys ir ją imituojantys veikėjai ne mažiau ciniškai mulkina ir veda į niekur su savo padėtimi vis dar nelinkusias susitaikyti ir mėginančias protestuoti aktyvesnių ir drąsesnių gyventojų grupes. Tad manantys, kad kovoja su sistema pilietiškai žmonės iš tikrųjų dalyvauja – taikant verslo pasaulyje vyraujančių santykių analogiją – tik stambiųjų ir smulkiųjų politinių verslininkų grumtynėse dėl galios ir įtakos ir tėra jau minėta šio karo „patrankų mėsa“, tai yra šių dviejų politinių vertelgų grupuočių įrankiai. Antra – būtina griežtai skirti iki šiol masiškai ir beviltiškai opozicijos painiojamas *politinio-valstybinio ir pilietinio-visuomeninio* veikimo plotmes. Tarp Lietuvoje vykdomo „atviros pilietinės visuomenės“ kūrimo ir realaus visuomenės pavergimo bei opozicijos bejėgiškumo egzistuoja tiesioginis ryšys: *juo labiau sunykusi tautinė ir valstybinė piliečių sąmonė, juo stipresnė juos pavergiančios ir engiančios valdžios galia ir savivalė*. Tai reiškia, kad desperatiškai besistengiantys pažadinti žmonių pilietiškumą ir nuoširdžiai besistebintys, kad šito padaryti vis nepavyksta, aktyvūs visuomenininkai neretai mano esą pilietinės visuomenės kūrėjai ir neįžvelgia ne tik paradoksaliaus savo patiriamų nesėkmių priežasties, bet ir tikrųjų savo vykdomo „pilietinio žadinimo“ padarinių. Vadovaudamiesi „atviros pilietinės visuomenės samprata“ jie nepastebi reikalo esmės: *atsietas nuo religinių, tautinių ir valstybinių idealų pilietinis ugdymas formuoja ne piliečius, bet paklusnius ir stropius vergus, taigi yra visuomenės abejingumo viešiesiems reikalams ir iš to kylančio pasyvumo gelminė priežastis*. Kol tai nebus plačiau suprasta, tol nebus suvoktas ir skirtumas tarp politinių ir grynai pilietinių opozicijos veiklos prioritetų ir tikslų. Jokios rimtesnės permainos – net ir visuomeninio-pilietinio gyvenimo sferoje – netaps įmanomos, kol nebus išspręstas pagrindinis – Lietuvos Respublikos valstybinio suvereniteto atkūrimo ir demokratinės politinės santvarkos įtvirtinimo klausimas. Jis yra visų šalies problemų sprendimo raktas. Reikia ir gražu ginti pavienius skriaudžiamus žmones, tačiau pats savaimė toks jų gynimas nėra politinis veiksmas. Sveikintina, kad pilietiškai žmonės stengiasi kontroliuoti savivaldybių pareigūnų veiklą ir lėšų panaudojimą, stabdo savavališkas statybas arba barbarišką kultūros paveldo ar žaliųjų zonų naikinimą. Tačiau reikia suvokti ir tai – kad ir kokios naudingos ir reikalingos tokios pastangos, pačios savaimė jos yra tik „gaisrų gesinimas“ ir nepadeda įtvirtinti nei šalies suvereniteto, nei demokratijos. Lygiai taip pat kol nėra visuminio visos pastangos įprasminančio politinio konteksto ir tikslo – nekeliamas valstybės statuso ir santvarkos klausimas – visos, net ir rimtos pasipriešinimo akcijos niekada nesulauks plačios

visuomenės paramos ir bus pirmiausia suvokiamos kaip patraukliais šūkais dangstomas privataus arba grupinio intereso gynimas. Pvz., rengiant referendumą dėl žemės arba kovojant prieš skalūnų dujų paieškas šalies piliečiai buvo raginami „apginti Lietuvos žemę“ arba „išsaugoti Lietuvos vandenį“. Tačiau tai daryti juos kvietė valstybinių ir politinių tikslų nekeltantys sambūriai. Todėl jie praktiškai neturėjo jokių galimybių įtikinti visuomenę, kad iš tiesų kovoja už visos Tautos, o ne tik siekiančių išlaikyti mažas žemės kainas stambųjų žemvaldžių arba tik norinčių apsaugoti savo sklypus nuo užteršimo skalūninėmis dujomis vieno krašto regiono gyventojų interesus.

m) Pasipriešinimo režimui dalyviais manipuluojančių vedlių nomenklatūriškumas ir oportunizmas bei nesugebėjimas ir vengimas principingai ir nuosekliai kelti Lietuvos valstybingumo ir valdymo formos klausimą yra du svarbiausi ir akivaizdžiausi požymiai, kad jokios tikros opozicijos šalyje nėra. Galima įžvelgti nebent varganus jos pradmenis arba menkutes pastangas kurti tokią opoziciją. Tačiau kol kas šiuos pradmenis ir pastangas visiškai užgožia oportunistinės ir imitacinės „kovos su režimu“ apraiškos. Tokios padėties priežastis – sunykusi šalies piliečių tautinė ir valstybinė sąmonė. Daugelis nuoširdžiai susirūpinusiu krašto padėtimi ir norinčių ją keisti piliečių vis dėlto iš esmės taip ir nepajėgia suvokti ir įsisauginti dviejų gyvybiškai svarbių tiesų. Pirmoji – kad visi raginimai valdžiai „atsigręžti į piliečius“ ar „įsiklausyti į visuomenės balsą“ taip ir lieka šauksmas tyruose būtent todėl, kad toji valdžia aiškiai suvokia savo prioritetą ir nuosekliai juo vadovaujasi. Ji žino, kad pirmiausia privalo ginti ne nacionalinius, o globalių politinių ir finansinių struktūrų interesus. Antroji – kad valdžia niekada nebijos jokių menkučių – negausių ir padrikų – protesto ir spaudimo akcijų, kol nesusidurs su tokia sutelkta piliečių jėga, kuri paskatintų ją susimąstyti ir susirūpinti, ar jos šeimininkų teikiama parama ir globa iš tiesų visada ją apsaugos nuo Tautos rūstybės ir atpildo už visus blogus darbus. Kol tos tiesos nesuvoktos ir nepasidarytos praktinės išvados, tol ne tik niekas nesikeis, bet visos opozicijos pastangos bus pažymėtos graudaus naivumo ženklu. Pirmasis tikrai opozicinis darinys Lietuvoje rasis tada, kai bus liautasi blaškytis tarp įvairiausių dalinių ir sunkiai suderinamų skirtingo lygmens tikslų, o bus iškeltas realiai galintis suvienyti tikslas. Toks telkiantis tikslas gali būti tik vienas – įgyvendinti struktūrinės ir sisteminės krašto politinės santvarkos permainas. O kol toks tikslas nekeliamas arba keliamas tik fragmentiškai ir neprioritetiškai – tik kaip vienas retkarčiais paminimų uždavinių – tol opozicijos pastangų nebus įmanoma vertinti kitaip, kaip tik siekį kovoti su „vis dar pasitaikančiomis negerovėmis“ arba, geriausiu atveju, įgyvendinti sistemos „perestroiką“ (šiuo kontekste gorbačiovinės epochos realijas ir užmojus primenantis žodis itin tinka) nekeičiant jos prigimties ir pamatinių veikimo principų. Tokio siekio reali prasmė būtų ne kas kita, o noras tik „pagerinti“ ir „sužmoginti“ esamą neoliberalią nomenklatūrinę-oligarchinę santvarką, arba, perfrazuojant garsią sovietmečio kelto analogiško užmojo formulotę, sukurti neoliberalizmą (kaip tada komunizmą) su „žmogišku veidu“. Lietuvoje veikianti opozicija, bent jau didžioji jos dalis, sąmoningai ar nesąmoningai vadovaujasi kaip tik šia naivia ir utopiška „sistemos tobulinimo“ vizija, kuri vien dėl savo pobūdžio yra

konformistinė bei oportunistinė ir faktiškai veikia kaip idėjinis šiltnamis, kuriame vis atsikuria ir klesti „sistemiškai nesisteminės“ opozicinės nomenklatūros sluoksnelis.

- n) Šie pamąstymai ir turėtų tapti opozicijos diferenciacijos akstinu ir jos išeities tašku. Įvairialypės ir margos lietuviškos opozicijos gretose galima išvelgti ir išskirti kelis dalyvių tipus: 1) prisiplakėliai ir perėjūnai, kuriems opozicinė veikla yra tik priemonė siekti asmeninių karjeristinių tikslų; 2) dori ir spontaniškai į blogybės reaguojantys visuomeniški asmenys, giliau nereflektuojantys savo veiklos idėjinių paskatų ir ilgalaikių politinių tikslų bei prasmės; c) sąmoningai ar nesąmoningai siekiantys tik pertvarkyti – „pagerinti“ ir „humanizuoti“ – iš principo jiems atrodančią esant ne tokią jau blogą ir todėl galimą patobulinti bei „išgydyti“ be radikalių pokyčių sistemą aktyvūs piliečiai; 4) valstybės suverenumo atkūrimą ir demokratijos įtvirtinimo klausimą sąmoningai laikantys prioritetu ir nuosekliai jį keliantys opozicijos dalyviai – kol kas jie yra aiški mažuma. Tokiame kontekste turėtų galutinai paaiškėti šios apžvalgos praktinė paskirtis. Iš esmės ji gali pasitarnauti kaip *opozicijos diferencijavimo įrankis* padėdama kiekvienam ją pasiryžusiam perskaityti ir apmąstyti asmeniui aiškiau suvokti opozicijos padėtį, perspektyvas ir savo vietą jos gretose. Pabrėžtina, kad tai yra vienintelis korektiškas – intrigų nekurstantis ir įtampų bei priešų nekuriantis, nes aiškiais principais grindžiamas ir visiškai viešas diferenciacijos kelias. Apžvalgoje pateikiamos nuorodos ir vertinimo kriterijai leistų kiekvienam į ją įsigilinusiam opozicijos šalininkui ar dalyviui geriau perprasti kitų su opozicija save siejančių piliečių ar jų sambūrių veiklos motyvus ir, juos atpažinus, sąmoningai – o tai reiškia iš tiesų laisvai – apsispręsti, ar iš tiesų nori dalyvauti vienu ar kitu sambūrių veikloje bei jų vykdomose konkrečiose akcijose.
- o) Pasukus tokios diferenciacijos keliu būtų galima tikėtis, kad ilgainiui išsikristalizuos tikros – politiškai sąmoningos ir kryptingai siekiančios aiškiai įvardyto tikslo – opozicijos branduolys. Šį branduolį steigiančios ir telkiančios politinės sąmonės šerdį turėtų sudaryti kelios principinės nuostatos: 1) politinis sąmoningumas yra svarbiausia ir absoliučiai būtina pasipriešinimo režimui ir sėkmingos veiklos sąlyga; 2) opozicinė veikla turi būti nuolatos tobulinama keliant ją į idėjiškai ir organizaciškai kuo profesionalesnį ir aukštesnį lygmenį; 3) opozicijos veikla gali būti nors kiek sėkminga tik ja grindžiant išbaigta, nuoseklia, plačiajai visuomenei suprantama ideologija bei veiklos tikslus aiškiai apibrėžiančia politine programa; 4) veiksminga gali būti tik tradicinėmis moralinėmis (pirmiausia krikščioniškomis), tautinėmis ir valstybinėmis nuostatomis grindžiama ideologija ir politinė veiksmų programa; 5) esminės permainos Lietuvos visuomenės ir valstybės gyvenime įmanomos tik pirmiausia atkūrus valstybės suverenumą ir įtvirtinus tikrai demokratinės politinės santvarkos principus; 6) jokios sisteminės permainos iš principo neįmanomos paneuropinės lietuviškosios neoliberalios nomenklatūrinės oligarchijos adminstruojamame ES kvaziimperijos teritoriniame vienete; 7) visavertę nacionalinę valstybę pajėgu atkurti religiškai, tautiškai ir valstybiškai sąmoninga politinė lietuvių Tauta; 8) suverenią Lietuvos valstybę steigiančiu politiniu

subjektu negali ir niekada nepajęgs tapti nukrikščioninta ar „liberaliai krikščioniška“, „europėizuota“ ir „vesternizuota“, tai yra ištautinta ir išvalstybinta, atomizuota ir pagal surinkinimo bei suišteklinimo reikalavimus organizuota kosmopolitinė „Lietuvos tauta“; 9) nesugebančių apsispręsti ir nežinančių, ko iš tiesų siekia – trupinėlio valdžios ar atkurti Lietuvos valstybę ir demokratiją – visuomeninių ir pilietinių darinių padrikas konglomeratas iš principo nėra pajėgus pakeisti konsoliduotą ir gerai įsitvirtinusią nomenklatūrinę politinę sistemą; 10) realios permainos Lietuvos įmanomos tik tuo atveju, jeigu susiformuos asmeniškai valstybės ir demokratijos atkūrimo reikalui susibūrusių ir dėl bendrųjų Tautos ir valstybės interesų savo dalinius interesus gebančių laikinai suspenduoti sąmoningų ir atsakingų piliečių sambūris.

- p) Politinė opozicijos diferenciacija reikštų ne jos skaldymąsi ir silpnėjimą, bet priešingai – ji taptų pirmuoju tikro, o ne imituojamo vienijimosi, taigi ir stiprėjimo, žingsniu. Tai būtų telkiamasis, grindžiamas nauju, tai yra iki šiol iš esmės netaikomu principu – opoziciją saistančiomis bendromis moralinėmis, ideologinėmis ir politinėmis nuostatomis. Ligšiolinė patirtis nepaneigiamai parodė, kad negali būti gyvybingi ir veiksnūs „susivienijimai“ ar „koalicijos“, kai tiesiogine šio posakio prasme „į krūvą susimeta“ – paprastai tik rinkimų išvakarėse – iš tiesų trokštantys permainų asmenys ir grynai egoistinių tikslų siekiantys karjeristai, tautiniais bei valstybiniais idealais besivadovaujantys piliečiai ir tautas bei valstybes atgyvenomis laikantys „atviros pilietinės visuomenės“ statytojai, krikščioniškąjį religinį, moralinį ir kultūrinį paveldą lietuviškosios tapatybės neatimam dalimi pripažįstantys bei jį gerbiantys žmonės ir krikščionybės nekentėjai, ir taip nureligintoje visuomenėje toliau uoliai skleidžiantys komunistinės ateistinės propagandos diegtą melagingą krikščionybės kaip Lietuvos „okupantės“ ir Tautos dvasios naikintojos įvaizdį. Didelis politiniais ir ideologiniais principais grindžiamo vienijimosi pranašumas būtų jo skaidrumas, nes norintiems šitaip telktis piliečiams reikėtų vienareikšmiškai, aiškiai ir viešai – be užuolankų, išsisukinėjimų ir daugiaprasmybių, kaip iki šiol įprasta – įvardyti savo tikrąsias nuostatas keliais kertiniais klausimais: 1) kokiomis vertybėmis jie asmeniškai vadovaujasi – tradicinėmis religinėmis, moralinėmis, tautinėmis ir patriotinėmis ar moderniosiomis „atviros pilietinės visuomenės“, „žmogaus teisių“, beribės todėl niekaip aiškiau neapibrėžiamos „tolerancijos“ vertybėmis? 2) ar Lietuva turi išlikti suvereni valstybė, tik savanoriškai ir lygiateisiais pagrindais dalyvaujanti viršvalstybinėse sąjungose, ar ji turi pasyviai susitaikyti su ES „auksinės provincijos“ statusu ir nenumaldomai artėjančia valstybingumo visiško sunykimo perspektyva? 3) ar Lietuvos valstybės suverenas yra ir juo privalo išlikti prieš daugelį amžių ją savo žemėje įsteigusi etnopolitinė lietuvių tauta, ar tokio suvereno funkcijas gali atlikti ir ši vaidmenį turi perimti kosmopolitinė pilietinė „Lietuvos tauta“? 4) ar Tautos ir visuomenės pagrindas yra ir privalo išlikti vyro ir moters santuoka ir iš jos kylanti tradicinė šeima, ar santuokos ir šeimos formų „pluralizmas ir įvairovė“ turi būti laikomi normaliu ir valstybės teisiškai pripažįstamu reiškiniu?

- q) Aiškus ir vieningas požiūris šiais klausimais turėtų būti laikomas minimaliai būtinu idėjiniu sutarimu, leidžiančiu pradėti iš tiesų spęsti opozicijos telkimosi uždavinį. Einant šiuo keliu taptų įmanoma spęsti ir gyvybiškai svarbų bei seniai pribrendusį konkretų praktinį klausimą – atsiriboti nuo pasipriešinimo režimui idėją moraliai diskredituojančių ir jos veiklą politiškai žlugdančių veikėjų, kuriuos galima sąlygiškai suskirstyti į šias grupes: 1) stokojantys dvasinės pusiausvyros ir neadekvačiai viešumoje besielgiantys asmenys; 2) prastos moralinės reputacijos arba turintys kriminalinę praeitį ir polinkius elementai; 3) besibjaurintys bet kokiomis intelektualinėmis pastangomis „gryniesiems aktyvistai“, kurie nesuvokia minties ir veiksmo politinėje veikloje ryšio prigimties bei svarbos ir visada linkę bei reikalauja beatodairiškai „veikti“ – net jeigu neaiškūs to aklo „veikimo“ būdai, tikslas ir prasmė c) politiniai karjeristai, perėjūnai, demagogai ir populistai.
- r) Alternatyvos tokiam opozicijos diferencijavimuisi ir kristalizavimuisi nėra. Naivu manyti, kad nesibaigiančios nesėkmės ir pralaimėjimai kovojant su Lietuvoje įsitvirtinusi nomenklatūros viešpatavimu neturi padarinių. Tie padariniai yra dvejopi. Pirma, kiekviena patirta nesėkmė ar pralaimėjimas visada kovojančiųjų atmintyje ir sąmonėje palieka moralinius ir psichologinius pėdsakus. Nuolatiniai nusivylimai pakerta daugelio piliečių norą ir valią nepasiduoti ir kovoti toliau. Antra, vis nematydama jokių apčiuopiamesnių opozicijos veiklos rezultatų tolydžio silpnėja ir nyksta pati Tauta – negrižtamas jos išsivaikščiojimas po pasaulį tęsiasi. Todėl toliau žaisti beviltiškus žaidimus pagal sistemos taisykles yra ne tik politiškai naivu, bet amoralu ir net nusikalstama – ypač kai į tokią neturinčią perspektyvos veiklą įtraukiami geravališki, bet tikrosios Lietuvos padėties ir pačios opozicijos būklės aiškiai nesuvokiantys žmonės. Jie neretai prisijungia prie opozicionierių stovyklas net deramai neįvertinę, į kokį pavojų stato save ir kaip smarkiai gali nukentėti. Opozicijos vedliai pagaliau turėtų pajauti ir prisiimti atsakomybę už tokius drąsius ir pilietiškus žmones ir pradėti realiai rūpintis jų saugumu ir tolesniu likimu.
- s) Laukiantieji, kad šie pamąstymai baigsis kvietimu nedelsiant burtis į „tikrųjų opozicionierių“ sąjūdį ir raginimu pulti iš karto ruošis artėjantiems Seimo rinkimams bus nuvilti. Ši apžvalga parašyta remiantis įsitikinimu, kad „ponų“ savivale besipiktinantys ir mėginantys su ja kovoti geri žmonės savaime netampa Tauta, kol neįgyja sėkmingai kovai būtinų politinės – tautinės ir valstybinės – savimones. Teksto paskirtis – pateikti jo potencialių skaitytojų dėmesiui ir apmąstymui minimaliai būtinus tokios savimones atramos taškus. Toliau galima daryti tik viena – apsišarvuoti kantrybe ir laukti skaitytojų atsako. Tik nuo jo, tiksliau – nuo to, koks bus šis atsakas – priklausys kiti žingsniai ir veiksmai. Kol kas belieka kreiptis į šį tekstą skaitysiančius asmenis ir maloniai paprašyti pagal išgales skleisti jį tarp kitų piliečių, kuriems jis galėtų pasirodyti naudingas ar įdomus. Be abejo, norėtusi, kad šie pamąstymai pasiektų kuo daugiau opoziciškai mąstančių žmonių, nesvarbu, kokioms organizacijoms ar sambūriams jie priklausytų, ir paskatintų jų atvirą ir sąžiningą dialogą esminiais

opozicijos padėties ir perspektyvų klausimais. Jei tai pavyktų, opozicijos diferenciacija ir ją lydinti politinė branda turėtų spartėti. Reikia manyti, kad jeigu bus čia išdėstytoms išvalgoms pritariančių skaitytojų, jie ras būdų susisiekti vieni su kitais. Šitaip turėtų megztis neformalus bendraminčių tinklas. Kiek jų rasis – spėlioti neverta. Jeigu vis dėlto rastųsi, būtų galima pagalvoti apie galimybę susitikti rudenį neformaliai pokalbiui ir aptarti, ką derėtų daryti toliau. Akivaizdu, kad veiklos kryptys ir būdais priklausytų nuo realių galimybių – nuo to, kiek būtų norinčių pakylėti opozicijos veiklą į aukštesnę lygmenį. Iš tikrųjų kovoti įmanoma ne tik „skaičiumi“, bet ir „mokėjimu“, kai mažesnė, bet sąmoninga, sutelkta ir profesionaliau dirbanti opozicija pajėgtų nuveikti kur kas daugiau, negu sugebėjo pasiekti iš pažiūros gausi, bet beviltiškai susiskaidžiusi, amžinai tarpusavyje konkuruojanti ir besiriejanti, dabartinė pakrikusi ir bejėgė opozicijos stovykla. Savaime suprantama, tokios „ne skaičiumi, bet mokėjimu“ pasikliaujančios opozicijos veikimas būtų grindžiama visiškai kitokia strategija ir taktika. Ji negali ir neturi būti iki šiol įprastas visiems iš principo žinajam problemų vardijimas ir žaidybiškas triukšmavimas dėl jų naiviai tikintis, kad toks garsus klegesys savaime paveiks seniai prie jo įpratusią ir į jį jokio dėmesio nekreipiančią valdžią, o garsiausiai šaukiantieji net šitaip net prasiskins kelią į trokštamus valdžios postus. Kita vertus, įmanoma, kad šioje apžvalgoje išdėstyti pamąstymai per ankstyvi ir nesulauks platesnio atgarsio. Tokiu atveju beliktų kantriai laukti, kol ateis jų laikas ir jie taps priimtini – žinoma, su šiokiu tokiu nerimu, kad tas laikas gali ateiti pavėluotai...

- t) *Simuliakrinė ir valdoma ar tikra ir savarankiška opozicija?* – tokį klausimą šiandien turėtų išsikelti ir sąžiningai į jį sau atsakyti kiekvienas su opozicija save siejantis šalies pilietis. Toliau mėginti „pertvarkyti“ ir „humanizuoti“ nomenklatūrinę - oligarchinę Lietuvos eurorespubliką ar siekti tikrai suverenios ir demokratinės Lietuvos valstybės? – toks yra konkretus iškilusios moralinės ir politinės dilemos turinys ir istorinė prasmė. Šitaip formuluojama dilema turėtų tapti riboženkliau, leidžiančiu nužymėti aiškią takoskyrą opozicijos gretose, kurios pagrindu skirtingo jos dalyvių bei jų grupių *realiai* siejami tikslai. Šitoks pozicijų išgryninimas taptų tikro lūžio išsiskaidinėjant iš dabartinės pelkės pradžia. Opozicijos veiklos laukas nebepanašėtų į žvejybą drumstame vandenyje, nes toji veikla taptų gerokai skaidresnė ir suprantamesnė visiems ja besidomintiems stebėtojams. Kaip minėta, neverta spėlioti, kokie būtų įvykusios ramios diferenciacijos rezultatai ir kiek būtų norinčių priklausyti simuliakrinės, o kiek – tikros opozicijos stovykloms. Vis dėlto ši apžvalga grindžiama santūriai optimistine prielaida, kad nors dėl masinės emigracijos prarasta daugybė už Tautos ir valstybės ateitį galėjusių pasigrumti piliečių, Lietuvoje likusios pajėgos veikiausiai nėra beviltiškai menkos. Tikroji problema yra ne tiek tų pajėgų menkumas, o tai, kad tos pajėgos dažniausiai būna įtraukiamos į čia aptartus opozicinės nomenklatūros organizuojamus žaidimus ir šitaip yra „iššaldomos“, tad neturi sąlygų ir progos išnaudoti savąjį potencialą. Diferenciacija šį potencialą išlaisvintų ir leistų jam išsiskleisti. Tada ir paaiškėtų, koks jis yra iš tiesų – galbūt ir gana nedidelis. Tačiau neabejotina, kad susitelkusi, protingai ir solidžiai veikianti opozicija, net ir nebūdama itin gausi, sugebėtų įgyti pagarbą ir

autoritetą visuomenės akyse. Tai leistų jai pagaliau tapti ir reikšmingesniu politinio gyvenimo veiksmu. Galbūt iš karto ji nevirstų didele politine jėga, tačiau organizuotai ir apgalvotai veikdama netrukėtų pasiekti bent tiek, kad baigtųsi nomenklatūros ir jos patarnautojų pašaipų ir patyčių siautuly. Tai būtų ne taip jau mažai, ir pradžia šito turėtų pakakti. Tautos atgimimo naujas tarpsnis turi prasidėti pirmuoju konkrečiu ir lengvai pastebimu pokyčiu – žmogiškos savigarbos ir orumo susigrąžinimu. Tai padarius, anksčiau ar vėliau būtų atsikovota ir susigrąžinta visa kita, ką iš Tautos atėmė ar pavogė ją pavergusi ir apiplėšusi nomenklatūrinė oligarchija.

- u) Baigiant norėtųsi pabrėžti, kad Lietuvos ateitis smarkiai, jei ne lemiamai, priklausys nuo to, kaip bus išspręstas opozicinės nomenklatūros klausimas. Šalies piliečiai niekada nepajėgs spausti ir paveikti savivaliaujančios nomenklatūrinės valdžios kol negebės pažaboti ir kontroliuoti savųjų tokių pat nomenklatūrinių vedlių. Jų oportunistinio esmę galbūt tiksliausiai nusako tokia „sistemiškai nesisteminio nomenklatūriško susitaikėliškumo formulė: *antro Sąjūdžio nebus, bet išlaisvinti žmonių pilietines galias savivaldos lygmeniu yra įmanoma*. Dalykiniu požiūriu ji yra klaidinga ir net absurdiška. Moraliniu požiūriu – kapituliantiška ir net ciniška. Pasakyti, kad antro Sąjūdžio nebus yra tolygu pripažinti, kad Lietuvoje įsitvirtinusi nomenklatūrinė-oligarchinė santvarka yra nepajudinama ir amžina. Tai reiškia, kad lietuviams ir visiems kitiems šalies gyventojams nebelemta tapti laisvais savo laisvės valstybės piliečiais. Jiems skirta tik beteisų nomenklatūros valdinių valdininkų ir engiamų oligarchijos baudžiauninkų dalia. Visiškai nesuprantama, kaip nelaisvoje valstybėje galima padaryti tokį stebuklą – „išlaisvinti žmonių pilietines galias“ tik savivaldos lygmenyje. Tokius piliečius reikėtų įsivaizduoti kaip keistus mišrūnus – iš dalies „laisvus“ ir „pilietiškus“ nelaisvos valstybės pavergtus valdinius. Tokia ribota „pilietinė savivalda“ galima nebent feodalinėje santvarkoje – tik ne demokratinėje lygiateisių piliečių respublikoje. Kartu neigiant antrojo Sąjūdžio galimybę išsiduodama, kad net kai kuriems ano Sąjūdžio dalyviams taip ir nepavyko suprasti, kas iš tiesų buvo šis judėjimas. Savaimė akivaizdu, kad atgaivinti ir atkartoti 1988-1991 m. sąjūdinės bangos neįmanoma iš principo – istorijos įvykiai ir reiškiniai niekada mechaniškai nesikartoja. Tačiau reikia skirti Sąjūdžio esmę – jo gelminį turinį ir prasmę – nuo jo istorinės formos. Sąjūdžio esmė – nuolatinė lietuvių tautos kovą už laisvę ir išlikimą, kuri per amžius skleidėsi įvairiais tos kovos būdais ir formomis. Šiuo atžvilgiu Lietuvoje būta daug sąjūdžių, o paskutinysis yra tik vienas iš jų. Tačiau teigti, kad jis yra apskritai paskutinis reiškia išduoti pačią sąjūdžio kaip Tautos tęstinės kovos už savo laisvę idėją – tai ir daro šių dienų opoziciniai nomenklatūrininkai. Apskritai vertinant paskutinįjį sąjūdį ir naujos pasipriešinimo bangos kilimo perspektyvas būtina atsisakyti suromantintų ir klaidinančių 1988-1991 m. Sąjūdį gaubiančių mitų ir vaizdinių. Sąjūdis nebuvo joks visuotinis Tautos atgimimas ir joks masinis nacionalinio išsivadavimo judėjimas. Dideli palaikymo mitingai, į kuriuos jam lemiamu momentu pavyko pritraukti gana daug šalies gyventojų, užgožia ir paslepia pamatinės svarbos faktą, kad Sąjūdis iš tikrųjų buvo sąmoningos ir veiklios mažumos – palyginti negausaus tautinę ir valstybinę sąmonę dar išlaikiusio ir troškusio atkurti

nepriklausomą valstybę – lietuvių sluoksniu – pastangų ir pasiaukojimo kūrinys. Negailėstingai išsklaidyti visas jį gaubiančias iliuzijas yra be galo svarbu. Tai padarius vis dar būtų įmanoma išsaugoti ir palaikyti daugelio piliečių protuose ir širdyse neužgesusią ir teberusenančią viltį, kad sąjūdis vėl atgims kaip Tautos politinio avangardo projektas. Neverta spėlioti, kokia forma. Tačiau pagrindinis tokio Sąjūdžio politinės programos didysis tikslas jau dabar aiškus, nes jis nesikeičia per amžius: ***apginti ir išsaugoti lietuvių tautos laisvę ir ją laiduojančios valstybės nepriklausomybę bei jų abiejų istorinį tęstinumą.*** Šio vienintelio galinčio suvienyti ir įkvėpti tikslo fone visi kiti tikslai yra išvestiniai ir antriniai. Išsižadėti šio tikslo yra tolygu galutinai užgesinti naujo Atgimimo viltį ir susitaikyti su mintimi, kad amžiais trukęs Lietuvos valstybės statybos projektas nebeturi ateities ir tokiu susitaikymu savaime padėti paskutinį Tautos istorijos tašką. Ši apžvalga skirta tiems, kurie mano, kad dėti tokį tašką ir savanoriškai išeiti iš Istorijos mums kiek per anksti.

Linkėdamas visiems pasiryšiantiems skaityti šiuos pamąstymus kuo geriausios sėkmės

Vytautas Radžvilas

Nors šiai apžvalgai galima suteikti patrauklesnę, pvz., vieno ar keleto žiniasklaidai tinkamų straipsnių, formą, ji pateikiama kaip grynai darbinis, vidaus diskusijoms skirtas ir todėl viešai neskelbtinas tekstas. Žiniasklaidoje kelti jame aptariamus klausimus kol kas nėra prasmės ir būtų net žalinga, nes tik dar labiau pablogėtų ir taip ne geriausias opozicijos įvaizdis jai ne itin simpatizuojančios visuomenės akyse. Norisi tikėti, kad pozicijos sluoksniuose rasis noro ir ryžto keisti esamą padėtį, tad galbūt daugelis jos atžvilgiu išsakytos kritikos aspektų taps tik nemalonia ir nebebūtina prisiminti praeitimi.

Naujai opozicijai turėtų būti svetima ir nepriimtina iki šiol vyraujanti mada prisiimti Tautos „vedlių“ ir „gelbėtojų“ vaidmenį – juolab kad tik laikas parodys, kokios būtų jos tikros pajėgos ir galimybės ką nors nuveikti. Tačiau reikėtų įrankio, palengvinančio pastangas megzti ryšius tarp galimų bendražygių. Todėl pridedamas el. pašto dėžutės adresas: tinklas2015@gmail.com Jos paskirtis būtų tokia: a) į ją norintieji galėtų siųsti atsiliepimus – pastabas, kritiką, komentarus ir pasiūlymus; b) norintieji dalyvauti rudeniniame pokalbyje apie ateities darbus ir perspektyvas galėtų iš anksto pranešti apie savo ketinamus; c) dėžutės administratorius(ai) galėtų atlikti savotiškų tarpininkų vaidmenį padedami megzti kontaktus tarp piliečių – ypač „suvesti“ toje pačioje vietovėje gyvenančius ir norinčius rasti daugiau bendraminčių, tačiau nežinančius vieni apie kitus asmenis.